UCHWAŁA NR XVIII/85/25
RADY GMINY TUCZNA

z dnia 22 września 2025 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030

Na podstawie art. 10g ust. 1 i 8 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) w związku z art. 3 pkt. 3 i art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198), Rada Gminy Tuczna uchwala co następuje:

§ 1. 1. Uchwala się i przyjmuje do realizacji Strategię Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030 obejmującą następujące gminy: Hanna, Janów Podlaski, Kodeń, Konstantynów, Leśna Podlaska, Piszczac, Rokitno, Sławatycze, Terespol, Tuczna, Zalesie i Miasto Terespol.

2. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030 stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Tuczna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem pdjęcia.

Wiceprzewodnicząca Rady Gminy Tuczna

Krystyna Dmitruk

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRZYGRANICZNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE NA LATA 2025-2030

Wrzesień 2025

DOKUMENT OPRACOWANY PRZEZ DWANAŚCIE GMIN AKTYWNEGO POGRANICZA: HANNA, JANÓW PODLASKI, KODEŃ, KONSTANTYNÓW, MIASTO TERESPOL, LEŚNA PODLASKA, PISZCZAC, ROKITNO, SŁAWATYCZE, TERESPOL, TUCZNA, ZALESIE

Spis treści

PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII ... 3

Samorządy wobec nowych wyzwań społecznych i gospodarczych ... 3
Polityka regionalna na poziomie europejskim i krajowym ... 4

ZAKRES, FUNKCJA ORAZ METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII ... 10

WNIOSKI Z DIAGNOZY ... 13

Demografia ... 13
Turystyka ... 13
Edukacja ... 13
Kultura ... 14
Kondycja społeczna (Zdrowie, Usługi Społeczne, Aktywność Obywatelska) ... 15
Gospodarka ... 16
Infrastruktura komunalna, Ochrona środowiska ... 16

ANALIZA SWOT ... 17

WIZJA, CEL STRATEGICZNY I CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA I WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA ... 19

SPÓJNOŚĆ Z CELAMI POLITYKI REGIONALNEJ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO ... 28

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ ORAZ USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ ... 32

Ustalenia regionalnych dokumentów strategicznych i planistycznych ... 32
Położenie obszaru w krajowych i międzynarodowych systemach przyrodniczych ... 34
Położenie obszaru w krajowych i międzynarodowych systemach infrastrukturalnych ... 34
Uwarunkowania wewnętrzne ... 37
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej ... 45
Ustalenia i rekomendacje dla lokalnych dokumentów planistycznych ... 49

TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI, OBSZARY FUNKCJONALNE, PODEJŚCIE ZINTEGROWANE ... 53

Opis podejścia zintegrowanego w Strategii ... 57

ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII ... 62

Zasady zarządzania ... 62
Struktura systemu zarządczego ... 63
Rola i zadania Lidera Porozumienia ... 63
Główne obowiązki Lidera Porozumienia: ... 64
Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych ... 65

MONITORING I EWALUACJA STRATEGII ... 66

RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ... 68

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W PROCESIE OPRACOWANIA, REALIZACJI I EWALUACJI STRATEGII ... 69

Procesy partycypacyjne – Współpraca z interesariuszami na etapie opracowywania strategii ... 69
Warsztaty w gminach aktywnego pogranicza ... 70
Ankieta dla mieszkańców ... 75
PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE REALIZACJI STRATEGII I OCENY EFEKTÓW STRATEGII ... 77

DEKLARACJA ODRĘBNOŚCI STRATEGII TERYTORIALNEJ ... 79

SPRAWOZDANIE Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO AKTYWNEGO POGRANICZA ... 79

Opiniowanie strategii przez Zarząd Województwa (w trybie art. 10g ust.5 ustawy o samorządzie gminnym) 79
Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030..... 80

EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRZYGRANICZNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE NA LATA 2025-2030 80

ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE ..... .

ZAŁĄCZNIK NR 2 RAPORT Z PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJI SPOŁECZNYCH PROJEKTU *STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRZYGRANICZNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZNA NA LATA 2025-2030* WRAZ Z PROGNOZĄ ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO PROJEKTU DOKUMENTU ..... .

ZAŁĄCZNIK NR 3 EWALUACJA EX-ANTE PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRZYGRANICZNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE NA LATA 2025-2030”..... .

PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII

SAMORZĄDY WOBEC NOWYCH WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH

Ze względu na coraz szybciej zachodzące zmiany w różnych sferach naszego życia (społecznego, gospodarczego, kulturowego i wiele innych), a także dynamiczne zmiany w otoczeniu zewnętrznym, w tym procesy globalizacji, zmiany klimatyczne, a obecnie także zmiany spowodowane kryzysem światowym związanym z pandemią COVID 19 oraz wojną w Ukrainie niezbędnym jest podjęcie działań związanych ze stworzeniem nowej wizji rozwoju obejmującej obszar dwunastu gmin Aktywnego Pogranicza. Dodatkowo nowelizowana ustawa o samorządzie gminnym i ustawa o prowadzeniu polityki rozwoju wprowadziła możliwość wspólnego opracowania strategii rozwoju ponadlokalnego. Ustawa o samorządzie gminnym weszła w życie 13 listopada 2020 i zgodnie z jej zapisami gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium. Ww. strategia łączy ze sobą sferę społeczno-gospodarczą i przestrzenną. Jest także dokumentem stanowiącym ramy strategiczne dla aplikowania o środki unijne. Kolejną istotną przesłanką opracowania nowego dokumentu jest także zapewnienie spójności z nowymi dokumentami strategicznymi szczebla krajowego i regionalnego (Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 czy Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030).

Ważnym elementem wymuszającym przedefiniowanie wyzwań rozwojowych są także nowe potrzeby gmin i jej mieszkańców. Wiąże się to w szczególności ze zmianą świadomości, szerszym dostępem do wszelakiego rodzaju informacji, zmianą oczekiwań oraz aspiracji. Z drugiej strony często przekłada się to na pozytywne aspekty w rozwoju gminy – większą chęć uczestniczenia w życiu gmin i potrzebę współdecydowania.

Możliwość uzyskania wsparcia z funduszy zewnętrznych, w związku z między innymi perspektywą finansową lat 2021-2027, a także Krajowym Planem Odbudowy i innymi dostępnymi możliwościami finansowania projektów wymusza potrzebę zaplanowania działań inwestycyjnych, które z wykorzystaniem nowych środków będą mogły zmienić sytuację mieszkańców poszczególnych gmin, ale także całego obszaru Aktywnego Pogranicza.

Nowym zjawiskiem, które wpływa na budowanie strategii i kształtowanie długoterminowej polityki jest z całą pewnością konieczność reakcji na pandemię koronawirusa oraz wojnę w Ukrainie i jej skutki społeczno-gospodarcze, które odczuwać będziemy przez kilka najbliższych lat. W tym kontekście bardzo istotnym staje się także budowanie odporności obszaru – w kontekście zmian klimatycznych, kryzysów społecznych, militarnych, epidemiologicznych czy innych, z wykorzystaniem endogenicznych zasobów danego terytorium. Bardzo istotnym elementem jest podkreślanie rosnącego znaczenia współpracy – usprawnianie dotychczasowych i poszukiwanie nowych mechanizmów koordynacji międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej, współdziałanie ponad granicami administracyjnymi, budowanie strategii całej wspólnoty lokalnej, ale także partnerstwo na etapie wdrażania.

W związku z powyższym, w obszarach społecznym, gospodarczym i środowiskowym dokonano analizy w oparciu o dostępne dane koncentrując się na powiązaniach funkcjonalnych poszczególnych gmin Aktywnego Pogranicza ze szczególnym uwzględnieniem wspólnych problemów, ale przede wszystkim wspólnych potencjałów rozwojowych, które mogą stać się kołem napędowym rozwoju.

Diagnoza, a przede wszystkim wnioski wypracowane na jej podstawie, a także w wyniku spotkań z mieszkańcami, przeprowadzanych ankiet i innych działań partycypacyjnych umożliwiły przeprowadzenie analizy SWOT oraz określenie kierunków rozwoju wraz z celami wskazującymi główne obszary aktywności gmin partnerskich do 2030 roku.

Źródło: opracowanie własne

POLITYKA REGIONALNA NA POZIOMIE EUROPEJSKIM I KRAJOWYM

Nowe podejście do polityki regionalnej widoczne jest zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym. Wiąże się ona z jednej strony z polityką spójności po roku 2020, a z drugiej z nowym paradygmatem rozwoju uwzględnionym w strategicznych dokumentach krajowych, gdzie szczególną wagę przykłada się do zrównoważonego modelu rozwoju, który w szczególności ma wspierać obszary znajdujące się w trudnej sytuacji.

Źródło: Komisja Europejska

Na poziomie europejskim w rozporządzeniach związanych z perspektywą finansową 2021-2027 wskazano pięć głównych celów przyświecających inwestycjom Unii Europejskiej w latach 2021–2027 zaznaczając jednocześnie, że **inwestycje w rozwój regionalny będą wyraźnie skoncentrowane na celach 1 i 2.** Od 65% do 85% środków z EFRR i Funduszu Spójności przydzielono na te priorytety, zależnie od względnej zamożności państw członkowskich.

- **Cel 1: bardziej inteligentna Europa** przez innowacje, cyfryzację, transformację gospodarczą oraz wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw
- **Cel 2: bardziej przyjazna dla środowiska bezemisyjna Europa** wdrażająca porozumienie paryskie i inwestująca w transformację sektora energetycznego, w odnawialne źródła energii oraz w walkę ze zmianami klimatu;
- **Cel 3: lepiej połączona Europa** ze strategiczną infrastrukturą transportową i sieciami cyfrowymi;
- **Cel 4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym** wdrażająca europejski filar praw socjalnych i inwestująca w wysokiej jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej;
- **Cel 5: Europa bliżej obywateli** przez wspieranie oddolnych strategii rozwoju i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w całej UE.

Szczególnie istotny jest tutaj Cel 5, który ma być realizowany w oparciu o strategie terytorialne (art. 23 projektu rozporządzenie ogólnego), które zawierają w szczególności**:**

1) obszar geograficzny, którego dotyczy dana strategia;

2) analizę potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru z uwzględnieniem wyzwań gospodarczych, społecznych i środowiskowych;

3) opis zintegrowanego podejścia do stwierdzonych potrzeb rozwojowych i potencjału;

4) opis włączenia partnerów zgodnie z art. 6 projektu rozporządzenia ogólnego w przygotowanie strategii i jej wdrożenie.

Strategie terytorialne mogą również zawierać wykaz operacji, które mają być wspierane. Biorąc pod uwagę zakres strategii rozwoju ponadlokalnego wynikający z ustawy o samorządzie gminnym (art. 10e ust. 3) może być ona traktowana jako strategia terytorialna, co oznacza, że na jej podstawie w oparciu o zawiązanie faktycznego partnerstwa, można wdrażać tzw. instrument terytorialny.
Istotnym dokumentem na poziomie europejskim niewątpliwie w dużym stopniu wpływającym na procesy zarządzania strategicznego jest dokument opublikowany przez Komisję Europejską w dniu 11 grudnia 2019 r. pod nazwą **Europejski Zielony Ład**, który jest nową strategią na rzecz wzrostu i którego celem jest przekształcenie Unii Europejskiej w terytorium neutralne dla klimatu, które w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto, w tym również gazów pochodzących od zwierząt (CO2 i metan) i w ramach której wzrost gospodarczy będzie niezależny od eksploatowania zasobów naturalnych. Europejski Zielony Ład zawiera plan działań umożliwiających:

- bardziej efektywne wykorzystanie zasobów dzięki przejściu na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym
- przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i zmniejszenie poziomu.

Osiągnięcie tego celu będzie wymagało działań we wszystkich sektorach gospodarki, takich jak:

- inwestycje w technologie przyjazne dla środowiska,
- wspieranie innowacji przemysłowych,
- wprowadzanie czystszych, tańszych i zdrowszych form transportu prywatnego i publicznego,
- obniżenie emisyjności sektora energii,
- zapewnienie większej efektywności energetycznej budynków,
- współpraca z partnerami międzynarodowymi w celu poprawy światowych norm środowiskowych.

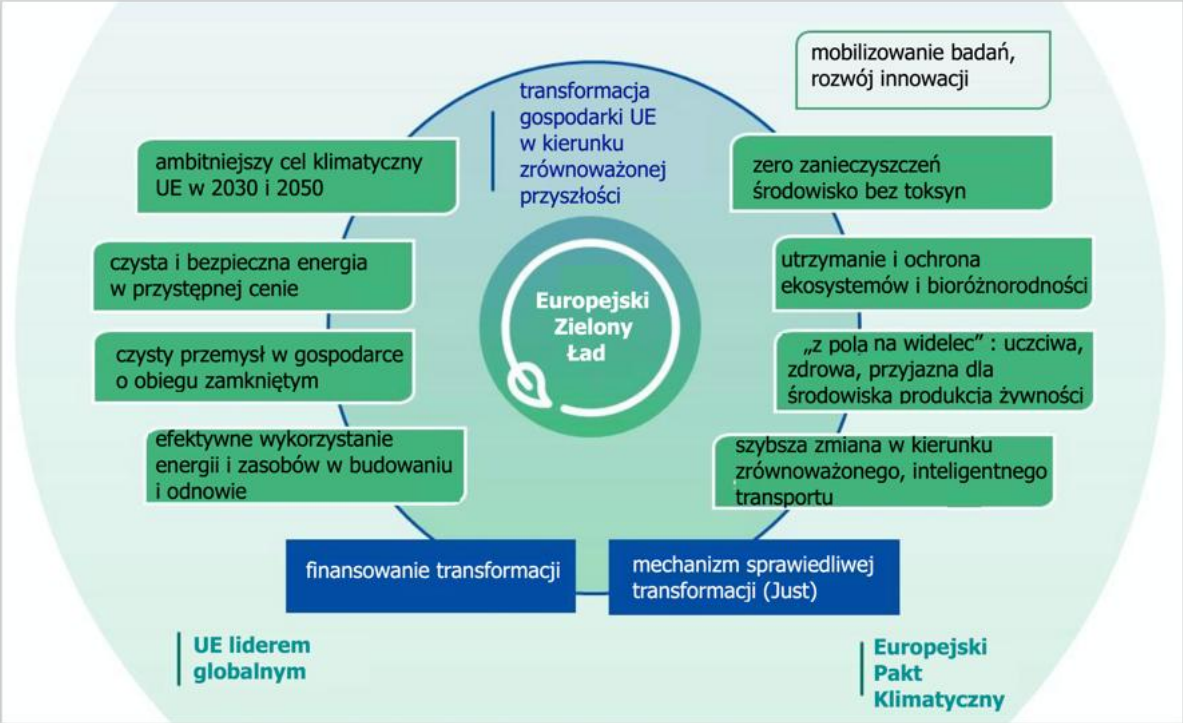

Źródło: Europejski Zielony Ład, Bruksela dnia 11 grudnia 2019 r. COM (2019) 640 final

Na poziomie krajowym jednym z założeń kształtowania polityki rozwoju regionalnego jest wzmocnienie roli wymiaru terytorialnego i podejścia zintegrowanego, które zakłada między innymi opracowanie dokumentów integrujących zagadnienia odnoszące się do wymiaru społecznego i gospodarczego, zapewnienie skutecznych mechanizmów realizacji planowanych przedsięwzięć oraz powiązanie działań podmiotów odpowiedzialnych za politykę rozwoju na danym obszarze. W tym kontekście należy odnieść się do co najmniej dwóch krajowych dokumentów strategicznych:

- **Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.; tzw. SOR),** która została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Dokument ten wskazuje, że poza makroekonomicznymi wyzwaniami stojącymi przed polską gospodarką (tzw. pięć pułapek rozwojowych: średniego dochodu, braku równowagi, przeciętnego produktu, demograficznej oraz słabości instytucjonalnej), ważnymi barierami dla rozwoju Polski uznano rozwarstwienie społeczne i utrzymujące się zróżnicowania przestrzenne w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. SOR wśród trzech celów wskazuje cel szczegółowy II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. Z punktu widzenia rozwoju gmin Aktywnego Pogranicza ważna jest deklaracja rządu, że będzie dążył, aby polityka regionalna wzmacniała terytorialne potencjały rozwojowe i specjalizacje, głównie w kierunku aktywizacji gospodarczej oraz aby dysproporcje w poziomie rozwoju gospodarczego podregionów (mierzone poziomem PKB na mieszkańca) nie pogłębiały się.
- **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030),** przyjętej przez Radę Ministrów 17 września 2019 r., która jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa. KSRR 2030 akcentuje wskazany w SOR rozwój

zrównoważony terytorialnie, który „rozwija i efektywnie wykorzystuje miejscowe zasoby i potencjały wszystkich terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze". W skrócie – KSRR 2030 bardzo mocno deklaruje wsparcie obszarów charakteryzujących się mniejszymi przewagami konkurencyjnymi i problemami rozwojowymi – w tym celu zdefiniowano Obszar Strategicznej Interwencji *Obszary zagrożone trwałą marginalizacją*. KSRR akcentuje również promowanie współpracy JST w różnych układach i zasięgach terytorialnych. Zgodnie z KSRR 2030, w ramach modelu zrównoważonego terytorialnie *„polityka regionalna wspierać będzie zintegrowane interwencje wykorzystujące miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczanie odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych".*

Zaznaczyć należy, że gminy partnerskie Aktywnego Pogranicza w zdecydowanej większości (poza Miastem Terespol) zaliczają się do wskazanego powyżej OSI obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Dodać można, że na terenie województwa lubelskiego aż 140 gmin należy do tej kategorii. Jednocześnie istotnym jest wskazanie, że w ramach programu Fundusze Europejskiego dla Lubelskiego 2021-2027 planowane jest wdrożenie Innego Instrumentu Terytorialnego, który będzie wspierał partnerstwa zmarginalizowanych gmin nastawione na współpracę w oparciu o ponadlokalne dokumenty strategiczne.

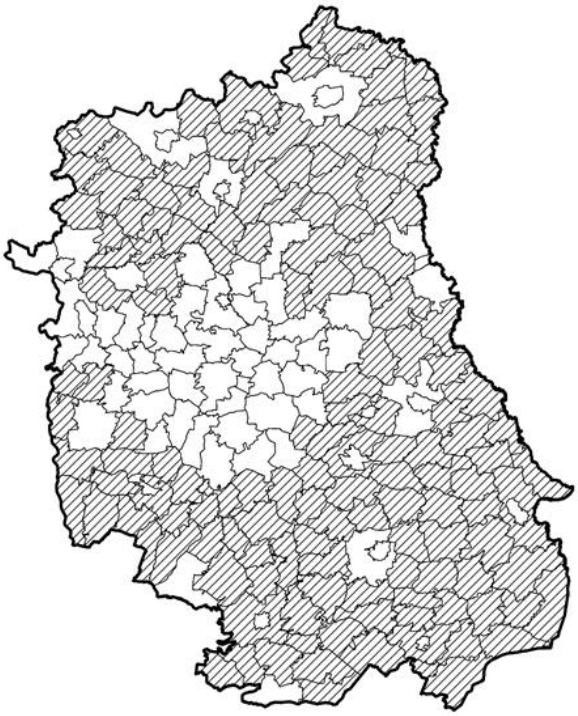

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Rys.1 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją na terenie województwa lubelskiego

Dodatkowo wśród zasad prowadzenia polityki regionalnej KSSR wymienia zintegrowane podejście terytorialne (pakiet działań integrujących różnego rodzaju projekty np. infrastrukturalne, społeczne, edukacyjne, ochrony środowiska) oraz współpracę (partnerstwa miejsko-wiejskie, projekty partnerskie np. realizujące usługi publiczne itp.)

Powyższe podejście znalazło odzwierciedlenia w strategii Aktywnego Pogranicza, która ma nie tylko sprostać nowym wyzwaniom rozwojowym samorządów, ale też wpisać się w kierunki i zasady polityki rozwoju proponowane na poziomie krajowymi i UE.

ZAKRES, FUNKCJA ORAZ METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Zakres strategii rozwoju ponadlokalnego został określony w art. 10e ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zmienionej ustawą z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1378). Strategia „Aktywne Pogranicze" została przygotowana w oparciu o przepisy ustawy z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz ustawy z dn. 28 kwietnia 2022r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027. W związku z powyższym niniejsza strategia rozwoju ponadlokalnego pełni jednocześnie funkcję strategii IIT.

Metodyka zastosowana w strategii opiera się na poniższych zasadach, które zostały zastosowane zarówno na etapie opracowywania strategii, ale także powinny odnosić się do fazy wdrożeniowej przyjmując założenie, że dokument będzie podlegał zmianom wynikającym z procesów monitorowania i ewaluacji, o czym szerzej w rozdziale *Monitoring i Ewaluacja Strategii*.

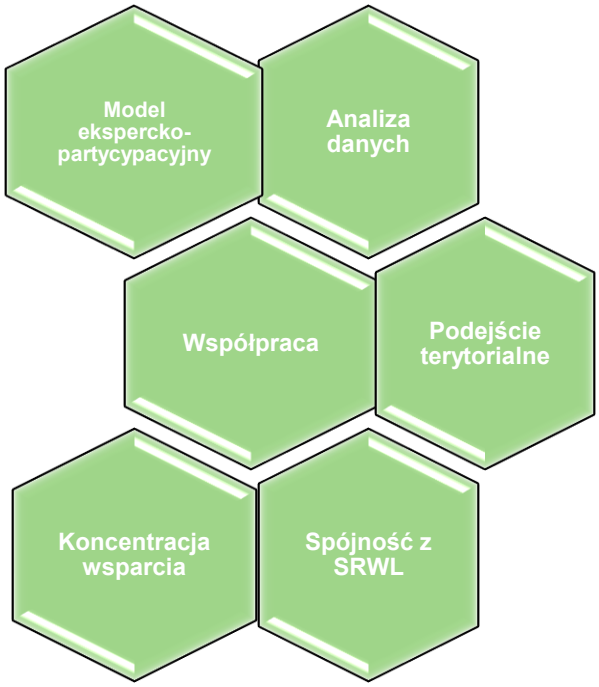

Źródło: opracowanie własne

⇒ Model ekspercko – partycypacyjny

Polega on na szerokim udziale władz i społeczności lokalnej w pracach nad Strategią, przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych, odpowiadających m.in. za zorganizowanie procesu konsultacji społecznych oraz końcowe zredagowanie Strategii. W ten sposób w proces opracowywania strategii zaangażowane są zarówno władze lokalne, ale także mieszkańcy mogący współdecydować o losie swoich gmin. Jest to podejście dość trudne, wymuszające potrzebę osiągnięcia konsensusu w ramach prac z różnymi lokalnymi interesariuszami. Z drugiej strony daje ono realne szanse na włączenie się w procesy rozwojowe lokalnych partnerów, a przez to sprawia, że możliwa jest efektywna realizacja

strategii. W przypadku gmin partnerskich POF zaangażowanie mieszkańców w warsztaty diagnostyczno-partycypacyjne oraz ilość pomysłów dotyczących realizacji konkretnych projektów była bardzo duża.

⇒ Analiza danych

Dokonano analizy danych w następujących obszarach: demografia, edukacja, kultura, kondycja społeczna (zdrowie, usługi społeczne, aktywność obywatelska), gospodarka, infrastruktura komunalna i ochrona środowiska. Zwrócono uwagę na problemy i potencjały rozwojowe w szczególności w oparciu o powiązania funkcjonalne poszczególnych gmin. Na tej podstawie zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.

Sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju obszaru, a także cel strategiczny i operacyjny, które pozwalają na wykorzystanie potencjałów całego obszaru i osiągnięcie wyraźnych efektów rozwojowych.

⇒ Współpraca

Głównym założeniem opracowania i wdrażania strategii jest współdziałanie gmin partnerskich, które podejmując decyzję o współpracy (w przypadku większości gmin POF Aktywne Pogranicze jest to kontynuacja współpracy) rozumieją korzyści z tego wynikające związane nie tylko z promowaniem współpracy na poziomie europejskim i regionalnym, co najprawdopodobniej przełoży się na realne korzyści w momencie aplikowania o środki finansowe, ale przede wszystkim widzą realne możliwości osiągania celów rozwojowych razem. W szczególności dotyczy to projektów związanych z turystyką, kulturą, projektów sieciowych (np. drogi). Współpraca ma dotyczyć też wielu innych interesariuszy, aby zakładane działania miały charakter wielowymiarowy i kompleksowy.

⇒ Podejście terytorialne

Zintegrowane podejście terytorialne ma na celu wykorzystanie specyficznych potencjałów terytorialnych i likwidację barier w rozwoju poszczególnych obszarów województwa, gdzie w określonych dziedzinach przeprowadzona zostanie interwencja, która zapewni bardziej efektywne wykorzystanie zasobów oraz niwelację deficytów. Podjęcie interwencji w danym obszarze powinno uwzględniać specyficzne potrzeby określonych terytoriów. Polityka spójności realizowana przez Unię Europejską w ostatnich latach ewoluuje od modelu polityki redystrybucyjnej, skupiającej się na przekazywaniu środków regionom najmniej uprzywilejowanym, w kierunku polityki ukierunkowanej na wykorzystanie potencjałów endogenicznych i specyfik poszczególnych terytoriów. Tak zorientowana polityka ma się przyczynić do pełniejszego wykorzystania potencjału rozwojowego całej Unii Europejskiej, na rzecz kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności. Przesłanki dla zaproponowanego przez Komisję Europejską kształtu polityki spójności stanowią wnioski wynikające z szeregu opracowań i analiz (m.in. dorobek Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – nowy paradygmat polityki regionalnej, a także raport Fabrizio Barci „*Program dla zreformowanej polityki spójności. Podejście terytorialne w osiąganiu celów i oczekiwań Unii Europejskiej”)*. W pracach nas Strategią zastosowano zasady wynikające z podejścia terytorialnego – skupiono się na podkreślaniu potencjałów danego terytoriów, na powiązaniach funkcjonalnych i przestrzennych w taki sposób, aby zidentyfikowane cele i projekty w najlepszy sposób przyczyniały się do rozwoju całego terytorium partnerstwa.

⇒ **Koncentracja wsparcia**

Określono najważniejsze dla rozwoju partnerstwa i całego terytorium obszary rozwojowe i cele. Dokonano wyboru strategicznego, w ramach którego skupiono się na potencjałach, które mogą generować największą wartość dodaną. W związku z tym nie wszystkie obszary, w których działają gminy uznano za strategiczne.

⇒ **Spójność z SRWL**

Zachowano spójność z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku zapewniając zgodność z celami wskazanymi w dokumencie, obszarami interwencji wskazanymi dla subregionalnych obszarów strategicznej interwencji, a także zasadą zintegrowanego podejścia terytorialnego.

WNIOSKI Z DIAGNOZY

DEMOGRAFIA

W obszarze sytuacji demograficznej na terenie POF Aktywne Pogranicze należy zwrócić uwagę na następujące zjawiska:

- zmniejszanie się liczby ludności POF (ogólny spadek liczby ludności o ponad 6% względem 2007 r.) zarówno w kontekście ujemnego przyrostu naturalnego (jedynie w gminie Janów Podlaski w 2019 r. odnotowano dodatni przyrost naturalny), jak i niekorzystnego salda migracji (tylko w gminie Leśna Podlaska w 2019 r. odnotowano dodatnie saldo migracji);
- postępujący proces starzenia się społeczeństwa (spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i zwiększanie się grupy osób starszych - szczególnie w przypadku gminy Tuczna, gdzie w 2019 r. 23,1% populacji stanowiły osoby powyżej 65 roku życia).

TURYSTYKA

Na obszarze Aktywnego Pogranicza istnieje niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny bazujący na dostępnych zasobach kulturowych i naturalnych, wokół których możliwy jest rozwój ruchu turystycznego i infrastruktury. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na:

- skuteczną informację i promocję oferty turystycznej dostępnej na tym obszarze, głównie z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz stworzenie wspólnej sieciowej oferty ze specyficznym produktem lokalnym (np. turystyka sakralna, spływy kajakowe, ścieżki edukacyjne oraz ścieżki rowerowe powiązane z miejscami atrakcyjnego spędzenia czasu),
- bazę noclegowo-gastronomiczną – jej ofertę oraz dostępność – informacje na stronie internetowej lub przy użyciu mediów społecznościowych, sieciowanie,
- stworzenie spójnej marki POF Aktywne Pogranicze, która sygnowałaby działania promocyjne, sieciujące i informacyjne.

EDUKACJA

Edukacja jest jedną z najważniejszych dziedzin dla rozwoju lokalnego. Obserwowane od wielu lat trendy demograficzne mogą mieć dalszy wpływ w najbliższym czasie na decyzje dotyczące zmian sieci placówek edukacyjnych, z drugiej strony mogą również sprzyjać poprawie jakości nauczania. W kontekście sfery edukacji na obszarze POF Aktywne Pogranicze warto zwrócić uwagę na następujące zjawiska:

- spadająca liczba dzieci i młodzieży stwarza szanse poprawy warunków do nauczania (mniejsze klasy, lepsza dostępność do nowoczesnych pomocy dydaktycznych);
- lepsze warunki nauczania nie przekładają się bezpośrednio na wyniki nauczania (zdawalność egzaminów maturalnych podlega w ostatniej dekadzie znacznym fluktuacjom); zatem istotnym wyzwaniem dla obszaru Aktywnego Pogranicza będzie zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych;
- zmiany struktury absolwentów szkół średnich (wzrost popularności techników względem szkół ogólnokształcących) są dobrym prognostykiem, świadczącym o podążaniu młodych ludzi za potrzebami rynku pracy.

KULTURA

W dziedzinie kultury na obszarze POF Aktywne Pogranicze należy zwrócić uwagę na następujące zagadnienia:

- tendencja do zmiany formy uczestnictwa w kulturze z pasywnej na bardziej aktywną (spadek czytelnictwa przy jednoczesnym wzroście uczestnictwa w kołach/klubach/sekcjach działających przy instytucjach kultury), co świadczy o rosnącym zapotrzebowaniu na tego typu usługi (prawdopodobnie związanym ze starzeniem się społeczeństwa na obszarze Aktywnego Pogranicza) oraz stanowi potencjał dla działalności obywatelskiej,
- brak aktywności w dziedzinie kultury na terenie gminy Tuczna – poza bibliotekami nie funkcjonują w niej żadne ośrodki kulturalne (domy kultury, kluby czy świetlice), co biorąc pod uwagę fakt, iż jest to gmina o najwyższym odsetku osób powyżej 65 roku życia (22,5% mieszkańców) staje się naglącą potrzebą dla zagospodarowania czasu wolnego osobom starszym,
- biorąc pod uwagę wyniki warsztatów przeprowadzonych w gminach, istotnym wyzwaniem jest wzmacnianie poczucia przynależności lokalnej oraz wspieranie społeczności lokalnych m.in. poprzez kultywowanie lokalnych tradycji (np. język chachłacki), produktów lokalnych czy imprez związanych z lokalną historią (tj. Biegi Radziwiłłowskie w Sławatyczach, Bieg Sapiehów w Kodniu),
- potrzeba promocji wydarzeń kulturalnych w ramach wspólnej marki POF Aktywne Pogranicze. Identyfikowane jest zapotrzebowanie na zintegrowaną ofertę kulturalną zarówno wśród JST, jak i konsumentów. Oferta usług w sektorze kultury w poszczególnych JST nie posiada połączenia tematycznego i wymaga skoordynowania oraz standaryzacji aktywności w oparciu o wspólne walory lokalne obszaru funkcjonalnego (brak wspólnego kalendarza imprez, wspólnej komunikacji marketingowej w ramach oferty programowej partnerstwa JST). Zintegrowanie świadczeń i usług w sektorze kultury, w ocenie współpracujących JST oraz interesariuszy obszaru funkcjonalnego, zwiększa szansę na podniesienie zainteresowania ofertą lokalną (włączenie szerszych grup odbiorców) i wymiany wiedzy, umiejętności oraz doświadczeń. Przyczyni się też do racjonalizacji kosztów funkcjonowania instytucji kultury (np. poprzez zapewnienie możliwości wykorzystania wspólnych zasobów, w tym sprzętu).

W ramach przeprowadzonych analiz diagnostycznych, uwzględniających zarówno dane statystyczne, jak i informacje uzyskane podczas warsztatów partycypacyjnych z mieszkańcami, samorządami oraz lokalnymi organizacjami, zidentyfikowano istotny, niewykorzystany w pełni potencjał infrastruktury kulturowej skupiający się głównie w obiektach, które mogą pełnić ważną rolę w życiu społecznym na poziomie lokalnym i dzięki planowanym inwestycjom oraz możliwościom płynącym ze współpracy w ramach Partnerstwa – mogą zostać przekształcone w punkty aktywności o szerszym, międzygminnym zasięgu, dając podstawę zintegrowanej ofercie kulturalnej obszaru funkcjonalnego Dysponują one odpowiednią przestrzenią oraz lokalizacją umożliwiającą dostęp otwarty dla mieszkańców, organizacji i instytucji kultury zarówno z obszaru partnerstwa JST, jak i spoza niego. Zasoby i potencjały do świadczenia usług zintegrowanych zidentyfikowano w lokalizacjach:

- Dobrynka (gmina Piszczac),

- Bokinka Królewska i Wiski (gmina Tuczna),
- Wskazane lokalizacje, ze względu na posiadane walory przestrzenne, historyczne, funkcjonalne i lokalizacyjne, a także zasoby nieruchomości i przestrzeni, wypełniać mogą komplementarne funkcje składającą się na zintegrowaną ofertę instytucji kultury obszaru Partnerstwa „Aktywne Pogranicze". sieć instytucji kultury obszaru Partnerstwa „Aktywne Pogranicze":

1. **Dobrynka**

Funkcja ośrodka przewodniego – centrum dziedzictwa i warsztatów kulturowych w oparciu o poszerzony wachlarz programów, warsztatów, zajęć edukacyjnych, spotkań integracyjnych i innych działań kulturalnych prowadzonych w świetlicy wiejskiej (budynek – działka nr 413/4 oraz 414/3). Rozszerzenie oferty zajęć i spotkań wymaga jednak kompleksowego remontu i doposażenia budynku. Zmodernizowany budynek w części świetlicy stworzy miejsce, gdzie społeczność lokalna i ponadlokalna będzie mogła rozwijać i promować dziedzictwo kulturowe i usługi w dziedzinie kultury.

2. **Bokinka Królewska – Dziedzictwo kulturowe i potencjał przestrzenny**

Funkcja: przestrzeń twórcza i rzemieślnicza. Miejscowość ta jest wskazywana przez mieszkańców i lokalne władze jako miejsce o dużym potencjale do organizacji wydarzeń i warsztatów twórczych o charakterze integrującym społeczność lokalną, np. festynów, wydarzeń plenerowych (wystawy sztuki/rzemiosła; pracowni artystycznych) czy inicjatyw edukacyjno-kulturowych (kursy rzemiosła, plenery artystyczne), .

3. **Wiski – Kompleks przestrzeni o potencjale kulturowym i edukacyjnym**

Funkcja: Przestrzeń edukacji, kultury i integracji społecznej Wiski to miejscowość o potencjale stworzenia przestrzeni dedykowanej działalności kulturalnej, edukacyjnej i społecznej (w tym m.in. promocja zdrowego trybu życia, festiwale przyrodnicze, wycieczki edukacyjne) Szczególnie istotne jest to w kontekście deficytu infrastruktury kultury w gminie Tuczna.

Zarówno w Bokince Królewskiej jak i Wiskach zidentyfikowano obiekty infrastrukturalne (byłe szkoły), które mogą zostać zaadoptowane do celów prowadzenia działalności kulturalno-edukacyjnej.

Kondycja społeczna (Zdrowie, Usługi Społeczne, Aktywność Obywatelska)

W kontekście kondycji społeczności lokalnych na obszarze POF Aktywne Pogranicze należy zwrócić uwagę na następujące zjawiska:

- obserwowany w ostatnim dziesięcioleciu spadek udzielonych porad lekarskich, liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej czy liczby pobieranych zasiłków rodzinnych jest z jednej strony pozytywnym kierunkiem zmiany, jednak w dużej mierze może być konsekwencją zmniejszającej się populacji mieszkańców Aktywnego Pogranicza,
- należy nadal prowadzić działania zmierzające do niwelowania współzależnych przyczyn trudnej sytuacji życiowej, tj. ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizm,
- niewystarczająca na obszarze POF Aktywne Pogranicze oferta działań aktywizujących osoby starsze, których udział w populacji jest coraz większy.

GOSPODARKA

Sektor gospodarczy jest kluczowy dla zapewnienia rozwoju danego obszaru, ponieważ głównym (choć nie jedynym) elementem wpływającym na decyzje o emigracji jest brak możliwości znalezienia pracy możliwie zgodnej z aspiracjami danej osoby (zarówno w wymiarze finansowym, jak i pozafinansowym). W kontekście sfery gospodarczej należy podkreślić następujące zjawiska i fakty dotyczące POF Aktywne Pogranicze:

- tradycyjne kierunki gospodarki rolnej (bardzo niska produkcja w gospodarstwach specjalistycznych);
- mało korzystna struktura wielkościowa przedsiębiorstw oznaczająca brak konsolidacji i ciągle niewielką liczbę dużych firm o potencjale innowacyjnym oraz zasobach wystarczających, by realnie konkurować na rynkach zagranicznych i włączać się w międzynarodowe łańcuchy wartości;
- coraz lepsza sytuacja na rynku pracy, wynikająca z ogólnych trendów na rynku pracy oraz częściowo z rozwoju przedsiębiorczości, co może stwarzać problemy z zapewnieniem pracowników w nieodległej przyszłości;
- brak terenów inwestycyjnych na obszarze wokół głównych szlaków komunikacyjnych (obecnie istniejących i planowanych), dzięki którym możliwe byłoby przyciągnięcie firm o większym potencjale finansowym i kadrowym.

INFRASTRUKTURA KOMUNALNA, OCHRONA ŚRODOWISKA

Funkcjonujące rozwiązania w zakresie infrastruktury komunalnej są ważnym czynnikiem pomagającym zachować środowisko, w którym żyje człowiek, w możliwie dobrym stanie. Jakość środowiska jest coraz częściej postrzegana – obok możliwości zarobkowania – jako ważny czynnik przy podejmowaniu decyzji o zamieszkaniu. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na następujące informacje dotyczące POF Aktywne Pogranicze:

- słabe wyposażenie w sieć gazową (ograniczenie do terenu 3 gmin) przekłada się na rozwój zakładów przetwórstwa przemysłowego oraz wysokie zanieczyszczenie powietrza w okresie grzewczym;
- niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna (obok kryterium efektywności kosztowej, które wypada niekorzystania w przypadku terenów wiejskich o niskiej gęstości zaludnienia negatywnie przedstawia się aspekt kryterium efektywności środowiskowej);
- niedostateczny poziom prowadzonej selektywnej zbiórki odpadów, który negatywnie wpływa na aspekt kryterium efektywności środowiskowej
- środowisko przyrodnicze POF jest dość przeciętne, o czym świadczą dane dotyczące istniejących form ochrony przyrody.

ANALIZA SWOT

Analiza SWOT opiera się na analizie czterech czynników:

- **S** (strengths) – silne strony,
- **W** (weaknesses) – słabe strony,
- **O** (opportunities) – szanse,
- **T** (threats) – zagrożenia.

Analizowane czynniki można podzielić według dwóch kryteriów: miejsca występowania oraz charakteru oddziaływania. Ze względu na miejsce powstania i (lub) występowania czynnika wyróżniamy elementy wewnętrzne (czyli w obrębie analizowanej organizacji, jednostki) i zewnętrzne wobec niej (czyli zachodzące w otoczeniu). Natomiast biorąc pod uwagę kryterium charakteru oddziaływania, czynniki dzielimy na pozytywne oraz negatywne:

- **czynniki wewnętrzne pozytywne (silne strony)** to inaczej silne lub mocne strony danej jednostki, czyli atuty. To cechy, które wyróżniają analizowane terytorium od innych jednostek i stanowią swoistą przewagę konkurencyjną.
- **czynniki wewnętrzne negatywne (słabe strony)** to inaczej słabe strony obserwowane na danym terytorium będące konsekwencją ograniczeń szeroko rozumianych zasobów;
- **Czynniki zewnętrzne pozytywne (szanse,** czyli szanse, korzystne tendencje w otoczeniu zewnętrznym, które właściwie wykorzystane mogą stanowić istotny impuls rozwojowy;
- **Czynniki zewnętrzne negatywne (zagrożenia),** czyli zagrożenia, niekorzystne zjawiska zewnętrzne, które mogą być poważną barierą rozwoju dla danego terytorium. Istniejące zagrożenia wyraźnie osłabiają też silne strony, a także mogą poważnie ograniczyć możliwość wykorzystania pojawiających się szans rozwojowych.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Potencjał do wykorzystania energetyki słonecznej oraz osiągniecia samowystarczalności energetycznej 2. Potencjał turystyczny – położenie geograficzne (rzeka Bug, lasy), ilość obiektów dziedzictwa kulturowego oraz funkcjonujące szlaki turystyczne 3. Współpraca i chęć jej kontynuacji w ramach Inicjatywy Aktywne Pogranicze (umowa pomiędzy 12 samorządami) 4. Doświadczenie w realizacji projektów oraz umiejętność pozyskiwania środków zewnętrznych 5. Potencjał związany z lokalną społecznością i jej zaangażowaniem w sprawy dotyczące rozwoju lokalnego 6. Korzystne położenie geograficzne na przecięciu szlaków komunikacyjnych w ramach Północnego Pasma	1. Stale zmniejszająca się liczba ludności (ujemny przyrost naturalny, niekorzystne saldo migracji i starzenie się społeczeństwa) 2. Brak wspólnej marki, która byłaby znakiem rozpoznawczym dla obszaru, lokalnych produktów, produktów turystycznych itp. 3. Braki w infrastrukturze komunalnej (sieć kanalizacyjna oraz gazowa), które przekładają się na wyższe koszty ekologiczne oraz na niższą atrakcyjność inwestycyjną 4. Braki w infrastrukturze drogowej 5. Niedostateczna oferta terenów inwestycyjnych* / brak wspólnej oferty inwestycyjnej 6. Stosunkowo niski poziom edukacji, co przekłada się na jakość rynku pracy 7. Braki w infrastrukturze zdrowotnej

Aktywności Gospodarczej (terminale w Małaszewiczach, przejście graniczne, planowana autostrada A2, potencjał związany z tworzeniem i funkcjonowaniem nowego Szlaku Jedwabnego) 7. Potencjał międzynarodowy – stadnina koni arabskich w Janowie Podlaskim	8. Niedostatecznie rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna 9. Niska świadomość ekologiczna 10. Wykluczenie komunikacyjne wsi 11. Brak miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych
SZANSE 1. Nowa perspektywa finansowa 2021-2027, ze szczególnym uwzględnieniem podejścia terytorialnego oraz koncepcji oddolnego projektowania działań 2. Nowa paradygmat polityki rozwojowej przedstawiony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 – zasady prowadzenia polityki regionalnej m.in.: zintegrowane podejście terytorialne, współpraca, koncentracja 3. Rozwój marki wspólnej, w tym rozwój produktów lokalnych, system identyfikacji wizualnej 4. Stworzenie wspólnego i kompleksowego produktu turystycznego (nowe projekty sieciowe np. wspólne ścieżki rowerowe, kajakowe, piesze) 5. Stworzenie wspólnego systemu informacji turystycznej z wykorzystaniem Internetu (m.in. media społecznościowe) 6. Wsparcie stworzenia i rozwoju grup producenckich oraz wytworzenia specjalizacji rolniczych obszaru 7. Współpraca i partnerstwo z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami (wspólne strategie, projekty, realizacja działań kluczowych z punktu widzenia podmiotów publicznych).	**ZAGROŻENIA** 1. Coraz większe finansowe obciążenie gmin wynikające z regulacji prawnych na poziomie krajowym (m.in. szkolnictwo, podatki) 2. Brak środków własnych na realizację inwestycji rozwojowych 3. Ruch kolejowy: decyzje strategiczne podejmowane na poziomie krajowym 4. Niewystarczające możliwości przyłączeniowe do sieci PGE w kontekście rozwoju energetyki słonecznej (fotowoltaiki) 5. Brak właściwych dokumentów planistycznych stanowi niestabilną podstawę do podejmowania decyzji inwestycyjnych oraz tworzenia polityk rozwojowych 6. Kolejne kryzysy epidemiologiczne lub innego rodzaju wpływające na sytuację na świecie, w Polsce, w regionie oraz partnerstwie 7. Zmiana sytuacji geopolitycznej w związku z wojną w Ukrainie

WIZJA, CEL STRATEGICZNY I CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA I WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Wizja, cel główny, cele strategiczne oraz cele operacyjne są wynikiem prac diagnostycznych, warsztatów z mieszkańcami przeprowadzonych we wszystkich gminach Aktywnego Pogranicza, a także wizji rozwoju, którą współtworzyli mieszkańcy całego terytorium wraz z przedstawicielem władz samorządów. W trakcie warsztatów ich uczestnicy (przedstawiciele mieszkańców, przedsiębiorcy, radni, sołtysi, pracownicy jednostek samorządu i wiele innych) wskazali początkowo obszary, które są istotne z punktu widzenia rozwoju gmin, a także całego partnerstwa. Wskazane obszary są też istotne z punktu widzenia realizacji przedsięwzięć zintegrowanych. Wśród tych obszarów wymienić należy:

- ⇒ Ochrona środowiska, adaptacja do zmian klimatu oraz mała retencja
- ⇒ Polityka społeczna i edukacja
- ⇒ Kultura i dziedzictwo kulturowe:
- ⇒ Turystyka
- ⇒ Marketing terytorialny
- ⇒ Rozbudowa infrastruktury – mobilność oraz TIK.

Dodatkowo najbardziej istotne działania z punktu widzenia rozwoju obszaru zostały także wskazane przez uczestników ankiety internetowej, w której poproszono respondentów o wskazanie obszarów czy też zadań najważniejszych dla rozwoju i podniesienia jakości życia na obszarze Aktywnego Pogranicza. Poniżej wskazano najczęściej pojawiające się odpowiedzi:

Biorąc pod uwagę wyniki diagnozy, opinie mieszkańców, a także wiele spotkań z przedstawiciele samorządów, sformułowano następujące wizję rozwoju POF Aktywne Pogranicze:

Przygraniczny Obszar Funkcjonalny będzie ważnym ośrodkiem wzrostu na terenie województwa lubelskiego, gdzie wdrażane będą przedsięwzięcia, które wpłyną pozytywnie na rozwój gospodarczy i które będą istotne dla aktualnych i przyszłych mieszkańców terenu partnerstwa. W działania rozwojowe będą zaangażowani wszyscy mieszkańcy obszaru tak, aby stworzyć miejsce przyjazne do życia, w jak największym stopniu samowystarczające, wzmacniające jego walory, gdzie wszyscy dbają o środowisko naturalne i wspólnie przyczyniają się do stworzenia i rozwoju marki terytorialnej. Aktywne Pogranicze stanie się miejscem, z którego mieszkańcy będą dumni. Obszar będzie się też wykazywał odpornością na różnego rodzaju nieprzewidziane wydarzenia – klęski epidemiologiczne, żywiołowe itp.

Przygraniczny Obszar Funkcjonalny Aktywne Pogranicze będzie się rozwijał w sposób trwały, odpowiedzialny i zrównoważony przy poszanowaniu jego walorów przyrodniczych z myślą o przyszłych pokoleniach. Celem rozwoju gospodarczego będzie stworzenie pozycji konkurencyjnej obszaru uwzględniającej rozwój zrównoważonego rolnictwa oraz poszanowanie praw mieszańców przez realizację działań mających na celu włączenie społeczne. Niezbędne działania dotyczące wzmocnienia istniejącej infrastruktury oraz wypełnienie luk w tym zakresie będą kontynuowane.

Współpraca z instytucjami wspierającymi przedsiębiorczość, z uwzględnieniem działalności rolniczej (m.in. Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli) prowadząca do skrócenia łańcucha dostaw, wykorzystania innowacyjnych technologii (w tym także współdziałanie i wspólna realizacja projektów ze szkołami wyższymi m.in. Państwową Szkołą Wyższą w Białej Podlaskiej), a także działania podejmowane na rzecz promowania lokalnych zasobów i stosowania innowacyjności produktowej, usługowej oraz organizacyjnej doprowadzą do rozwoju lokalnej społeczności. Wspieranie stref ekonomicznych i terenów inwestycyjnych, współpraca z poziomem regionalnym i krajowym w tym zakresie, poprawi konkurencyjność całego obszaru. Istotnym elementem wszystkich działań będzie umacnianie marki lubelskich produktów żywnościowych, a także rozwój współpracy w różnych sektorach, z uwzględnieniem sektora rolno-spożywczego.

Istotnym elementem rozwoju Aktywnego Pogranicza będzie aktywna społeczność, które będzie wspierała zmiany, ale przede wszystkim będzie ich aktywnym kreatorem. Sprawnie funkcjonujący system edukacji, wykorzystujący możliwości wynikające z technologii informacyjno-komunikacyjnych, umożliwiający zdobycie i poszerzenie kompetencji adekwatnie do istniejących potrzeb, organizację dodatkowych zajęć, będzie rozwijany i wspierany. Kolejną istotną kwestią będzie budowanie szybkiego dostępu do sprawnego systemu opieki zdrowotnej oraz rozwinięta profilaktyka zdrowotna wykorzystująca nowe narzędzia informatyczne. Ze względu na trendy demograficzne, opieka nad osobami zależnymi (w tym seniorami) będzie jednym z głównych wyzwań stojących przed gminami i całym partnerstwem, stąd istotna będzie w tym zakresie koordynacja działań i realizacja wspólnych projektów.

Wysoką jakość życia zapewni mieszkańcom dobry stan środowiska naturalnego, łatwy dostęp do sprawnie działającej infrastruktury społecznej oraz adekwatna do potrzeb infrastruktura techniczna, a także zwiększone wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, co prowadzić będzie do uzyskania niezależności energetycznej. Powszechny dostęp do infrastruktury wodno-kanalizacyjnej zapewni nie tylko wysoką jakość środowiska naturalnego, ale również zaspokoi aspiracje cywilizacyjne mieszkańców. Zdegradowanym obszarom przywrócone zostaną ich dawne lub zostaną nadane nowe funkcje. Zintensyfikowany zostanie rozwój turystyki, który oparty będzie o budowanie produktów sieciowych i współpracę (współpraca w tym zakresie dotyczyć będzie gmin, ale także jednostek zewnętrznych, które wspierać będą partnerstwo jak na przykład uczelnie wyższe, w tym Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), odrestaurowane będą zabytki, które zintensyfikują rozwój turystyki. Wysoki standard instytucji kultury wzmocni te procesy. Elementem rozwoju obszaru oraz wykorzystania jego przygranicznego charakteru będzie współpraca ze wschodnimi sąsiadami i budowanie dobrosąsiedzkich stosunków.

Prowadzone będą wielokierunkowe działania związane z rozwojem społeczeństwa informatycznego oraz przeciwdziałaniem wykluczeniu cyfrowemu. Poprawi się m.in. ilość i jakość oferowanych e-usług.

Podsumowując, połączenie działań w sferze gospodarczej, społecznej i przestrzennej sprawi, że Przygraniczny Obszar Funkcjonalny Aktywne Pogranicze stanie się bardziej atrakcyjnym do życia i będzie umiejętnie wykorzystywać swoje przewagi konkurencyjne dzięki wielosektorowej i partnerskiej współpracy.

W celu identyfikacji celów oraz ich uporządkowania zastosowania następujący podział oraz określono:

- ⇒ **cel główny**,
- ⇒ **cele strategiczne** – bezpośrednio związane z celem głównym,
- ⇒ **cele operacyjne** – każdy z tych celów wiąże się bezpośrednio z celem strategicznym,
- ⇒ **działania** – są to uszczegółowienia celów operacyjnych, ale ważne jest, że są to raczej grupy projektów, a nie konkretne projekty i zadania
- ⇒ **projekty** – są elementem wdrożenia strategii.

Cel główny Strategii będzie realizowany poprzez osiąganie trzech celów strategicznych. Łącznie osiąganie wszystkich celów Strategii ma urzeczywistniać sformułowaną wizję rozwoju terytorium do 2030 roku.

Wyznaczone cele strategiczne stawiają przed sobą nie tylko władze poszczególnych gmin (oczywiście od nich zależeć będzie tworzenie odpowiednich warunków dla jej wdrożenia), ale cała wspólnota samorządowa partnerstwa. W efekcie dotyczyć one mają nie tylko urzędników i polityków, ale każdej osoby, kto mieszka lub funkcjonuje na terenie partnerstwa. Istotnym jest więc aby w realizację Strategii silniej włączyć wszystkich – podmioty „zbiorowe" takie jak instytucje, firmy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, jak i każdego indywidualnie, w tym przedsiębiorców, społeczników, i wszystkich innych mieszkańców. Osiągnięcie celów będzie monitorowane dzięki systemu wskaźników, który będzie spójny i podporządkowany

jako całość monitorowaniu celów operacyjnych, a w konsekwencji strategicznych. Aby umożliwić sprawne prowadzenie ewaluacji wskaźniki będą spełniały następujące kryteria:

- **mierzalność –** wskaźniki powinny być możliwe do zmierzenia na odpowiednio wysokim poziomie dokładności,
- **rzetelność** – pomiar wskaźników powinien być dokonywany w sposób obiektywny, za każdym razem na tych samych zasadach,
- **trafność** – wskaźniki powinny odzwierciedlać rzeczywisty poziom realizacji celów, a więc być dobrane, tak aby odzwierciedlać rzeczywiste wyniki działań,
- **dostępność** – wskaźniki powinny być dostępne dla osób lub instytucji dokonujących ewaluacji, ich pozyskanie powinno być proste i nie wymagać nadmiernych nakładów finansowych ani czasowych.

Źródło: opracowanie własne

Wskazane cele strategiczne są bezpośrednio związane z celem głównym i wskazują na główne obszary działań poszczególnych samorządów, ale także całego partnerstwa.
Cel strategiczny i cele operacyjne są wobec siebie komplementarne, dzięki czemu działania zaplanowanie w ramach nich tworzą wspólną całość przyczyniającą się do rozwoju obszaru. W ramach celów operacyjnych przedstawiono główne działania, których realizacja będzie kluczowa dla osiągnięcia celu operacyjnego. Działania będą przekładały się na konkretne projekty realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego i inne podmioty zainteresowane udziałem w realizacji strategii. Lista projektów może ulegać zmianie i powinna być ona aktualizowana jako wynik działań monitoringowych. Zdefiniowane cele dotyczą rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego, jako że obszary te wzajemnie się przenikają i jedynie wspólna ich realizacja może generować trwałe efekty rozwojowe.

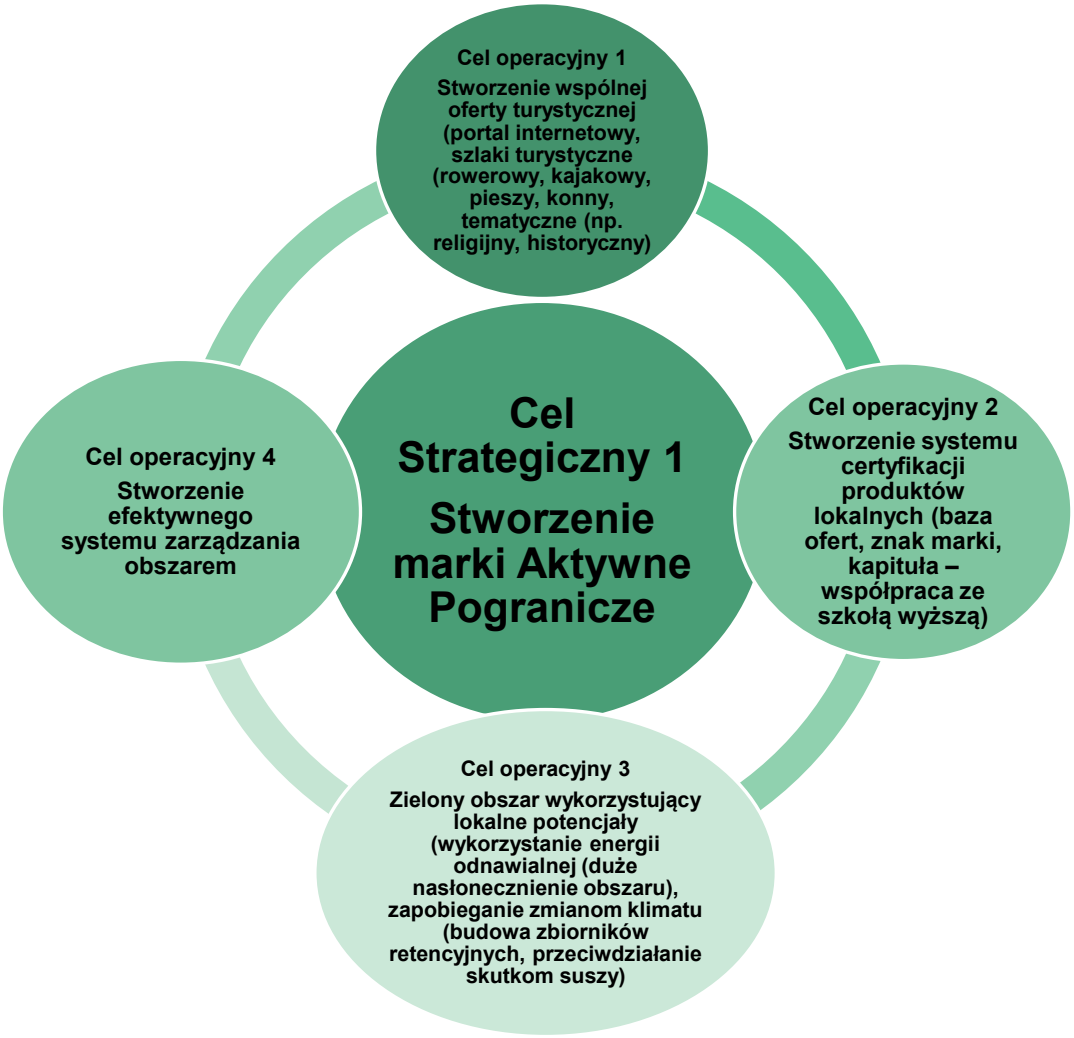

Źródło: opracowanie własne

Cel strategiczny 1 dotyczy budowy marki *„Aktywne pogranicze"* i dotyczy czterech obszarów: działań:

- ⇒ wspólnej oferty turystycznej: jedynie współpraca w tym zakresie pozwoli na opracowanie oraz wypromowanie produktu, który może stać się konkurencyjny na poziomie regionalnym, ale także krajowym. Gminy posiadają już doświadczenia w tym zakresie, bo wspólnie realizowały tego typu projekty. Obecnie należy tę współpracę rozszerzać, a w szczególności rozwijać różnego rodzaju specjalizacje oferujące produkty turystyczne, które są dostępne dla różnych grup wiekowych, które zawierają różnego rodzaju atrakcje (zabytki, możliwość przebywania na łonie natury) i które łatwo odnaleźć w różnego rodzaju mediach związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi
- ⇒ certyfikacji lokalnych produktów, w ramach którego będą promowane i rozpoznawane lokalne produkty, które będą związane i będą kojarzone z dobrą jakością, czystością przestrzeni, ekologicznym podejściem, produkcją niskoemisyjną, a przede wszystkim dbałością o produkt
- ⇒ zielonego obszaru wykorzystującego lokalne potencjały, w którym istotnym jest dbałość o środowisko naturalne, wykorzystanie odnawialnych zasobów (promowanie energetyki odnawialnej), ale także budowanie odporności systemu oraz działania związane z adaptacją do zmian klimatu

⇒ efektywnego systemu zarządzania, w ramach którego istotne byłoby wypracowanie mechanizmów współpracy w ramach partnerstwa ułatwiających szybkie podejmowanie decyzje, realizację inwestycji istotnych z punktu widzenia całego partnerstwa, redukowanie kosztów poprzez realizację wspólnych zamierzeń inwestycyjnych, ale także współpracę z innymi podmiotami, która może stanowić wartość dodana, jak współpraca z uczelniami wyższymi, z podmiotami zagranicznymi (w ramach na przykład Programu INTERREG NEXT Polska- Ukraina 2021-2027) itp.

KLUCZOWE WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Częstotliwość pomiaru	Trend
Liczba opracowanych systemów promocji produktów lokalnych	Szt.	2025,2031	↑
Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła	Szt.	Rok	↑
Redukcja emisji gazów cieplarnianych: szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	tony równoważnika CO2	2025,2031	↓
Liczba zrealizowanych międzynarodowych projektów partnerskich	Szt.	Rok	↑
Liczba wybudowanych zbiorników retencyjnych	Szt.	2025,2031	↑
Liczba nowoutworzonych szlaków turystycznych	Szt.	Rok	↑
Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego.	Szt.	Rok	↑
Długość odnowionych szlaków turystycznych (WLWK-PLRO136)	Km	Rok	↑
Długość utworzonych szlaków turystycznych (WLWK-PLRO137)	Km	Rok	↑
Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem (WLWK-PLR132)	Szt.	Rok	↑
Liczba utworzonych punktów informacji turystycznej i infokiosków zapewniających obsługę w min. 2 językach obcych (WLWK-PLRO143)	Szt.	Rok	↑
Liczba instytucji kultury objętych wsparciem (WLWK-PLRO141)	Szt.	Rok	↑
Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	Szt.	Rok	↑

Cel Strategiczny 2 Rozwój gospodarczy Aktywnego Pogranicza		
Cel operacyjny 1 **Wybór lokalnych specjalizacji (produkcja certyfikowanej żywności, spedycja, transport, logistyka, OZE, tereny pod OZE)**	**Cel operacyjny 2** **System wsparcia i rozwoju przedsiębiorczości (stworzenie IOB, edukacja dla biznesu, rozwój infrastruktury ułatwiającej prowadzenie działalności gospodarczej (szybki internet, dostępność komunikacyjna, wykorzystanie OZE i samowystarczalność energetyczna)**	**Cel operacyjny 3** **Inteligentny rozwój – lokalny system zarządzania skutkami zmian klimatu**

Źródło: opracowanie własne

W ramach celu Strategicznego 2 *Rozwój gospodarczy Aktywnego Pogranicza* realizowane będą działania mające na celu pobudzenie przedsiębiorczości, ale także rozwój już istniejących przedsiębiorstw, które działają w różnych dziedzinach (istotnym elementem w tym zakresie jest różnorodność terytorialna Aktywnego Pogranicza). W związku z tym działania koncentrować się będą na wspieraniu gospodarki rolniczej, prowadzeniu działań edukacyjnych w tym zakresie, wspieraniu przedsiębiorczości związanej z logistyką, co jest szczególnie istotne dla północnej części partnerstwa, wykorzystaniu potencjału OZE i budowaniu systemu samowystarczalności energetycznej (w tym m.in. spółdzielnie energetyczne i klastry energetyczne). Wszystkie te działania powinny mieć charakter innowacyjny, w tym zakresie istotnym będzie stworzenie lokalnego systemu zarządzania skutkami zmian klimatu we współpracy z uczelnią wyższą.

KLUCZOWE WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Częstotliwość pomiaru	Trend
Liczba wspartych inkubatorów przedsiębiorczości	Szt.	Rok	↑
Liczba zrealizowanych projektów dotyczących technologii informacyjno-komunikacyjnych	Szt.	Rok	↑
Liczba wybudowanych/zmodernizowanych połączeń drogowych	Km	2025,2031	↑

Liczba zrealizowanych projektów dotyczących lokalnego systemu zarządzania skutkami zmian klimatu	Szt.	2025,2031	↑
Liczba stworzonych spółdzielni lub klastrów energetycznych	Szt.	2025,2031	↑
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	Szt.	2025,2031	↑

Źródło: opracowanie własne

Cel Strategiczny 3 *Wspieranie lokalnych społeczności* jest skierowany bezpośrednio do mieszkańców, ale w szczególności jego realizacja wymaga ich aktywnego zaangażowania. Ze względu na potrzebę dopasowania edukacji do sytuacji na rynku pracy, ale także zapewnienie dzieciom i młodzieży szerokiego wachlarza możliwości rozwoju, istotnym będzie realizowanie szeregu projektów w tym zakresie. Biorąc pod uwagę trendy demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, koniecznym jest organizacja opieki dla starszych oraz osób zależnych w oparciu o zasadę deinstytucjonalizacji, a więc organizacji systemu w oparciu o zasoby lokalnych społeczności. Potrzeby związane z rewitalizacją wymuszają potrzebę wspierania działalności organizacji pozarządowych, promowane będzie tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, a działania miękkie w tym zakresie będą uzupełniane działaniami infrastrukturalnymi. Rozbudowa infrastruktury kultury i wsparcie działań w tym zakresie pozwoli na wzmocnienie lokalnej tożsamości i poprawi jakość życia na obszarze partnerstwa. Jednym z kluczowych elementów budowania silnych i odpornych społeczności lokalnych jest zdrowe społeczeństwo i w związku z tym realizacja takich działań, które

umożliwią rozwój odpowiedniej infrastruktury w tym zakresie, jednocześnie oferując dodatkowe usługi dostępne przy wykorzystaniu technologii cyfrowych (telemedycyna).

KLUCZOWE WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Częstotliwość pomiaru	Trend
Liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (pomoc pieniężna razem)	Szt.	Rok	↓
Liczba opracowanych gminnych programów rewitalizacji	Szt.	2025,2031	↑
Liczba nowoutworzonych podmiotów ekonomii społecznej	Szt.	Rok	↑
Członkowie kół/klubów/sekcji w ośrodkach kultury	Szt.	Rok	↑
Liczba nowoutworzonych organizacji pozarządowych	Szt.	Rok	↑
Liczba wspartych organizacji pozarządowych	Szt.	Rok	↑
Liczba zrealizowanych programów profilaktycznych	Szt.	Rok	↑
Przedsiębiorcy, u których zorganizowane zostały staże i praktyki zawodowe	Szt.	2025,2031	↑

Zakłada się, że integracja projektów odbywać się będzie właśnie na poziomie celów strategicznych i operacyjnych. Wiązki projektów, które realizują cele określone w strategii są ze sobą zintegrowane, aby uzyskiwać rezultaty i cele, które nie byłyby możliwe do zrealizowania w przypadku jedynie pojedynczych interwencji. Wszystkie projekty złożone w ramach inicjatywy „Aktywne Pogranicze" zostały pozytywnie ocenione przez Zarząd Województwa Lubelskiego i zostały wpisane na listę przedsięwzięć strategicznych dla realizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.

SPÓJNOŚĆ Z CELAMI POLITYKI REGIONALNEJ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

W SRWL 2030 przyjęto następujący model rozwoju oparty o cztery filary, który zakłada rozwój zrównoważony terytorialnie integrujący zasoby i potencjały, a przede wszystkim dążący do zwiększenia poziomu jakości życia. W procesie kształtowania celów Strategii POF Aktywne Pogranicze przyjęto podobny model, a ponadto zachowano spójność z celami strategicznymi oraz operacyjnymi SRWL 2030.

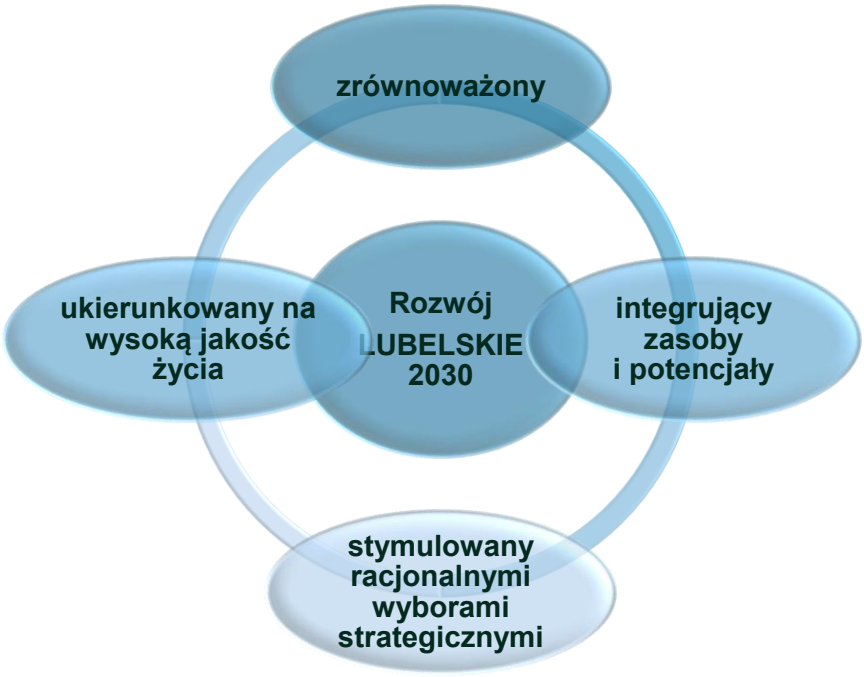

Źródło: SRWL 2030

Dodatkowo SRWL 2030 zdefiniowała zasady horyzontalne prowadzenia polityk rozwojowych, które obowiązują wszystkich interesariuszy regionalnej polityki rozwoju i które muszą się także przełożyć na działania wszystkich gmin zaangażowanych w procesy związane z rozwojem społeczno-gospodarczym:

1. **Zasada racjonalności**
2. **Zasada zachowania ładu przestrzennego**
3. **Zasada oszczędnego gospodarowania zasobami**
4. **Zasada „zero odpadów”**
5. **Zasada promowania innowacyjności**
6. **Zasada szerokiego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych**
7. **Zasada współdziałania i partycypacji społecznej**
8. **Zasada solidarności**
9. **Zasada umacniania tożsamości regionalnej**
10. **Zasada terytorialnego kierunkowania działań i wielopoziomowego zarządzania**

Określając cele strategiczne Strategii POF Aktywne Pogranicze zachowano spójność z celami operacyjnymi SRWL 2030.

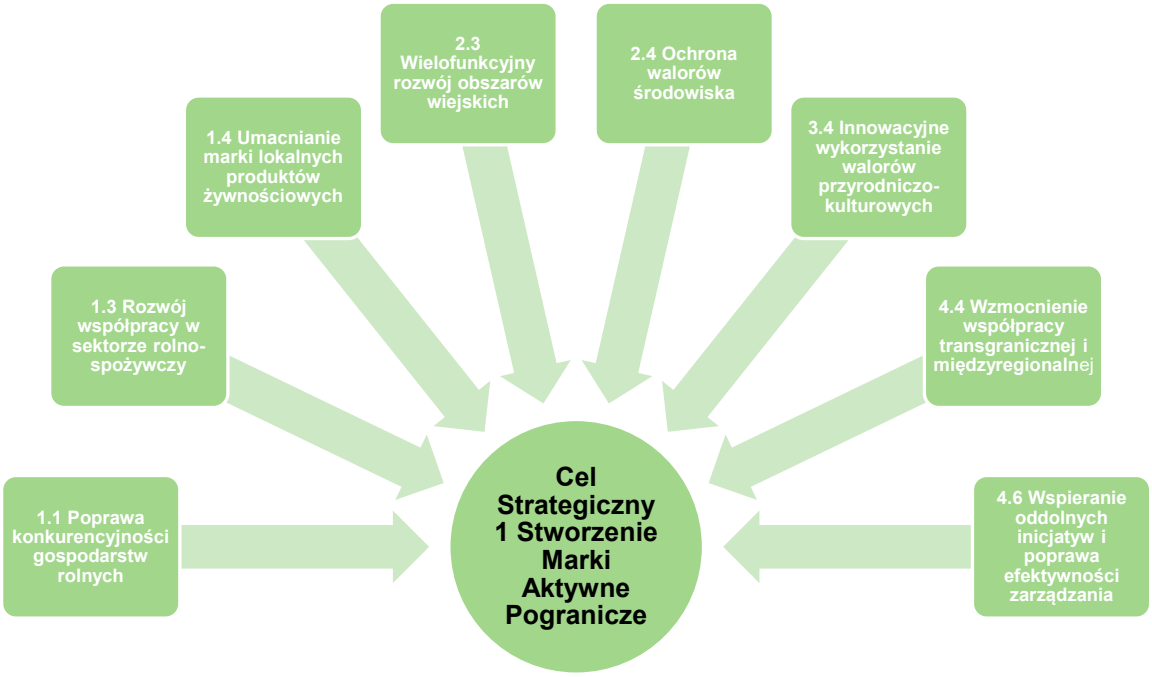

Źródło: opracowanie własne

Cel Strategiczny 1 dotyczy obszaru najszerszego, jakim jest budowanie marki terytorialnej i w związku z tym jest zgodny z ośmioma celami operacyjnymi SRWL 2030, które dotyczą następujących obszarów: Sektor rolno-spożywczy, Przestrzeń, Gospodarka i Społeczeństwo. Budowanie marki jest w związku z tym działaniem przekrojowym i wielosektorowym, a do osiągnięcia celu potrzebne jest m.in. zwiększenie efektywności zarządzania poszczególnymi gminami, ale także partnerstwem przy założeniu, że w działania rozwojowe oraz ich monitoring zaangażowani będą także mieszkańcy obszaru.

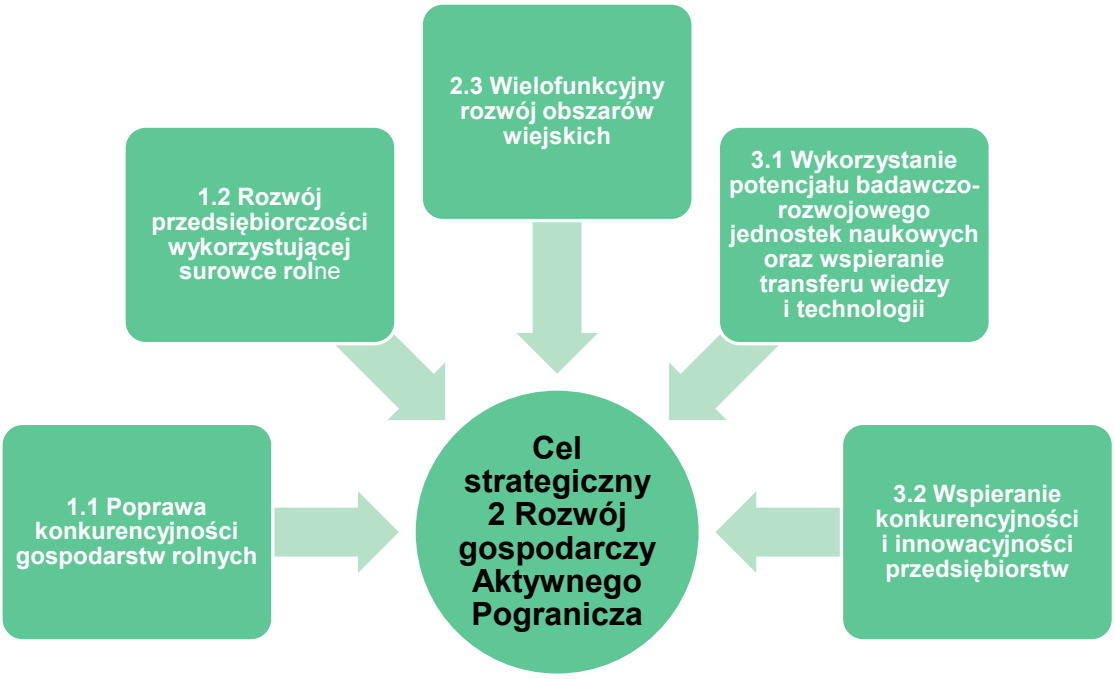

Źródło: opracowanie własne

Cel Strategiczny 2 związany jest bezpośrednio ze wsparciem rozwoju przedsiębiorczości. Ze względu na położenie obszaru, ale także charakterystykę gospodarstw rolnych, istotnym jest wspieranie przedsiębiorczości związanej z rolnictwem. Z drugiej strony należy też pamiętać, że obszar Aktywnego Pogranicza charakteryzuje jednak spore zróżnicowanie z przeważająca funkcją logistyczną (Terespol, Zalesie), dlatego tak istotnym jest wspieranie różnego rodzaju wielofunkcyjnego rozwoju. SRWL 2030 stawia duży nacisk na kwestie związane z wykorzystaniem potencjału badawczo-rozwojowego jako stymulatora rozwoju gospodarczego. Dlatego też w ramach realizacji Strategii planowane jest nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi.

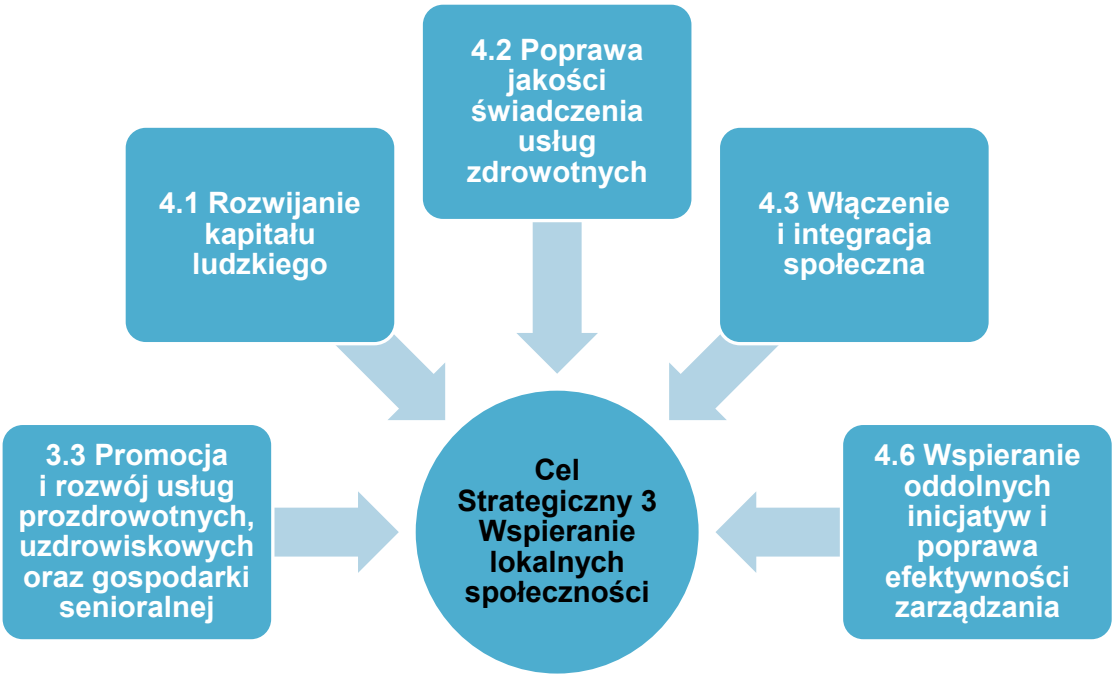

Źródło: opracowanie własne

W przypadku **Celu Strategicznego 3** najważniejszym obszarem oddziaływania jest Społeczeństwo. W związku z tym w ramach tego działania będzie realizowanych wiele działań związanych ze wzmacnianiem potencjału społecznego, ale będą one także ukierunkowane na wsparcie grup zagrożonych marginalizacją, jak na przykład seniorzy. SRWL 2030 wskazuje na potrzebę zapewnienia sprzyjających warunków uczenia się, co jest jednym z celów operacyjnych Strategii POF Aktywne Pogranicze.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ ORAZ USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

USTALENIA REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030) zawiera model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego, który określa przestrzenne ramy planowanych działań rozwojowych w województwie i stanowi płaszczyznę koordynacji realizacji przedsięwzięć w dwóch przenikających się układach – naturalnym i antropogenicznym. W kontekście tego modelu *SRWL 2030* odwołuje się do ustaleń *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego* (*PZPWL*), który wskazuje podstawowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa i wyróżnia: elementy węzłowe, liniowe, pasmowe oraz obszarowe (w granicach naturalnych) i strefowe (w granicach administracyjnych) cechujące się zróżnicowanym stopniem przenikania układów naturalnych i antropogenicznych. *PZPWL* uwzględniając stan zagospodarowania, naturalny potencjał oraz potrzebę ukierunkowania działań dla rozwoju funkcji wiodących poszczególnych elementów struktury, wyodrębnia (w kontekście POF Aktywne Pogranicze) obszary (mapa nr 1):

- rozwoju i koncentracji funkcji społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania powiązań komunikacyjnych, a w ramach nich elementy takie jak:
    - tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej związane z podstawowymi elementami sieci osadniczej (miasta, miejscowości gminne) oraz innymi miejscowościami, w których zlokalizowane są duże zakłady przemysłowe, stanowiącymi ogniwa obsługi transportu lub posiadającymi zorganizowane tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej,
    - główne powiązania transportowe oparte o drogi krajowe i wojewódzkie oraz linie kolejowe;
- nadrzędnej funkcji przyrodniczej, a w ramach nich elementy takie jak:
    - główne ostoje przyrody, stanowiące obszary węzłowe regionalnej sieci ekologicznej (rezerwaty przyrody, części parków krajobrazowych, obszary Natura 2000, fragmenty kompleksów leśnych o charakterze lasów naturalnych),
    - kluczowe w skali krajowej i regionalnej ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności,
    - mające charakter pasmowy korytarze ekologiczne (dolinne, leśne i rzeczne) zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego;
- rolniczej przestrzeni produkcyjnej, a w ramach niej strefę gospodarki hodowlanej, w tym podstrefę mozaikową łąkowo-leśno-polną charakteryzującą się bardzo wysokim udziałem użytków zielonych w strukturze użytków rolnych, rozległymi kompleksami łąkowo-pastwiskowymi, które są podstawą rozwoju wysokotowarowych gospodarstw rolnych specjalizujących się w hodowli bydła.

W odniesieniu do poszczególnych elementów składających się na tę strukturę, *PZPWL* różnicuje priorytety rozwojowe, a także wskazuje działania służące utrzymaniu i wzmacnianiu ich funkcji podstawowych (wiodących). I tak, dla:

- elementów węzłowych układu antropogenicznego – zakłada intensywny rozwój społeczno-gospodarczy z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania lokalnych

systemów przyrodniczych decydujących o jakości przestrzeni zamieszkania, tj. odpowiednio w odniesieniu do:

- podstawowych elementów sieci osadniczej (m. Terespol, ośrodki gminne) – koncentracja urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) i jej rozwój na terenach podmiejskich w zorganizowanych układach przestrzennych,
- miejscowości stanowiących ogniwa obsługi transportu (Małaszewicze, Koroszczyn) – rozwój przestrzenny i infrastrukturalny w sąsiedztwie terenów zainwestowanych,
- miejscowości z przygotowanymi terenami dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej (Wólka Dobryńska gm. Zalesie, Koroszczyn i Małaszewicze Małe gm. Terespol) – koncentracja zainwestowania w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej,
- ośrodków kształtowania funkcji kulturowych – zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego, kształtowanie zagospodarowania przestrzeni kulturowych, rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych.

- elementów liniowych układu antropogenicznego – zakłada rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej,
- elementów obszarowych układu naturalnego – zakłada podporządkowanie wszelkiej działalności zachowaniu wartości przyrodniczych,
- elementów pasmowych układu naturalnego – zakłada podporządkowanie działań służących utrzymaniu ciągłości powiązań ekologicznych,
- elementów obszarowych przenikania się układu naturalnego i antropogenicznego – zakłada wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących.

SRWL 2030 uwzględnia Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym oraz definiuje OSI o znaczeniu regionalnym, które stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań. POF Aktywne Pogranicze położony jest w granicach dwóch Obszarów Strategicznej Interwencji (mapa nr 1), tj.: OSI Polesie (gminy: Hanna, Kodeń, Piszczac, Sławatycze i Tuczna) i Podlaskiego OSI (miasto Terespol, gminy: Janów Podlaski, Konstantynów, Leśna Podlaska, Rokitno, Terespol i Zalesie). Kierunki interwencji w tych OSI skupiają się na:

- poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych,
- zrównoważonym rozwoju systemów infrastruktury technicznej,
- ochronie walorów środowiska,
- innowacyjnym wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwoju sportu i usług wolnego czasu,
- wzmocnieniu współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

Ponadto w Podlaskim OSI tematyczne obszary wsparcia ukierunkowano także na: wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw.

OSI o znaczeniu krajowym, w którym położony jest obszar POF to obszary zagrożone trwałą marginalizacją obejmujące grupę mniejszych miast oraz obszarów wiejskich, które ze względu na występujące cechy problemowe wpływające na niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą zostały określone jako strefa opóźnienia urbanizacyjnego. Oczekiwanym

efektem podejmowanych działań powinien być rozwój lokalnych firm, wzrost liczby lokalnych miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców oraz bazy dochodowej samorządów terytorialnych.

POŁOŻENIE OBSZARU W KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH SYSTEMACH PRZYRODNICZYCH

POF Aktywne Pogranicze rozciąga się południkowo wzdłuż wschodniej granicy województwa, będącą równocześnie granicą państwową. Granica ta przebiega korytem rzeki Bug, która jest jedną z dwóch największych rzek Lubelszczyzny i jedną z nielicznych dużych rzek europejskich, która zachowała naturalny charakter. Jej źródła i górny odcinek znajdują się na południe i południowy-wschód od woj. lubelskiego, na terytorium Ukrainy. Dolina Bugu została on wyróżniona w Paneuropejskiej Strategii Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej (PEEN 1993), jako paneuropejski korytarz ekologiczny (mapa nr 1). System ekologiczny rzeki umieszczono na liście obszarów priorytetowych ze względu na konieczność ochrony rzek odgrywających istotną rolę w zachowaniu różnorodności biologicznej rejonów biogeograficznych. Obszar zlokalizowany jest na trasach migracji dużych ssaków lądowych, głównie leśnych, związanych z rozległymi lasami bądź środowiskami mozaikowatymi, tworzonymi przez tereny leśne i otwarte (bagienne, łąkowe, wodne lub polne). Trasy te obejmują tereny o najwyższym stopniu naturalności, dużej lesistości i możliwie najmniejszej gęstości zabudowy i sieci dróg. W leśno-polno-łąkowej strefie nadbużańskiej przebiega wschodni korytarz ekologiczny o znaczeniu zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. Przygraniczny charakter Obszaru ma istotne znaczenie w kontekście transgranicznej ochrony przyrody obszarów leżących na granicy systemów (struktur) przyrodniczych. Jej formami są transgraniczne obszary chronione (tzw. TOCh-y), których podstawą tworzenia jest tzw. Deklaracja Wigierska. Nie posiadają one formalno-prawnej podstawy do uznania ich za formę ochrony przyrody, tak jak ma to miejsce w przypadku obszarowych form ochrony wymienionych w ustawie o ochronie przyrody (m.in. parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobraz). W ramach Deklaracji, na terytorium Lubelszczyzny wyodrębniono 3 takie obszary, w tym 1 obejmujący granicami POF Aktywne Pogranicze. Jest to TOCh „Przełom Bugu" położony na pograniczu polsko-białoruskim, obejmujący odcinek doliny Bugu i tereny przydolinne pomiędzy Brześciem a Drohiczynem. Odznacza się on wybitnymi walorami krajobrazowymi i znaczącymi – kulturowymi, a w jego skład wchodzi Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu".

POŁOŻENIE OBSZARU W KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH SYSTEMACH INFRASTRUKTURALNYCH

Przez POF Aktywne Pogranicze przebiega paneuropejski korytarz nr II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowgorod, który obejmuje: w układzie drogowym – drogę krajową nr 2 w sieci dróg Europy oznaczoną nr E30 oraz trasę planowanej autostrady A2, a w układzie kolejowym – magistralną linię kolejową E20 i C-E20. W obszarze korytarza nr II przebiega również główny korytarz sieci TEN-T (*Trans-European Network – Transport*), tj. korytarz Morze Północne – Bałtyk (mapa nr 1). Korytarz ten tworzą m. in.: linie kolejowe (towarowe) C-E20 i (pasażerska) E20 – linie nr 2 i 12, droga E30 – droga krajowa nr 2/autostrada A2 oraz przejścia graniczne z Białorusią – Kukuryki (drogowe), Terespol (kolejowe). Zadaniem tej sieci

jest zwiększenie efektywności współdziałania w zakresie rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej, usunięcie „wąskich gardeł”, modernizacja infrastruktury i usprawnienie transgranicznej działalności przewozowej na potrzeby pasażerów i przedsiębiorstw, a tym samym efektywności funkcjonowania transportu intermodalnego. Sieć elektroenergetyczna rozdzielcza województwa lubelskiego połączona jest z białoruskim systemem elektroenergetycznym linią dwutorową 110 kV relacji Brześć – Wólka Dobryńska. Przez obszar gmin Terespol i Zalesie przebiega również planowany tranzytowy gazociąg DN 600 - 300 relacji Białoruś – Parczew – Puławy, a także planowany ropociąg surowcowy Brody – Płock, którego trasa przebiega przez obszar gmin: Konstantynów i Leśna Podlaska (mapa nr 1).

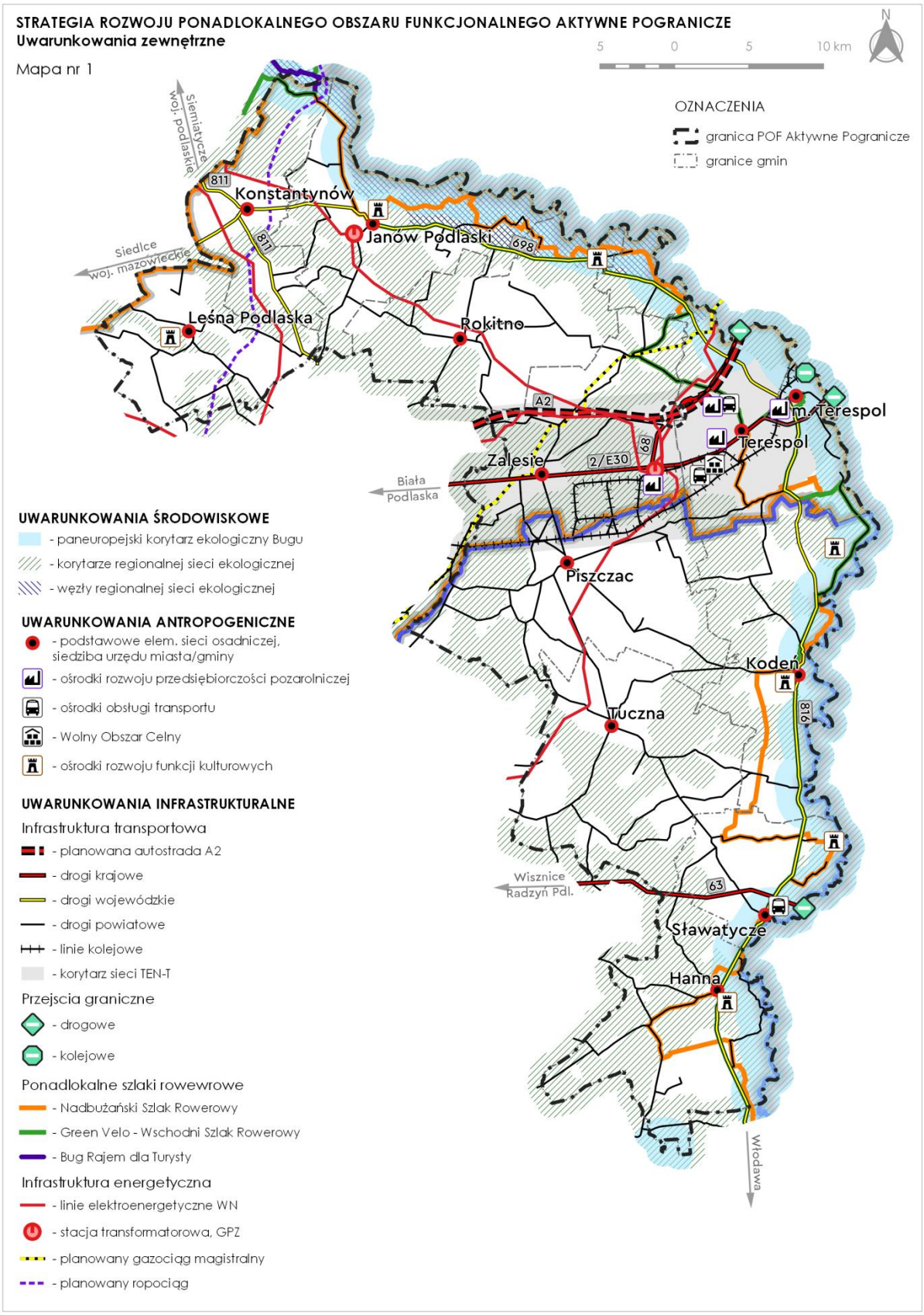
STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE
Uwarunkowania zewnętrzne
Mapa nr 1
5 0 5 10 km
N
OZNACZENIA
granica POF Aktywne Pogranicze
granice gmin
Siemiatycze
woj. podlaskie
Siedlce
woj. mazowieckie
Konstantynów
Janów Podlaski
Leśna Podlaska
Rokitno
Zalesie
Biała Podlaska
Piszczac
Terespol
m. Terespol
Kodeń
Tuczna
Wisznice
Radzyń Pdl.
Sławatycze
Hanna
Włodawa
811
698
A2
2/E30
68
819
63
UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE
- paneuropejski korytarz ekologiczny Bugu
- korytarze regionalnej sieci ekologicznej
- węzły regionalnej sieci ekologicznej
UWARUNKOWANIA ANTROPOGENICZNE
- podstawowe elem. sieci osadniczej, siedziba urzędu miasta/gminy
- ośrodki rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej
- ośrodki obsługi transportu
- Wolny Obszar Celny
- ośrodki rozwoju funkcji kulturowych
UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE
Infrastruktura transportowa
- planowana autostrada A2
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- drogi powiatowe
- linie kolejowe
- korytarz sieci TEN-T
Przejscia graniczne
- drogowe
- kolejowe
Ponadlokalne szlaki rowewrowe
- Nadbużański Szlak Rowerowy
- Green Velo - Wschodni Szlak Rowerowy
- Bug Rajem dla Turysty
Infrastruktura energetyczna
- linie elektroenergetyczne WN
- stacja transformatorowa, GPZ
- planowany gazociąg magistralny
- planowany ropociąg

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE

System osadniczy POF Aktywne Pogranicze ukształtował się w długotrwałym procesie rozwoju historycznego. Zasadniczy wpływ na jego aktualny stan miały przede wszystkim czynniki geograficzne (przygraniczne położenie), jak również układ dróg międzypaństwowych i regionalnych, które stymulowały rozwój osadnictwa i procesy urbanizacyjne. Sieć osadniczą obszaru stanowi 1 miasto i 180 wsi, które są równomiernie rozmieszczone na terenie POF (mapa nr 2). Jest to obszar typowo rolniczy i stosunkowo słabo uprzemysłowiony. Analiza stanu zagospodarowania wykazała, że zabudowa mieszkaniowa i zagrodowa rozmieszczone są równomiernie w granicach obszaru (rycina 1). Największa jej intensywność, a tym samym największe obszarowo tereny zwartej zabudowy występują przede wszystkim w mieście Terespol i ośrodkach gminnych, a także w sąsiedztwie głównych szlaków komunikacyjnych – drogi krajowej nr 2, dróg wojewódzkich i powiatowych. Takie rozmieszczenie zwartych terenów zabudowy w stosunku do podstawowego układu komunikacyjnego sprawia, że układ osadniczo przyjmuje formę pasmowo-węzłową. Zabudowa usługowa (w tym: hotelowa, zakwaterowania turystycznego, biurowa, handlowo-usługowa, usług publicznych i sportu) występuje w obszarach zwartych terenów zabudowy i przenika się z zabudową mieszkaniową i zagrodową, występując na terenach zurbanizowanych w różnym natężeniu (rycina 2). Podobna charakterystyka lokalizacyjna dotyczy zabudowy obiektami kultury i dziedzictwa kulturowego, które są również rozmieszczone równomiernie na całym obszarze (rycina 4). Zabudowa przemysłowo-magazynowa koncentruje się głównie w północnej części obszaru w obrębie gmin: Konstantynów, Janów Podlaski, Zalesie, Piszczac, Terespol i miasta Terespol. Zlokalizowana jest w bliskim lub bezpośrednim sąsiedztwie głównych szlaków transportowych, tj.: drogi krajowej nr 2 oraz dróg wojewódzkich nr 811 i 698, a także linii kolejowej nr 2. W sąsiedztwie linii kolejowej, na terenie gmin: Terespol, Piszczac i Zalesie zlokalizowana jest również zabudowa terminali przeładunkowych (rycina 3).

Rycina 1. Rozmieszczenie zabudowy mieszkaniowej i zagrodowej

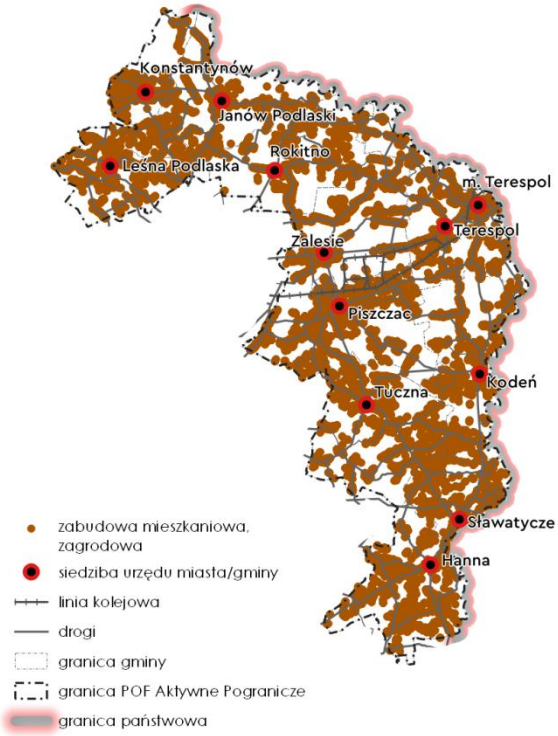

Rycina 2. Rozmieszczenie zabudowy usługowej

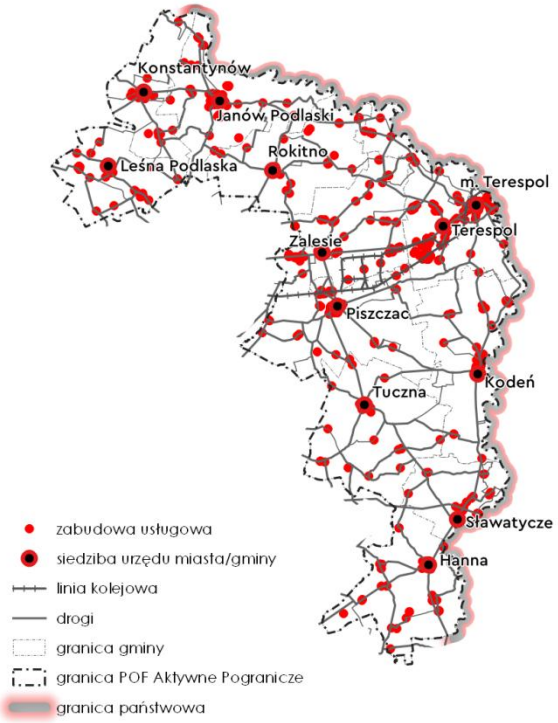

Rycina 3. Rozmieszczenie zabudowy przemysłowo-magazynowej i terminali

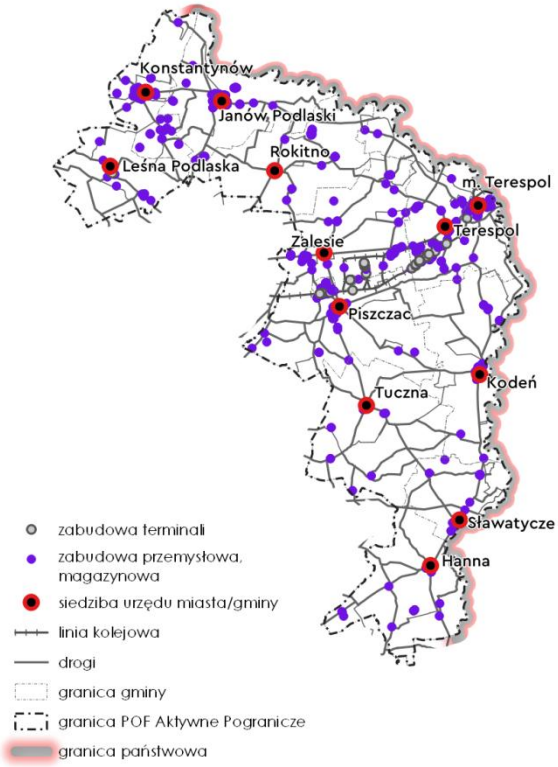

Rycina 4. Rozmieszczenie zabudowy obiektów kultury i dziedzictwa kulturowego

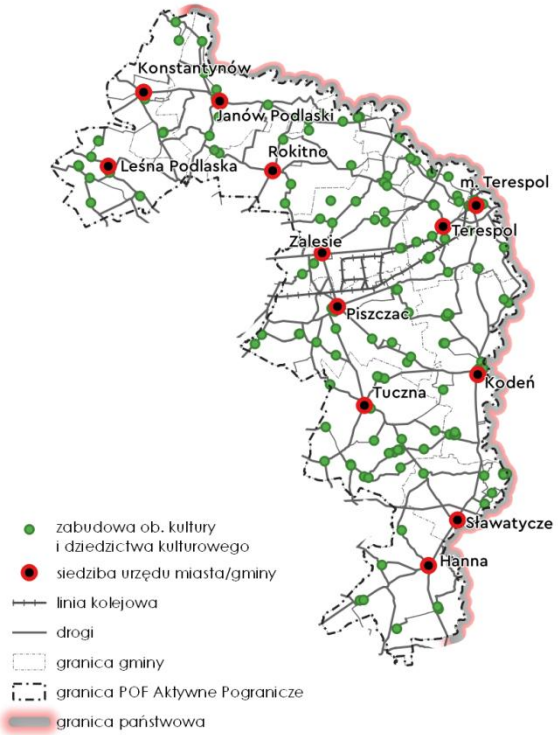

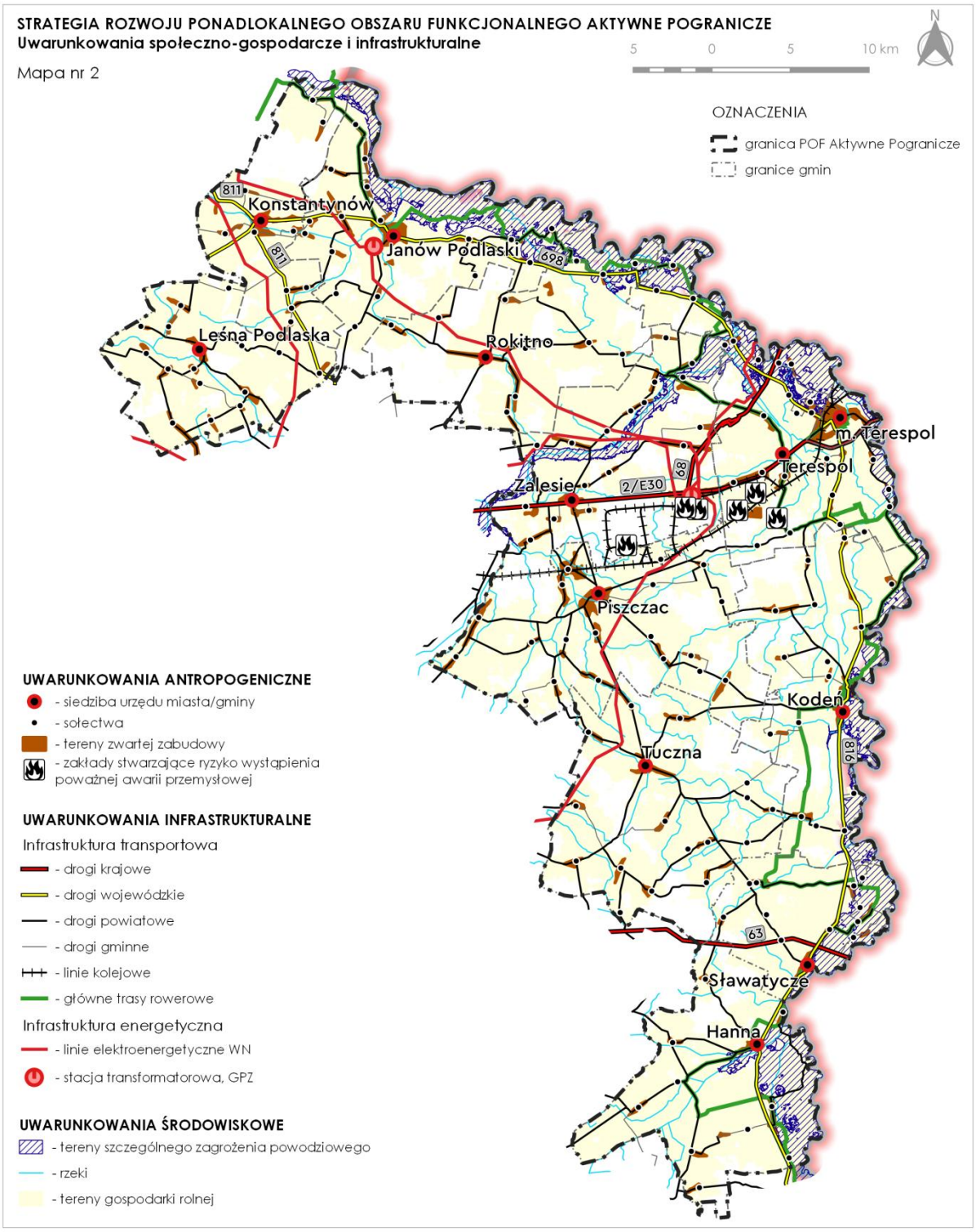

POF Aktywne Pogranicze charakteryzuje się bogatymi zasobami przyrodniczymi i kulturowymi, które stanowią podstawę rozwoju przemysłu turystycznego. Istotne znaczenie posiadają zasoby biotyczne oraz walory krajobrazu przyrodniczego. Zostały one docenione w krajowych i międzynarodowych systemach ochrony przyrody i krajobrazu. W granicach POF znajdują się następujące obszary chronione (mapa nr 3):

- Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu – obejmuje bardzo cenne przyrodniczo tereny lewobrzeżnej doliny Bugu. Brak regulacji tej rzeki to ogromny atut przyrodniczy, dzięki któremu dolina pozostaje wciąż naturalna i funkcjonuje w niezakłócony sposób.

Na rzece występują liczne płycizny i piaszczyste łachy, z czasem przeradzające się w wyspy. Szerokość doliny Bugu w granicach obszaru jest bardzo zmienna – od 100-200 m koło Sławatycz i Okczyna do 3-4 km w rejonie Terespola i Dołhobrodów. Bug intensywnie meandruje, dość często zmieniając koryto i tworząc liczne starorzecza, często nierównomiernie rozmieszczone, najliczniej występują na odcinkach Hanna-Dołhobrody, Jabłeczna-Sławatycze i Terespol-Kukuryki. Większość ich jest wypłycona i zarośnięta roślinnością wodną i szuwarową. W sąsiedztwie Bugu zachowały się bardzo cenne łęgi wierzbowo-topolowe oraz łozowiska. Na wydmach i wzniesieniach występują bory;

- Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu wraz z otuliną – obejmuje kilkudziesięciokilometrowy odcinek doliny Bugu przyległy do granicy z Białorusią. Największym walorem krajobrazowym Parku jest przełomowa dolina rzeki, wijąca się wśród morenowych wzgórz osiągających kilkadziesiąt metrów wysokości względnej. Nieuregulowany, silnie meandrujący Bug przecina pas wzgórz morenowych utworzonych w okresie zlodowacenia środkowopolskiego. Sama dolina rzeki nie jest jednorodna. Miejscami jest szeroka, z licznymi starorzeczami, mokradłami i oczkami wodnymi, a miejscami zwęża się i głęboko wcina w otaczające ją wysoczyzny, tworząc wysokie na kilkadziesiąt metrów skarpy. Rzeka Bug na przełomowym odcinku jest kręta, jej brzegi są raz wysokie i urwiste, innym razem łagodnie nachylone i piaszczyste albo bagniste i niedostępne. Elementem urozmaicającym krajobraz są także rozcinające wysoczyzny doliny większych dopływów Bugu. W obrębie Parku do Bugu uchodzą: Krzna, Czyżówka, Sarenka, Toczna, Kołodziejka i Czapelka.
- Obszary Natura 2000:
    - OSO Dolina Dolnego Bugu (PLB140001) – cały obszar obejmuje ok. 260 km odcinek doliny Bugu od ujścia Krzny do Jeziora Zegrzyńskiego. Większość doliny pokrywają suche, ekstensywnie użytkowane pastwiska. Obszary bagienne są usytuowane głównie przy ujściach rzek, dopływów Bugu oraz wokół pozostałych fragmentów dawnych koryt rzecznych. Koryto Bugu jest w większości niezmienione przez człowieka, pozostały tu liczne, piaszczyste wyspy, nagie lub porośnięte wierzbowymi lub topolowymi łęgami nadrzecznymi; wzdłuż rzeki występują dobrze rozwinięte zarośla wierzbowe;
    - OSO Dolina Środkowego Bugu (PLB060003) – obszar stanowi odcinek doliny Bugu między okolicą miejscowości Gołębie, gdzie rzeka, płynąca przez terytorium Ukrainy staje się rzeką graniczną, a Terespolem. Na całym tym odcinku rzeka ma naturalny charakter, z licznymi meandrami i starorzeczami. Koryto jest głęboko wcięte, skarpy osiągają kilka metrów wysokości. Dolina rzeki zajęta jest przez łąki, miejscami niewielkie płaty zdegradowanych lasów nadrzecznych, kępy zarośli wierzbowych i pola uprawne;
    - SOO Poleska Dolina Bugu PLH060032 – obszar położony jest w dolinie rzeki Bug, przepływającej przez Polesie Zachodnie, cały obszar składa się z 6 części obejmujących najcenniejsze przyrodniczo i wybitnie atrakcyjne krajoznawczo odcinki doliny środkowego Bugu, który ma charakter naturalny, z licznymi meandrami i starorzeczami, rozległymi kompleksami wielogatunkowych, ekstensywnie użytkowanych łąk;
    - SOO Ostoja Nadbużańska (PLH140011) – ostoja, podobnie jak OSO Dolina Dolnego Bugu, obejmuje ok. 260 km odcinek doliny Bugu od ujścia Krzny do Jeziora Zegrzyńskiego;

- SOO Dolina Krzny PLH060066 – ostoja obejmuje łąki w dolinie Krzny leżące na południe od miejscowości Kijowiec. Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Kondrackiego obiekt ten znajduje się na północnym skraju Zaklęsłości Łomaskiej wchodzącej w skład Polesia Podlaskiego. Występują tu świeże łąki użytkowane ekstensywnie, a także łąki wilgotne. W obniżeniach terenu i w otoczeniu starorzeczy wykształciły się zbiorowiska szuwarowe z klasy Phragmitetea. Niewielki udział powierzchniowy mają zbiorowiska wodne występujące w starorzeczach, rowach melioracyjnych i w rzece;
- SOO Terespol PLH060053 – ostoja stanowi schronienie dla gatunku nietoperza z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej i jedno z ważniejszych zimowisk mopka w Polsce wschodniej, zlokalizowane jest na zachodnim przedmieściu miasta Terespol, na terenie fortu, który był elementem Twierdzy Fortowej Brześć (obecnie po białoruskiej stronie);
- SOO Dobryń PLH060004 – rezerwat położony jest na północnej granicy Polesia Lubelskiego. Zajmuje on wyniesioną ok. 140 m n.p.m. i opadającą w kierunku północno-wschodnim równinę akumulacyjną osadów rzecznych i wodnolodowcowych. Różnice wysokości względnej dochodzą do 10 m. Obszar stanowi łagodne zbocza rozległej doliny, nachylone ku południowo-wschodowi i północnemu-wschodowi, porośnięte lasem.

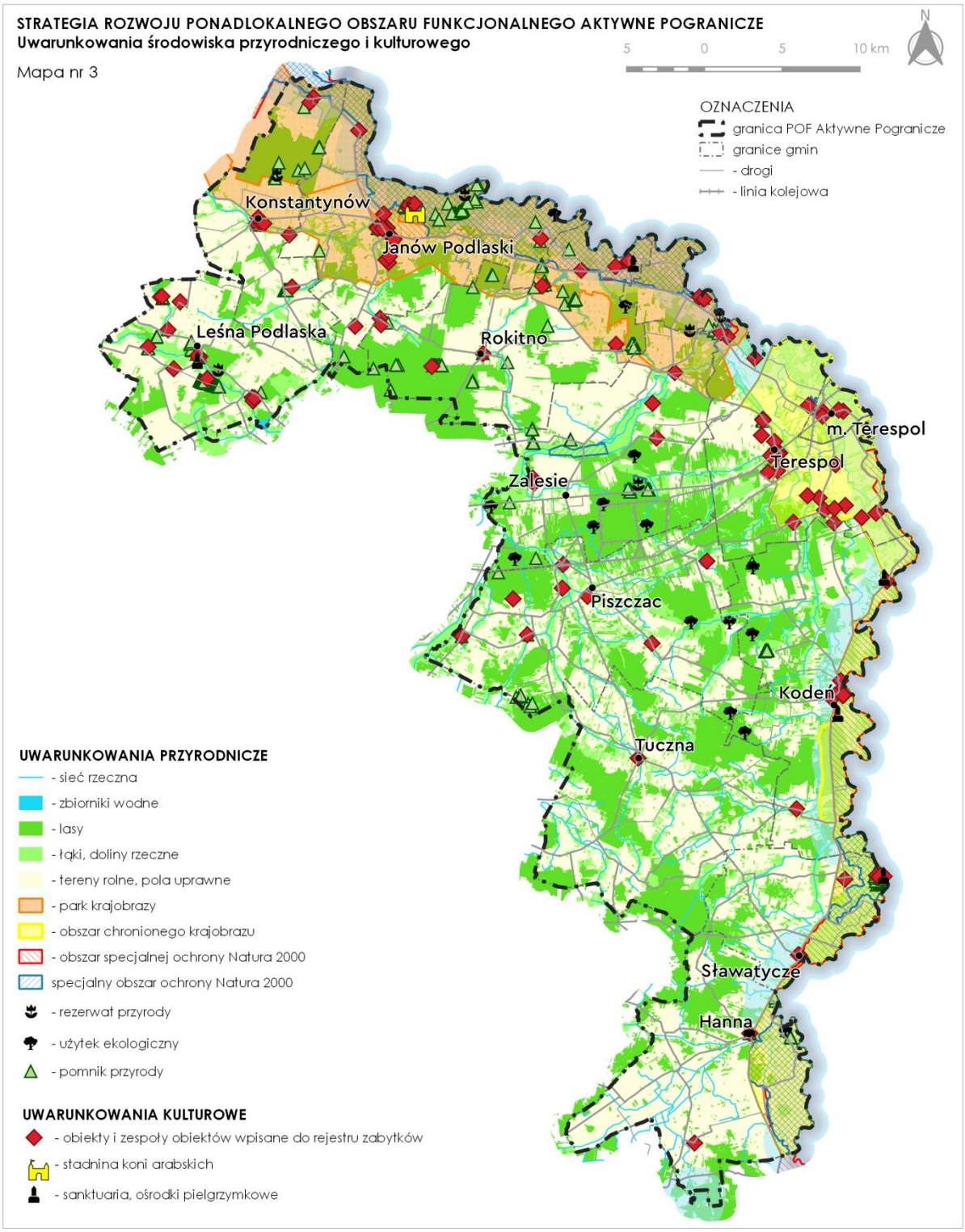

Ponadto na terenie POF znajdują się liczne użytki ekologiczne, rezerwaty przyrody i pomniki przyrody. Pod tym względem wyróżnia się środkowa i północna część obszaru, gdzie występuje znaczne nagromadzenie tego rodzaju obiektów.

Północna część województwa, w której położony jest POF charakteryzuje się występowaniem gleb najsłabszych klas bonitacyjnych. Na glebach średnich i słabych, silnie zakwaszonych najczęściej uprawia się żyto i ziemniaki, natomiast na użytkach zielonych prowadzona jest ekstensywna gospodarka łąkowa. Alternatywą dla rolniczego wykorzystania obszarów słabych gleb może być produkcja energii z OZE w oparciu o energie słoneczną. Z punktu widzenia wykorzystania zasobów energii promieniowania słonecznego najistotniejszymi parametrami są: natężenie promieniowania słonecznego oraz nasłonecznienie. Dodatkowym parametrem odnoszącym się do warunków pogodowych jest usłonecznienie definiowane jako czas podawany w godzinach, podczas którego na powierzchnię ziemi padają bezpośrednio promienie słoneczne. Obszar województwa należy do regionów posiadających jedne z najlepszych warunków wykorzystywania energii słonecznej w kraju. Potencjał ten określany przez roczną gęstość mocy promieniowania słonecznego w obszarze regionu waha się w granicach od ok. 1050 do ok. 1150 kWh/m^2. Wielkość usłonecznienia uzależniona jest głównie od długości dnia i wielkości zachmurzenia ogólnego nieba. Największe wartości usłonecznienia (powyżej 4,5 godzin na dobę) na Lubelszczyźnie osiągane są na Polesiu Lubelskim i w strefie nadbużańskiej.

Najistotniejszym elementem hydrograficznym tego obszaru jest rzeka Bug, będąca rzeką graniczną. W krętym i nieuregulowanym korycie rzeki występują głębokie doły, piaszczyste łachy, wyspy, a w sąsiedztwie rzeki starorzecza, które najczęściej przybierają kształt sierpa. Największe z nich to Bużysko w okolicach Starego Bubla, Duża Purwa w okolicach Borsuk i Trojan nieopodal Mierzwic. W korycie rzeki zachodzą naturalne procesy erozyjne, polegające na wymywaniu brzegów na łukach wklęsłych oraz nanoszeniu materiału na łukach wypukłych. Lewobrzeżnymi dopływami Bugu w granicach parku są m.in.: Krzna, Czyżówka, Sarenka i Toczna. Do wód stojących należą liczne starorzecza, niewielkie śródpolne i śródleśne oczka wodne oraz zalewy retencyjne na rzece Krzywuli nieopodal Janowa Podlaskiego i stawy rybne w Cieleśnicy (mapa nr 3).

Obszar położony jest w strefie o bogatych walorach kulturowych (mapa nr 3). Na jego terenie znajduje się wiele obiektów, nierzadko zabytkowych, świadczących o bogatej historii i przenikaniu się kultur wschodu i zachodu. Jest to polsko-ruskie pogranicze etniczne, gdzie w średniowieczu przemieszczające się od wschodu osadnictwo ruskie z Wołynia i Rusi Czerwonej zetknęło się z następujących od zachodu osadnictwem mazowieckim i małopolskim. Wielokulturowość kształtowała się przez wieki, zarówno w przeszłości, jak i obecnie, są to tereny, gdzie obok siebie żyją zarówno Polacy rzymskokatoliccy, jak i Rusini wyznania prawosławnego lub unickiego. Dawne świątynie obrządku wschodniego, nazywane cerkwiami, zwiedzić można w Starym Bublu, Gnojnie, Krzyczewie oraz w Starym Pawłowie. W Pratulinie natrafimy na sanktuarium poświęcone pamięci poległych za wiarę unitów podlaskich. Niezwykle zagadkowym obiektem jest tzw. „Kamienna Baba" w Neplach – jest to duży kamień w kształcie krzyża i co najmniej średniowiecznym rodowodzie. Ponadto obszar słynie z miejscowości pielgrzymkowych – Kodnia, Jabłecznej, Pratulina, Kostomłotów, Leśnej Podlaskiej i Hanny.

Bogate dziedzictwo kulturowe obszaru ma swoje odzwierciedlenie w ilości obiektów zabytkowych objętych ochrona rejestrową. Znacznie bogatsza pod tym kątem jest środkowa i północna część terenu POF, w tym zwłaszcza gminy: Leśna Podlaska, Rokitno, Janów Podlaski, Terespol i miasto Terespol. Na uwagę zasługują budynki stajenne pierwszej na ziemiach polskich stadniny państwowej - Stadniny Koni Arabskich w Janowie Podlaskim, utworzonej w 1817 r. w folwarku Wygoda. W 2017 roku, w 200 rocznicę istnienia Stadniny, została ona wpisana na listę Pomników Historii, na której znajdują się obiekty zabytkowe o wyjątkowym znaczeniu dla historii i kultury Polski (mapa nr 3).

Zasoby przyrodnicze i kulturowe obszaru stanowią główną bazę dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych. Nadbużańską przyrodę, unikalny krajobraz, a także liczne zabytki architektury, miejsca pamięci historycznej i mozaikę kultur tego regionu można poznawać poruszając się czerwonym Nadbużańskim Szlakiem Rowerowym Janów Podlaski – Hrubieszów. Szlak ten stanowi oś, wokół której powstają lokalne trasy rowerowe, w różnych miejscach o dużej atrakcyjności turystycznej. Jednym z ostatnio utworzonych jest Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo (mapa nr 2), zaopatrzony w MOR-y (zadaszone miejsca obsługi rowerzystów, z mapami szlaku i miejscem do odpoczynku) oraz dwie wieże widokowe w miejscowościach Pawluki i Hanna. Rzeka Bug wykorzystywana jest także do organizacji turystycznych spływów kajakowych, których atrakcyjność podkreśla „dzikość" rzeki i jej niezmieniony przez człowieka charakter.
Główny szkielet układu komunikacyjnego stanowią drogi: krajowe nr 2 i 63 oraz wojewódzkie nr 698, 811 i 816, a także linia kolejowa nr 2 (mapa nr 2). Drogi krajowe i wojewódzkie realizując powiązania wewnętrzne, pełnią jednocześnie także funkcję powiązań zewnętrznych obszaru. Linia kolejowa pełni rolę tranzytową i stanowi powiązanie zewnętrzne obszaru. Główny układ komunikacyjny uzupełniają drogi powiatowe realizujące głównie powiązania wewnętrzne, a także powiązania bliskie zewnętrzne i drogi gminne realizujące powiązania wewnątrz obszarowe. Droga krajowa nr 2 jest drogą o znaczeniu międzynarodowym i prowadzi do drogowego przejścia granicznego w Terespolu oraz łączy obszar POF z głównym ośrodkiem miejskim subregionu – Białą Podlaską. Stanowi również powiązanie ośrodków gminnych: Terespol i Zalesia z miastem Terespol. Droga krajowa nr 63 posiada znaczenie międzynarodowe i realizuje powiązania zewnętrzne obszaru, prowadząc ruch drogowy do drogowego przejścia granicznego w Sławatyczach. Droga wojewódzka nr 811 odpowiada głównie za powiązania zewnętrzne 2 gmin obszaru: Leśna Podlaska i Konstantynów z Białą Podlaską oraz Siemiatyczami w woj. mazowieckim. Drogi wojewódzkie nr 698 i 816 łączą przygraniczne ośrodki gminne, tj.: Konstantynów, Janów Podlaski, Kodeń, Sławatycze i Hanna z miastem Terespol. Powiązania wewnątrz obszarowe komunikacyjne pozostałych ośrodków gminnych realizowane są głównie przez drogi powiatowe.
Obszar zaopatrywany jest w energię elektryczną poprzez przesył liniami WN o napięciu 110 kV z krajowego systemu elektroenergetycznego. W granicach obszaru zlokalizowane są dwa Główne Punkty Zasilania – w Janowie Podlaskim i Zalesiu, z których energia elektryczna jest dystrybuowana liniami SN (mapa nr 2). Przez obszar przebiegają również trasy planowanego gazociągu tranzytowego i planowanego ropociągu Brody – Płock.

W związku z funkcjonowaniem w obszarze POF linii kolejowej nr 2, którą odbywa się międzynarodowy transport towarowy, w jej otoczeniu funkcjonują są m. in. liczne terminale przeładunkowe. Spośród nich, 6 terminali przeładunkowych paliw płynnych i gazowych zlokalizowanych na terenie gmin: Zalesie i Terespol zostało zakwalifikowanych do grupy zakładów o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. Zakłady te stanowią potencjalne zagrożenie życia, zdrowia ludzi, środowiska w wyniku emisji, pożaru lub eksplozji, powstałych w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu niebezpiecznych substancji. Innym zagrożeniem dla bezpieczeństwa ludności i jej mienia jest zagrożenie powodziowe występujące na terenie POF na całej długości dolin: Bugu i Krzny. Zagrożenie to jest o tle niebezpieczne, ze względu na fakt występowania zabudowy na terenach szczególnego zagrożenia powodzią (mapa nr 2).

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ

Struktura przestrzenna obszaru funkcjonalnego to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą całość funkcjonalno-przestrzenną. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem i funkcją, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami. Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe POF Aktywne Pogranicze. Ma on również wyeliminować lub minimalizować konflikty przestrzenne powstające między funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.
Model uwzględniając regionalną politykę rozwoju określoną w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku* organizuje warunki przestrzenne dla alokacji funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji przyczyniających się do realizacji priorytetów rozwojowych OSI o znaczeniu regionalnym. *SRWL* delimitując te obszary, określiła ich priorytety rozwojowe, tj.: społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego terenów nadbużańskich – w odniesieniu do OSI Polesie oraz gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych – w odniesieniu do Podlaskiego OSI.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej POF Aktywne Pogranicze uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Stanowi on schemat obrazujący sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, stanowiące niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budujące strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Dla tych wyodrębniających się układów, struktur i stref zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego. W strukturze funkcjonalno-przestrzennej POF Aktywne Pogranicze wyróżnia się:

1) strefy wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, w tym:
   - elementy sieci osadniczej, na którą składają się:
     - m. Terespol – miejski ośrodek lokalny; działania rozwojowe ukierunkowane na wzmacnianie jego potencjału poprzez rozwój krajowych i regionalnych funkcji specjalistycznych związanych z obsługą ruchu granicznego, a także wspomaganie procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej na terenie POF,
     - miejscowości gminne – lokalne ośrodki obsługi, wskazane do koncentracji urbanizacji w zorganizowanych układach przestrzennych oraz rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej; działania rozwojowe ukierunkowane na modernizację, rozbudowę i rozwój infrastruktury oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków lokalnych obsługujących tereny wiejskie;

- miejscowości sołeckie – elementarne ośrodki obsługi; działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m. in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe;
- tereny zwartej zabudowy – stanowią obszary kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać rozwój zespołów rekreacyjno-sportowych i terenów zieleni urządzonej, rozbudowę bazy i infrastruktury placówek edukacyjnych, rozbudowę bazy usług medycznych oraz stacjonarnych ośrodków opieki społecznej oraz dostosowanie istniejących zasobów mieszkaniowych do współczesnych standardów jakości i energochłonności;

– ośrodki i obszary wzmacniania i rozwoju funkcji związanych z działalnością kulturową, w ramach których zakłada się realizację działań służących utrwalaniu tożsamości kulturowej, kreowaniu wizerunku obszaru oraz wykorzystaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym przede wszystkim turystyki. Adaptacja i wykorzystywanie obiektów dziedzictwa kulturowego w działalności społeczno-kulturalnej sprzyjać będzie zachowaniu ich należytego stanu technicznego. Realizacja działań konserwatorskich związanych z ochroną i restauracją zabytków sprzyjać będzie identyfikowaniu struktur przestrzennych wyróżniających walory obszaru w zakresie wielokulturowości, indywidualności architektury, historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych, unikatowego krajobrazu wiejskiego, śladów wydarzeń historycznych i przyczyni się do organizacji przestrzennej krajobrazów kulturowych w postaci m. in. tematycznych tras kulturowych;
– ośrodki i obszary lokalizacji i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej jako ogniwa organizacji przestrzeni gospodarczej stanowiące zorganizowane strefy przedsiębiorczości, tereny inwestycyjne dla lokalizacji branż przemysłu i usług uwarunkowanych sąsiedztwem infrastruktury transportowej i logistycznej, w ramach których zakłada się realizację działań służących wzmocnieniu i wzbogaceniu funkcjonalnemu obszaru poprzez wykorzystanie przygranicznego położenia i potencjału infrastrukturalnego, zwiększenie potencjału instytucji otoczenia biznesu, poprawę efektywności zagospodarowania i racjonalne wykorzystanie terenów częściowo zainwestowanych i *brownfield*, przekształcanie mało atrakcyjnych stref w nowoczesne strefy aktywności gospodarczej oraz tworzenie nowych terenów inwestycyjnych, przede wszystkim w kształtujących się węzłach i pasmach rozwoju;
– ośrodki i obszary lokalizacji i rozwoju funkcji obsługi transportu jako centra usług logistycznych zlokalizowane w pasmach transportowych prowadzących do przejść granicznych, w ramach których zakłada się wzmacnianie funkcji i infrastruktury logistycznej poprzez realizację działań tożsamych jak w odniesieniu do obszary lokalizacji i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej;

2) strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej, na które składają się:
– węzły ekologiczne stanowiące obszary węzłowe regionalnej i lokalnej sieci ekologicznej będące miejscami o warunkach naturalnych lub zbliżonych do naturalnych i sprzyjającymi występowaniu gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem,

- korytarze ekologiczne (polno-leśne i rzeczne) zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, umożliwiające migrację gatunków, w tym paneuropejski korytarz ekologiczny Bugu,
- doliny rzeczne i zbiorniki wodne stanowiące uzupełnienie sieci korytarzy i węzłów ekologicznych,

- stanowią podstawowe elementy struktury obszaru decydujące o jakości środowiska życia człowieka, w obszarze których zakłada się realizację działań sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu tych struktur poprzez integrację systemów obszarów chronionych służącą zapewnieniu ciągłości i spójności przestrzeni przyrodniczej oraz harmonizację rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastruktury z przestrzenią przyrodniczą;

3) elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w tym:
   - linie kolejowe – pełni rolę tranzytową i stanowi powiązanie zewnętrzne obszaru,
   - drogi krajowe i wojewódzkie – realizujące powiązania wewnętrzne i pełniące jednocześnie funkcję zewnętrznych powiązań transportowych obszaru zewnętrzne, stanowiące główny szkielet sieci transportowej,
   - drogi powiatowe – realizujące głównie powiązania wewnętrzne, a także bliskie powiązania zewnętrzne, uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich,
   - drogi gminne – realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich, w odniesieniu do których zakłada się ich dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym,
   - system elektroenergetyczny – linie elektroenergetyczne WN oraz stacje transformatorowe / GPZ, decydujących o bezpieczeństwie energetycznym obszaru,
   - w odniesieniu do których zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój, przede wszystkim infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

4) strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, którą stanowią tereny rolnicze i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej, charakteryzujące się relatywnie mało korzystnymi warunkami dla intensywnej roślinnej produkcji rolnej, w odniesieniu do której zakłada się realizację działań zmierzających do wzbogacenia funkcjonalnego z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej poprzez wspieranie rozwoju gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych, rozwój i realizację źródeł energii w oparciu o OZE oraz zapewnienie przestrzennych możliwości funkcjonowania i rozwoju zakładów usługowo–produkcyjnych w działalnościach pozarolniczych.

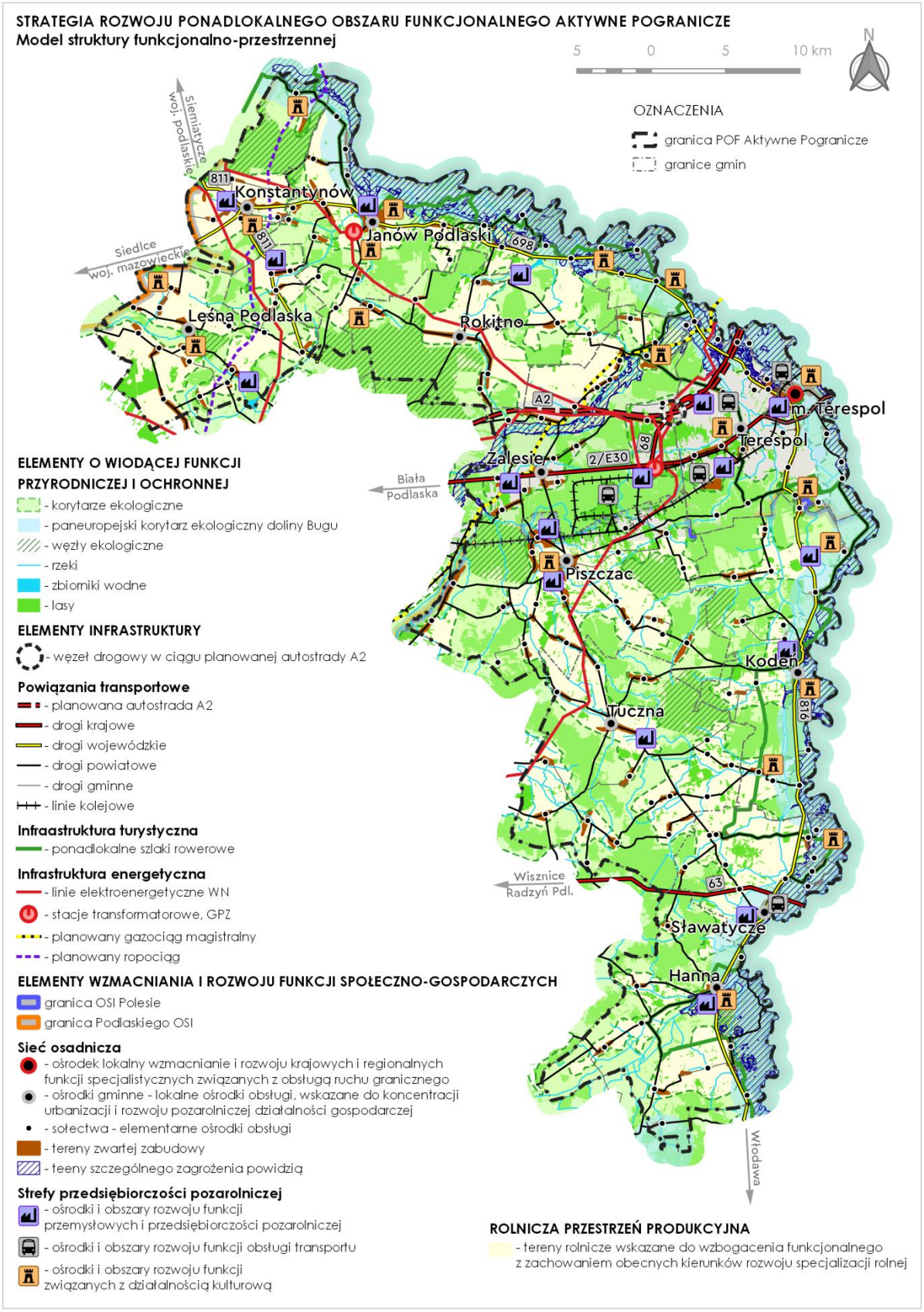
STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej
5 0 5 10 km
N
OZNACZENIA
granica POF Aktywne Pogranicze
granice gmin
Siemiatycze
woj. podlaskie
Siedlce
woj. mazowieckie
Biała Podlaska
Wisznice
Radzyń Pdl.
Włodawa
Konstantynów
Janów Podlaski
Leśna Podlaska
Rokitno
Zalesie
Piszczac
Terespol
m. Terespol
Koden
Tuczna
Sławatycze
Hanna
811
698
A2
2/E30
68
816
63
ELEMENTY O WIODĄCEJ FUNKCJI PRZYRODNICZEJ I OCHRONNEJ
- korytarze ekologiczne
- paneuropejski korytarz ekologiczny doliny Bugu
- węzły ekologiczne
- rzeki
- zbiorniki wodne
- lasy
ELEMENTY INFRASTRUKTURY
- węzeł drogowy w ciągu planowanej autostrady A2
Powiązania transportowe
- planowana autostrada A2
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- drogi powiatowe
- drogi gminne
- linie kolejowe
Infraastruktura turystyczna
- ponadlokalne szlaki rowerowe
Infrastruktura energetyczna
- linie elektroenergetyczne WN
- stacje transformatorowe, GPZ
- planowany gazociąg magistralny
- planowany ropociąg
ELEMENTY WZMACNIANIA I ROZWOJU FUNKCJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH
granica OSI Polesie
granica Podlaskiego OSI
Sieć osadnicza
- ośrodek lokalny wzmacnianie i rozwoju krajowych i regionalnych funkcji specjalistycznych związanych z obsługą ruchu granicznego
- ośrodki gminne - lokalne ośrodki obsługi, wskazane do koncentracji urbanizacji i rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej
- sołectwa - elementarne ośrodki obsługi
- tereny zwartej zabudowy
- teeny szczególnego zagrożenia powidzią
Strefy przedsiębiorczości pozarolniczej
- ośrodki i obszary rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej
- ośrodki i obszary rozwoju funkcji obsługi transportu
- ośrodki i obszary rozwoju funkcji związanych z działalnością kulturową
ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA
- tereny rolnicze wskazane do wzbogacenia funkcjonalnego z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej

USTALENIA I REKOMENDACJE DLA LOKALNYCH DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych, tj. przestrzenne warunki realizacji polityki rozwoju POF Aktywne Pogranicze.
Mając na uwadze elementy i obszary konstytuujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną Ponadlokalnego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze określa się poniższe ustalenia i rekomendacje do lokalnych polityk przestrzennych:

– <u>w zakresie elementów sieci osadniczej</u>

Wzmacnianie konkurencyjności oraz krystalizowanie struktury osadniczej, w tym silnych ośrodków lokalnych i wydobycie niewykorzystanych potencjałów obszaru wymaga:

1) uwzględniania przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy urbanistyczne lub ruralistyczne i decydujące o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania;

2) zapewnienia ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych w planowaniu terenów urbanizacji (mieszkaniowych, usługowych);

3) uzupełniania zabudowy w enklawach niezabudowanych wyposażonych w infrastrukturę techniczną oraz planowania terenów urbanizacji posiadających łatwy dostęp do podstawowej infrastruktury technicznej i obsługi komunikacyjnej;

4) przywrócenia i usprawnienia powiązań komunikacyjnych (w tym transportu zbiorowego) miejscowości sołeckich z ośrodkami skupiającymi lokalne i ponadlokalne funkcje usługowe (głównie ośrodki gminne);

5) restrukturyzacji i planowania zagospodarowania w sposób zapobiegający powstawaniu środowiskowych kolizji funkcjonalnych i przy zachowaniu skali i form zabudowy charakterystycznych dla terenów wiejskich;

6) przeznaczania, w procesie restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych, niewykorzystanych obiektów na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym oraz uzupełnianiu bazy infrastruktury społecznej;

7) zachowania historycznych założeń, układów urbanistycznych, przestrzeni publicznych i dziedzictwa kulturowego z jego wykorzystaniem w rozwoju turystyki;

8) zwiększenia udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego, w szczególności zabezpieczenie dodatkowych terenów pod rozwój budownictwa mieszkaniowego niezwiązanego z produkcją rolną (zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i wielorodzinna)

9) wykorzystanie obszarów atrakcyjnych turystycznie w celu rozwoju indywidualnego budownictwa rekreacyjnego i bazy usług turystycznych i agroturystycznych;

10) wykorzystanie wypadających z produkcji rolnej siedlisk rolniczych, w szczególności zabudowy kolonijnej na cele rekreacyjne, mieszkaniowe lub usługowe;

11) poprawy stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem energii OZE.

– w zakresie wzmacniania i rozwoju funkcji związanych z działalnością kulturową

W celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej, utrwalaniu tożsamości kulturowej, kreowaniu wizerunku obszaru oraz wykorzystaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym rekomenduje się:

1) eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych (obiektów muzealnych, dawnych budowli obronnych, dawnych zespołów rezydencjonalnych, zespołów sakralnych, zabytków techniki, budynków użyteczności publicznej) oraz wykorzystanie ich dla potrzeb turystyki;

2) organizację i zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych, kulturowych;

3) integrację obiektów dziedzictwa kulturowego z infrastrukturą lokalnych i ponadlokalnych szlaków i tras rowerowych;

4) wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury oraz wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów;

5) objęcie ochroną planistyczną wszelkich przejawów tożsamości kulturowej i kulturotwórczej;

– w zakresie lokalizacji i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej oraz lokalizacji funkcji obsługi transportu

Zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności gospodarczej obszaru, w tym jego wzmocnienie i wzbogacenie funkcjonalne wymaga:

1) kształtowania atrakcyjnych terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym niezbędnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiających osiąganie wysokich standardów zagospodarowania;

2) koncentrowania uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w wyodrębnionych, zorganizowanych strefach gospodarczych umożliwiających ograniczenie negatywnego wpływu terenów przemysłowych na sąsiadującą zabudowę mieszkaniową i kształtowanie krajobrazu poprzez m.in.:

   – strefowanie zabudowy na styku z istniejącymi funkcjami chronionymi,

   – tworzenie pasów ochronnych, w tym zieleni izolacyjnej (w postaci wielopiętrowej zieleni izolacyjnej),

   – tworzenie granic przestrzennych (np. droga o odpowiedniej szerokości),

- organizację obsługi komunikacyjnej w sposób ograniczający potencjalną uciążliwość (w tym zakłócenia w płynności ruchu, hałas, zanieczyszczenie powietrza);

3) wykorzystania do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu *brownfield*, a za główne strefy rozwoju gospodarczego traktuje się tereny podmiejskie i w ośrodkach gminnych na kierunkach głównych powiązań transportowych;

- <u>w zakresie kształtowania stref o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej</u>

Właściwe funkcjonowanie struktur przyrodniczych uwzględniające ich integrację i harmonizację z obszarami rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastrukturą wymaga:

1) zachowania w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe (np. łąki wewnątrz i na obrzeżach kompleksów leśnych);

2) kształtowania pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienia zwiększenia ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia;

3) zapewnienia odpowiednich rozwiązań przestrzennych umożliwiających migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza, w tym kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych);

4) odbudowywania stosunków hydrologicznych;

5) uwzględnienia czynnej ochrony ekosystemów służącej podnoszeniu walorów turystycznych przy rozwoju rekreacji wypoczynkowej i turystyki krajoznawczej na obszarach chronionych (park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, rezerwaty, użytki ekologiczne, obszary Natura 2000);

- <u>w zakresie kształtowania elementów infrastruktury technicznej</u>

Kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów tego systemu wymaga:

1) wprowadzenia lub utrzymania rezerw terenowych niezbędnych do rozbudowy i poprawy parametrów technicznych DK nr 63, drogi wojewódzkiej nr 816 oraz budowy obwodnic miejscowości w ciągach dróg wojewódzkich: Janowa Podlaskiego, Kodnia, Terespola;

2) uwzględnienia przywrócenia i usprawnienia powiązań komunikacyjnych miejscowości sołeckich z ośrodkami gminnymi, lokalnymi i ponadlokalnym zmierzających do zwiększenia dostępności ośrodków skupiających funkcje usługowe oraz zwiększenia mobilności mieszkańców;

3) priorytetyzacji rozbudowy lokalnego układu drogowego uwzględniającego istniejące i planowane elementy infrastruktury transportowej, przeładunkowej i magazynowej, integrację systemów transportowych (kolejowy, drogowy), zasięg obsługi (krajowy, regionalny, lokalny) oraz formy transportu (zbiorowy, indywidualny);

4) wykluczenia lokalizacji funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych powiązań transportowych;

5) rozbudowy sieci lokalnych tras rowerowych i ich integracji z ponadlokalnymi/regionalnymi trasami rowerowymi (Green Velo, Nadbużański Szlak Rowerowy);

– w zakresie kształtowania terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Wzbogacenie funkcjonalne obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej przy uwzględnieniu ochrony walorów przestrzeni rolniczej wymaga:

1) ograniczenia i powstrzymania procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania służącego minimalizowaniu negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy;

2) niwelowania potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;

3) wykorzystywania potencjału glebowo-klimatycznego, kulturowego i przyrodniczo-krajobrazowego do intensyfikacji rozwoju gospodarstw agroturystycznych (głównie w obszarach nagromadzenia i koncentracji obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego) i ekologicznych;

4) delimitacji obszarów rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z OZE.

TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI, OBSZARY FUNKCJONALNE, PODEJŚCIE ZINTEGROWANE

Koncepcja rozwoju ukierunkowanego terytorialnie jest bezpośrednio związana z przestrzennym wymiarem procesów rozwoju gospodarczego. Terytorium w tym przypadku nie jest rozumiane jako przestrzeń ograniczona granicami administracyjnymi, ale jako przestrzeń powiązana funkcjonalnie, którą łączy także specyficzny układ społeczno-instytucjonalno-gospodarczy, który charakteryzuje się wspólnymi cechami, potencjałami, ale często też problemami.

Podejście ukierunkowane terytorialne jest też od kilku lat bezpośrednio związane z polityką spójności. Raport Fabrizio Barki (*Program dla zreformowanej polityki spójności. Podejście terytorialne w osiąganiu celów i oczekiwań Unii Europejskiej*) przedstawiał argumenty za stosowaniem w polityce spójności tzw. place-based policy (polityka ukierunkowana terytorialnie). Chodziło o lepsze wykorzystanie potencjałów oraz terytorialnych zasobów i specjalizacji, a przede wszystkim koordynację polityk sektorowych, które oddziaływują na dane terytorium. W związku z powyższym polityka spójności, a idąc dalej też inne polityki, zaczęły wykorzystywać terytorialne zasoby, aby w ten sposób odpowiadać wyzwaniom rozwojowym w układzie specyficznych uwarunkowań terytorialnych.

Podstawą określenia wymiaru terytorialnego w niniejszej strategii jest nowy paradygmat polityki rozwoju, zdefiniowany w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, m.in. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Model ten zakłada zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo - rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony[1].

Odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji, w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów, przełożyło się na wyznaczenie krajowych obszarów strategicznej interwencji (OSI) oraz na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych. Terytorium Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze objęte zostało następującymi OSI wyznaczonymi w KSRR 2030: obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz Wschodnia Polska.

Dodatkowo Zarząd Województwa Lubelskiego w ramach procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego podjął decyzję o wyznaczeniu OSI o znaczeniu regionalnym, które obejmują:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast - miejskie obszary funkcjonalne (MOF),

[1] Rozwój odpowiedzialny to również rozwój zrównoważony terytorialnie, który rozwija i efektywnie wykorzystuje miejscowe zasoby i potencjały wszystkich terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze. (KSRR 2030)

- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

OSI wyznaczone na poziomie krajowym koncentrują się na barierach i zjawiskach problemowych, natomiast OSI regionalne wskazują na potrzebę wzmacniania określonych potencjałów, które mogą stać się podstawą wzrostu zdefiniowanych obszarów.

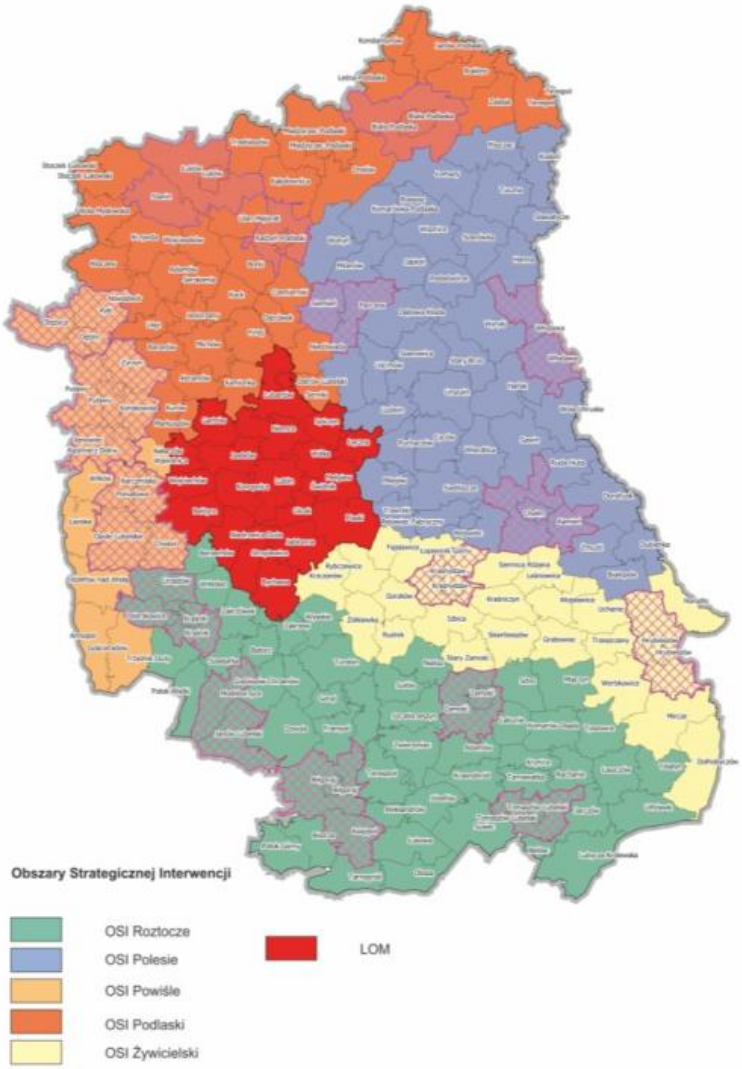

Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym
Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

W ramach powyższej delimitacji wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

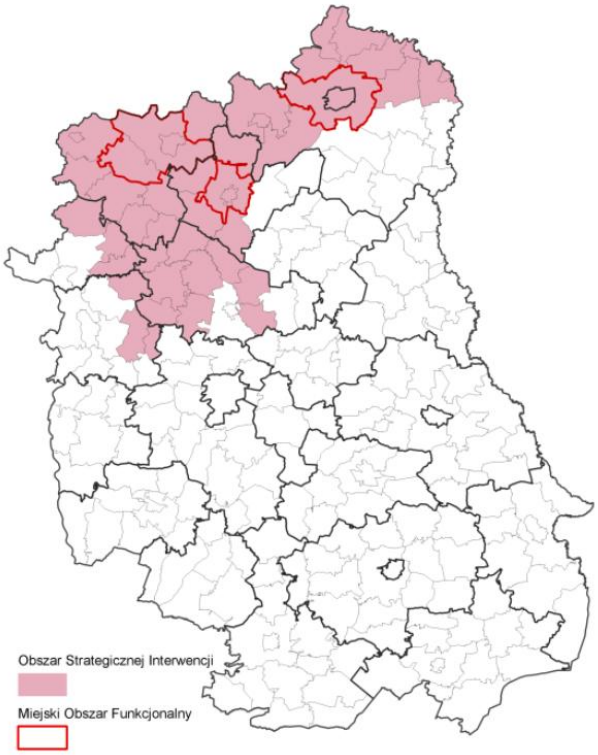

Podlaski OSI
Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Zgodnie z założeniami SRWL 2030 za priorytet rozwoju Podlaskiego OSI uznano „gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych". Określono również główne kierunki interwencji / tematyczne obszary wsparcia Podlaskiego OSI[2]:

- poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych (rozwój lokalnych specjalizacji rolnych m.in. w oparciu o odtworzenie historycznie ukształtowanych lub wykorzystanie nowych, niszowych kierunków produkcji, w tym przede wszystkim w zakresie gospodarki hodowlanej),
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych i zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej (poprawa drogowych powiązań komunikacyjnych oraz poprawa kolejowych powiązań transportowych),
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, w tym stymulowanie lokalnej przedsiębiorczości, wyprowadzanie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów (w tym rewitalizacja), poprawa dostępności do świadczonych podstawowych usług społecznych oraz wspieranie usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej,
- ochrona walorów środowiska
- rozwijanie sektora logistycznego
- innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych uwzględniające rozwój usług wolnego czasu
- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego
- wzmacnianie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej, która ma sprzyjać pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych.

[2] Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Kolejnym OSI regionalnym istotnym z punktu widzenia Aktywnego Pogranicza jest OSI Polesie, które zgodnie ze strategią powinno w szczególności skupić się na społeczno-gospodarczym wykorzystaniu zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego oraz terenów nadbużańskich.

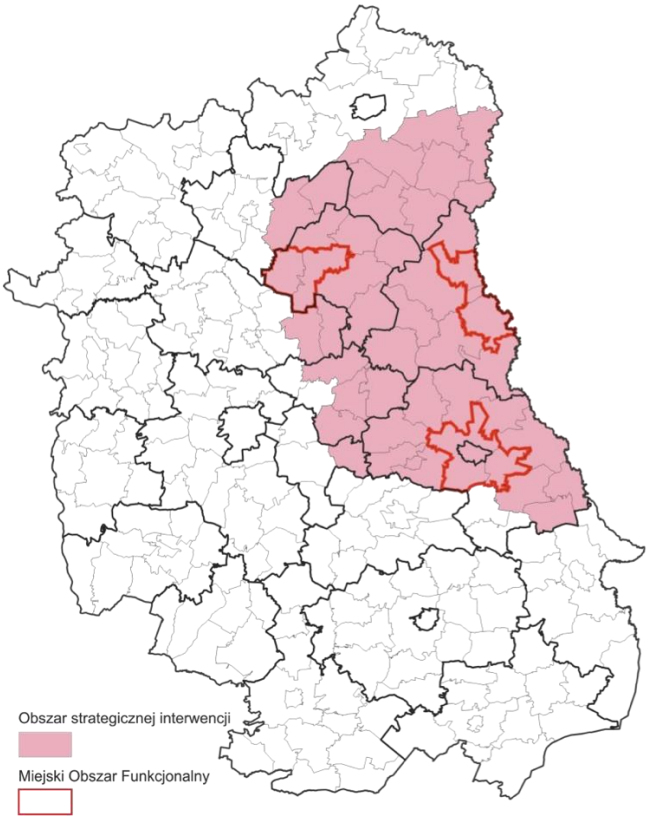

OSI Polesie
Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Wsparcie na tym obszarze powinno koncentrować się na:

- poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych, w tym rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej,
- zrównoważonym rozwoju systemów infrastruktury technicznej, uwzględniającym rozwój dróg, połączeń kolejowych,
- ochronie walorów środowiska związanych z zasobami wodnymi, siedliskami i bioróżnorodnością,
- innowacyjnym wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych, w tym tworzeniu wspólnej, kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o markę terytorialną, a także rozwijaniu produktów, które wykorzystują unikalne zasoby lokalne,
- ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego,
- wzmocnieniu współpracy transgranicznej i międzyregionalnej, która ma sprzyjać pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych.

Podczas prac nad strategią koncentrowano się na wykorzystaniu potencjałów całego terytorium i odnalezieniu naturalnych powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi gminami, ale także w ramach całego partnerstwa. Istotnym elementem budowania wizji rozwojowej stała się idea stworzenia marki terytorialnej „Aktywne Pogranicze", która

odnosiłaby się do obszaru charakteryzującego się czystym otoczeniem, zdrową żywnością, ciekawą ofertą turystyczną i rozpoznawalnością jako przyjazne miejsce do życia. Obszar partnerstwa zlokalizowany jest na terenie dwóch OSI regionalnych (omówionych powyżej): Podlaski i Polesie. Większość działań zdefiniowanych jako kluczowe dla poszczególnych OSI jest identyczna, co świadczy o silnych powiązaniach funkcjonalnych całego obszaru partnerstwa.

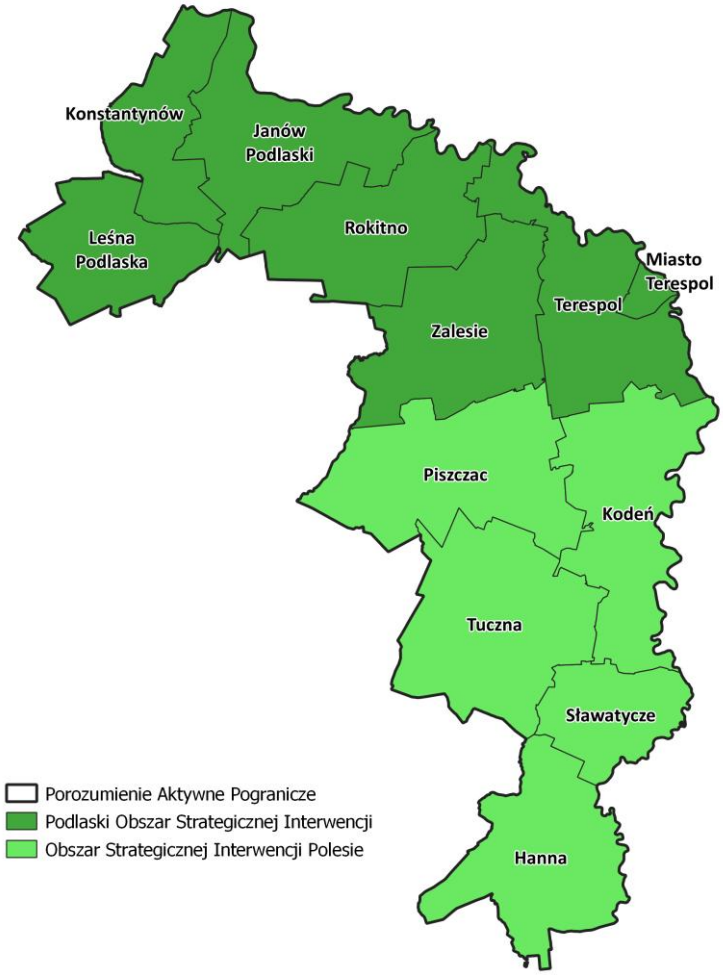

Opracowanie: źródło własne

OPIS PODEJŚCIA ZINTEGROWANEGO W STRATEGII

Zintegrowane podejście oznacza planowanie działań w sposób funkcjonalny. Taki sposób prowadzenia polityki rozwoju pozwala osiągnąć lepsze rezultaty, np. poprzez wykorzystanie efektów już zrealizowanych inwestycji lub optymalne zaplanowanie kolejności przeprowadzenia działań w czasie. W niniejszej strategii podejście zintegrowane przejawia się w kilku płaszczyznach:

- integracja na poziomie celów oznacza, iż są one wzajemnie powiązane, a zakres działań jednego celu wpływa na efekty realizacji działań przypisanych innemu celowi (np. aktywność mieszkańców wpływa na lepsze perspektywy rozwoju przedsiębiorczości, rozwój gospodarki zasobooszczędnej wpływa na ochronę zasobów środowiskowych, lepsze planowanie przestrzenne zapobiega degradacji środowiska i poprawia efektywność prowadzenia działalności gospodarczej oraz dostarczania usług publicznych);
- integracja na poziomie projektów oznacza przygotowywanie koncepcji projektowych, które w możliwie dużym stopniu łączą zadania generujące zwiększone efekty rozwojowe i tworzą oddziaływania wychodzące poza tereny poszczególnych gmin. Realizacja tzw. „wiązek projektów" może mieć charakter realizacji projektów liniowych, projektów o charakterze infrastrukturalnym i nieinfrastrukturalnym, czy też projektów partnerskich.

Określenie kierunków działań rozwojowych i wybór projektów, które zapewnią osiągnięcie celów Strategii uwzględniających podejście zintegrowane nastąpiły we współpracy z interesariuszami w oparciu o proces partycypacji społecznej (warsztaty, konsultacje społeczne). Skupiono się na takich przedsięwzięciach, które rozwiązują istotne problemy Aktywnego Pogranicza oraz wzmacniają i rozwijają potencjały obszaru i są uzupełnieniem oferty już dostępnej. Ideą takich przedsięwzięć jest też partnerska współpraca samorządów gminnych zapewniająca efekt synergii (np. na etapie implementacji projektów, a także ich dalszego funkcjonowania), w taki sposób, aby rezultaty i oddziaływanie projektów były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach indywidualnych niebędących częścią wiązki projektów, czy też nierealizowanych w formule partnerskiej.

Zintegrowanie projektów w ramach strategii Aktywnego Pogranicza dotyczy kwestii rozwoju turystyki, a w szczególności organizacji czasu wolnego, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki rowerowej. Planowane do realizacji projekty są położone w bezpośrednim sąsiedztwie Green Velo Wschodniego Szlaku Rowerowego lub szlaków wyznaczonych przez Bialską Lokalną Grupę Działania „Szlaki rowerowe Południowego Podlasia". W ramach projektów udoskonalone zostaną istniejące bądź wykreowane będą nowe atrakcje, dzięki którym poszerzona zostanie oferta spędzania czasu i wydłużony zostanie czas przebywania turystów na terenie obszaru Aktywnego Pogranicza:

- w zakresie turystyki wodnej (Zalesie, Terespol)
- w zakresie turystyki edukacyjnej (Hanna, Terespol, Janów Podlaski)
- w zakresie turystyki rowerowej w postaci dodatkowych ścieżek rowerowych oraz miejsc odpoczynku (Piszczac, Terespol)
- poszerzenia oferty turystyczno- kulturalnej (Terespol).

W sferze organizacyjnej przyjęte zostało założenie, że mała infrastruktura planowana w ramach poszczególnych projektów będzie nawiązywała do otaczającej przestrzeni w celu zachowania walorów lokalnego krajobrazu (w tym wykorzystywanie naturalnych materiałów, w miarę możliwości lokalnego pochodzenia, wykorzystywanie lokalnych motywów architektonicznych nawiązując m.in. do założeń Nowego Europejskiego Bauhasu, itp.). Realizacja projektów infrastrukturalnych będzie także uzupełniania realizacją projektów miękkich finansowanych z różnych źródeł m.in. EFS+, środków publicznych krajowych, środków prywatnych itp.

Kolejnym obszarem, w ramach którego planuje się realizację projektów zintegrowanych jest kultura. Realizacja projektu partnerskiego pod nazwą „Szlakiem Historii i Kultury – Partnerstwo Centrów Kultury Aktywnego Pogranicza", który dotyczy obiektów w Dobrynce oraz Bokince Królewskiej i Wiskach stanowi spójną odpowiedź na potrzeby lokalnych społeczności w zakresie dostępu do kultury, edukacji oraz budowania tożsamości lokalnej.

Projekt partnerski wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Obszaru Aktywnego Pogranicza, w szczególności w obszary związane z:

- wzmacnianiem kapitału społecznego i integracji międzypokoleniowej,
- ochroną i aktywizacją dziedzictwa kulturowego,
- tworzeniem sieci nowoczesnych, dostępnych i wielofunkcyjnych centrów kultury.

Integracja projektów polega na wzajemnym uzupełnianiu się funkcji i oferty placówek:

- Świetlica w Dobrynce pełni funkcję lokalnego centrum integracji, animacji społecznej i działań edukacyjnych dla mieszkańców różnych grup wiekowych.
- Centra Kultury w Bokince Królewskiej i Wiskach – zlokalizowane w odrestaurowanych budynkach dawnych szkół – umożliwią organizację wystaw, warsztatów historyczno-kulturowych, spotkań z twórcami i działalność lokalnych organizacji pozarządowych.

Dzięki wspólnemu planowaniu działań animacyjnych i wydarzeń kulturalnych, projekt przyczyni się do tworzenia spójnej oferty kulturowej w regionie, budowania lokalnej tożsamości oraz aktywizacji mieszkańców. Co istotne, realizacja inwestycji odbywa się z poszanowaniem kontekstu historycznego i przestrzennego, co dodatkowo podkreśla walory dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu. W ramach projektu przewidziano stworzenie wraz z innymi funkcjonującymi już instytucjami kultury, zintegrowanej sieci lokalnych centrów kultury, które nie tylko zaspokoją potrzeby mieszkańców poszczególnych gmin, ale również staną się wspólną ofertą całego Partnerstwa, wzmacniając markę Aktywnego Pogranicza oraz przyczyniając się do aktywizacji turystycznej w regionie. Przewiduje się również włączenie do projektów działań „miękkich", finansowanych z EFS+ lub innych środków publicznych i prywatnych, w tym warsztatów edukacyjnych i inicjatyw aktywizujących mieszkańców. Jednym z elementów integrowania projektów będzie utworzenie wspólnego kalendarza imprez kulturalnych na terenie całego partnerstwa, stworzenie Grupy Roboczej składającej się z przedstawicieli istniejących już i nowych instytucji kultury, a także wspólne zakupy sprzętowe (chodzi o sprzęt mobilny, który mógłby „wędrować" w zależności od potrzeb organizacyjnych poszczególnych instytucji) oraz realizacja wspólnych projektów o charakterze miękkich.

Wspólna realizacja obu przedsięwzięć w ramach projektu partnerskiego sprzyja także osiągnięciu efektów skali oraz umożliwia efektywne wykorzystanie środków publicznych w ramach instrumentu terytorialnego. Należy także podkreślić, że projekty będą uzupełniały ofertę już istniejących obiektów kultury..

Tabela 1. Lista projektów zintegrowanych IIT

L.p.	Tytuł projektu	Wnioskodawca	Szacunkowa wartość
1.	Szlakiem Historii i Kultury – Partnerstwo Centrów Kultury Aktywnego Pogranicza	Gmina Piszczac (projekt partnerski realizowany wspólnie z Gminą Tuczna)	15 000 000,00 zł
3.	Utworzenie szlaku turystycznego wraz z Punktem Informacji Turystycznej oraz Szkolnym Schroniskiem Młodzieżowym	Gmina Hanna	4 414 815,43 zł
4.	Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy Piszczac	Gmina Piszczac	1 450 000,00 zł
5.	Budowa infrastruktury kulturalno turystycznej na terenie rekreacyjnym Konowica	Gmina Miasto Terespol	3 000 000,00 zł
6.	Budowa ścieżki rowerowej przy Alei Marzeń na terenie Miasta Terespol	Gmina Miasto Terespol	6 000 000,00 zł
7.	Budowa ścieki rowerowej przy ulicy Wiejskiej w Terespolu	Gmina Miasto Terespol	6 000 000,00 zł
8.	Remont Prochowni -zabytkowego obiektu fortyfikacji w Terespolu dla stworzenia obiektów turystycznych - rekreacyjnych parków wieloprofilowych	Gmina Miasto Terespol	15 000 000,00 zł
9.	Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych doliny rzeki Krzny	Gmina Zalesie	1 200 000,00 zł
10.	Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Leśna Podlaska poprzez utworzenie parku wiejskiego	Gmina Leśna Podlaska	15 500 000,00 zł
11.	Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika wodnego w Kobylanach	Gmina Terespol	8 000 000,00 zł
12.	Remont zabytkowej dzwonnicy w Janowie Podlaskim z utworzeniem punktu widokowego	Gmina Janów Podlaski	1 500 000,00 zł

Tabela 2. Aspekty integracji projektów IIT

Formuła	Tytuł projektu	Aspekty zintegrowania
Projekt partnerski IIT	Szlakiem Historii i Kultury – Partnerstwo Centrów Kultury Aktywnego Pogranicza	• realizacja wspólnego celu, oddziaływanie na cały obszar funkcjonalny (możliwość wspólnego korzystania z efektów realizacji projektu) • uzupełnienie projektów już istniejących i wzmacnianie

		efektów projektów już zrealizowanych • wspólna realizacja przedsięwzięć na terenie gmin Tuczna i Piszczac
Wiązka projektów IIT	Utworzenie szlaku turystycznego wraz z Punktem Informacji Turystycznej oraz Szkolnym Schroniskiem Młodzieżowym (Gmina Hanna)	• realizacja wspólnego celu, oddziaływanie na cały obszar funkcjonalny (możliwość wspólnego korzystania z efektów realizacji projektu) • liniowy charakter projektu • uzupełnienie projektów już istniejących i wzmacnianie efektów projektów już zrealizowanych (m.in. Green Velo, Szlaki Rowerowe Południowego Podlasia)
	Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy Piszczac (gmina Piszczac)	
	Budowa infrastruktury kulturalno turystycznej na terenie rekreacyjnym Konowica (gmina Miasto Terespol)	
	Budowa ścieżki rowerowej przy Alei Marzeń na terenie Miasta Terespol (gmina Miasto Terespol)	
	Budowa ścieżki rowerowej przy ulicy Wiejskiej w Terespolu (gmina Miasto Terespol)	
	Remont Prochowni - zabytkowego obiektu fortyfikacji w Terespolu dla stworzenia obiektów turystycznych - rekreacyjnych parków wieloprofilowych (gmina Miasto Terespol)	
	Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych doliny rzeki Krzny (gmina Zalesie)	
	Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Leśna Podlaska poprzez utworzenie parku wiejskiego (gmina Leśna Podlaska)	
	Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika wodnego w Kobylanach (gmina Terespol)	
	Remont zabytkowej dzwonnicy w Janowie Podlaskim z utworzeniem punktu widokowego (gmina Janów Podlaski)	

Źródło: Opracowanie własne

ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII

Założenia regionalnej polityki rozwoju zawarte w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR) wyraźnie wskazują na potrzebę współpracy (w ramach partnerstw miejsko-wiejskich, projektów partnerskich itp.) oraz zintegrowanego podejścia terytorialnego, określając powyższe jednymi z siedmiu zasad polityki regionalnej, które regulują sposób postępowania wszystkich interesariuszy KSRR i zapewniają lepszą koordynację działań na rzecz rozwoju.
W związku z powyższym, a także mając na uwadze istniejącą współpracę na ternie POF Aktywne Pogranicze, podjęto decyzję o jej kontynuacji i wspólnym opracowaniu dokumentu strategicznego, który wyznaczy cele rozwojowe na kolejnych 10 lat. Wspólne planowanie strategiczne, a później projektowanie działań i wybór projektów, wymaga odpowiedniej struktury zarządczej, która będzie efektywnie zarządzała całym obszarem i była w stanie elastycznie reagować na zmiany w sytuacji społeczno-gospodarczej, czy też różnego rodzaju sytuacje kryzysowe. Tematy związane z partnerstwem oraz podstawowymi zasadami regulującymi jego zarządzanie były ponadto tematem spotkań warsztatowych.

ZASADY ZARZĄDZANIA

Kształtowaniu systemu zarządzania wdrażaniem strategii musi przyświecać kilka ogólnych zasad:

Równość partnerów i partnerstwo

Głównym założeniem opracowania i realizacji strategii jest to, że poszczególni partnerzy (w przypadku POF Aktywne Pogranicze gminy) są równorzędnymi partnerami i podjęli świadomą decyzję dotyczącą realizacji wspólnych celów. Wszystkie podejmowane działania będą uwzględniały potrzeby i problemy wszystkich, a przynajmniej zdecydowanej większości partnerów. Jednocześnie partnerstwo oznaczać będzie, że opracowanie i wdrażanie strategii jest procesem transparentnym, w który zaangażowane są różne podmioty np. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy i inni.

Elastyczność stosowanych rozwiązań

W związku z faktem, że wdrażanie strategii jest procesem ciągłym, na który wpływ mają czynniki zewnętrzne trudne do przewidzenia na etapie planowania, dodatkowo sytuacja społeczna, gospodarcza, a także polityczna może ulec zmianie, istotnym jest wprowadzenie na tyle elastycznych rozwiązań, które gwarantować będą zastosowanie mechanizmów zapewniających efektywność działań. Dotyczy to w szczególności procedur, a także rozwiązań prawnych czy organizacyjnych.

Wielopoziomowe zarządzanie

Aby współpraca przynosiła wymierny korzyści niezbędne jest zaplanowanie jej praktycznego aspektu, który powinien mieć miejsce na różnych szczeblach zarządzania – od podejmowania decyzji strategicznych, do wspólnej realizacji projektów, czy też organizacji wspólnych wydarzeń kulturowych. Takie podejście pozwoli w przyszłości wyeliminować wiele problemów zarządczych.

Sieciowanie i koordynacja

Sieciowanie i koordynacja to jedne z podstawowych narzędzi prowadzenia polityk rozwojowych, które są wskazane w KSRR 2030. Istotnym jest umożliwianie współpracy

pomiędzy różnymi podmiotami, instytucjami, możliwość wymiany wiedzy o doświadczeń, co przekłada się na efektywniejsze planowanie i wdrażanie wielu działań oraz projektów.

Otwartość, uczciwość i zaufanie

Powyższe zasady wydają się być podstawowymi warunkami współdziałania między ludźmi, ale ich stosowanie w przypadku budowy partnerstwa, w szczególności, aby unikać niedomówień, niejasności oraz sytuacji kryzysowych jest absolutnie niezbędne.

Prosta i jasna komunikacja

W związku z faktem, że POF Aktywne Pogranicze to obszar składający się z dwunastu gmin, bardzo ważnym jest określenie przejrzystych zasad komunikacji między partnerami, w tym wyznaczenie osób do kontaktów bieżących. Przejrzysty system komunikacji wpłynie pozytywnie na proces i skróci proces podejmowania decyzji, jest szczególnie istotne w kontekście działań rozwojowych.

STRUKTURA SYSTEMU ZARZĄDCZEGO

Partnerstwo Przygraniczny Obszar Funkcjonalny Aktywne Pogranicze działa na podstawie Porozumienia z dnia 10 grudnia 2021 r.

Poniżej przedstawiono proponowane organy struktury zarządzania:

ROLA I ZADANIA LIDERA POROZUMIENIA

Lider Porozumienia pełni funkcję reprezentanta wszystkich jego członków wobec podmiotów zewnętrznych, w tym organów administracji publicznej. W szczególności reprezentuje Porozumienie przed Instytucją Zarządzającą Województwa Lubelskiego w procesach związanych z wdrażaniem Strategii Aktywnego Pogranicza, a także negocjacjami, ustanawianiem i realizacją Innych Instrumentów Terytorialnych.

Funkcję Lidera Porozumienia pełni gmina, upoważniona do działania w imieniu stron porozumienia. Jej zadania obejmują m.in. nadzorowanie realizacji i aktualizacji Strategii Aktywnego Pogranicza, a także opracowywanie, negocjowanie i wdrażanie wszystkich niezbędnych dokumentów związanych z Innymi Instrumentami Terytorialnymi w ramach budżetu na lata 2021–2027. Lider działa w kontaktach z instytucjami na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim, zapewniając skuteczną koordynację działań.

Lider Porozumienia, jako Przewodniczący Rady Porozumienia, odpowiada za ustalenia dotyczące przygotowania, akceptacji i wdrażania Strategii, współpracując przy tym z członkami Porozumienia. Reprezentuje także strony podczas spotkań zewnętrznych związanych z realizacją i promocją Strategii, przy czym nie wyklucza to udziału przedstawicieli innych członków Porozumienia. Ponadto, Lider nadzoruje procesy związane z wyborem wykonawców usług niezbędnych do wdrażania Strategii, a także koordynuje zadania wynikające z umów zawartych z tymi podmiotami.

Główne obowiązki Lidera Porozumienia:

- opracowywanie Strategii oraz innych dokumentów koniecznych do jej przyjęcia i realizacji, w tym wprowadzanie zmian i ich uzgadnianie z członkami Porozumienia i innymi instytucjami,
- zarządzanie procesem wdrażania Innych Instrumentów Terytorialnych,
- monitorowanie wdrażania Strategii we współpracy z członkami Porozumienia,
- informowanie członków Porozumienia o wszelkich kwestiach mogących wpłynąć na prawidłową i terminową realizację powierzonych zadań,
- kierowanie pracami Rady Porozumienia,
- wybór członków Rady Społecznej,
- organizacja warsztatów i spotkań związanych z opracowaniem i wdrażaniem Strategii oraz innych dokumentów wspierających realizację Innych Instrumentów Terytorialnych,
- koordynacja wdrażania Strategii, uwzględniając wymagania określone przez Instytucję Zarządzającą,
- prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy, w ścisłej współpracy z członkami Porozumienia.

Lider pełni kluczową rolę w zapewnianiu skutecznego funkcjonowania Porozumienia, dbając o spójność działań, przejrzystość procesów i aktywne zaangażowanie wszystkich stron w realizację wspólnych celów.

Rada porozumienia

W skład Rady wchodzą wójtowie poszczególnych gmin. Rada Porozumienia wyłania Lidera Porozumienia. Do obowiązków Rady należy:

- Opiniowanie Strategii oraz zmian Strategii,
- Zatwierdzenie sprawozdań z realizacji Strategii oraz innych dokumentów niezbędnych w procesie przygotowania i wdrażania Strategii
- Inicjowanie dodatkowych działań, porozumień i dokumentów rozwijających współpracę gmin.
- Podejmowanie decyzji niezbędnych do bieżącego funkcjonowania struktur Porozumienia.

Spotkania Rady powinny odbywać się co najmniej w cyklu kwartalnym, również częściej w zależności od potrzeb. Organizatorem spotkań jest Lider, jednak spotkanie może być zorganizowane na wniosek minimum dwóch reprezentantów gmin. Rada Porozumienia powinna szybko reagować na potrzeby wyrażane przez Koordynatorów Gminnych, tak by łatwy kontakt między poziomami zarządzania przyspieszał proces wdrażania strategii. Ma to umożliwić sprawną ewaluację strategii i poszczególnych działań oraz pozwolić na

podejmowanie świadomych decyzji o niezbędnych zmianach w strategii lub przyjętych metodach działania.

Wójtowie gmin członków porozumienia powołują Koordynatorów Gminnych.

Do ich zadań należy w szczególności:

- Realizacja zadań Rady Porozumienia.
- Organizacja i koordynowanie prac dotyczących opracowania i wdrażania Strategii na poziomie gminy.
- Współpraca z Liderem Porozumienia i wykonawcą opracowania Strategii.
- Przekazywanie informacji i współpraca z innymi Koordynatorami gminnymi.

Rada Społeczna

W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania innych podmiotów (nie tylko publicznych) w realizację strategii w strukturze zarządczej, po uchwaleniu strategii przez wszystkie JST, współpracujące w partnerstwie JST, powołana zostanie Rada Społeczna będąca reprezentacją grupy przedstawicieli strony społecznej i biznesowej.

Do zadań Rady należeć będzie:

- Opiniowanie polityki rozwoju prowadzonej w ramach POF Aktywne Pogranicze
- Opiniowanie innych działań związanych z POF Aktywne Pogranicze – w zależności od potrzeb (np. dokumentów strategicznych, projektów)
- Inicjowanie i proponowanie nowych projektów
- Kontrola społeczna wdrażania strategii (poprzez dostęp do dokumentacji, analizę przedstawianych informacji związanych z monitorowaniem i ewaluacją strategii, opiniodawczo-doradczy charakter pracy)
- Przedstawienie zmian kierunków rozwoju

Członków Rady Społecznej powołuje Lider Porozumienia spośród przedstawicieli różnych grup interesariuszy na wniosek Rady Porozumienia. Należy zachować reprezentatywność członków Rady, przy czym powinni się w niej znaleźć przedstawiciele podmiotów prywatnych i społecznych ze wszystkich gmin POF Aktywne Pogranicze (w tym w szczególności podmioty, instytucje i grupy interesariuszy wymienione w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r.).

Rada Społeczna stanowi podstawowy kanał komunikacji między przedstawicielami gmin a interesariuszami na temat realizacji strategii rozwoju ponadlokalnego.

WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Uchwalenie strategii rozwoju ponadlokalnego Aktywnego Pogranicza oznacza podejmowanie wspólnych, partnerskich działań. W niniejszej Strategii określono katalog projektów, nie jest on jednak katalogiem zamkniętym i wyczerpującym pełen zakres kierunków działań. Uchwalenie strategii rozwoju ponadlokalnego łączy się również z obowiązkiem zachowania spójności indywidualnych polityk rozwojowych prowadzonych przez poszczególnych Partnerów z ustaleniami dokumentu wyższego rzędu. W związku z tym opracowanie bądź aktualizacja np. programów ochrony środowiska, programów rewitalizacji czy programów współpracy z organizacjami pożytku publicznego będzie wymagała uwzględnienia w nich działań zgodnych z celami i kierunkami przyjętymi w niniejszym dokumencie.

MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Monitorowanie oraz raportowanie służyć będzie do kontrolowania postępu realizacji działań wynikających ze strategii. Monitorowanie postępów będzie zatem wewnętrznym mechanizmem wspomagającym zarządzanie i polegać będzie na gromadzeniu informacji na temat postępów wdrażania strategii. Proces monitoringu strategii, w którym uczestniczyć powinni różni interesariusze oparty będzie o system wskaźników, natomiast nie będzie się ograniczał jedynie do weryfikacji wartości wskaźników i trendów, ale musi stać się podstawą do wprowadzania ewentualnych zmian w realizowanych projektach, zmianach grup docelowych, rozszerzaniu lub ograniczaniu zaangażowanych partnerów, ale także może dotyczyć zmiany kierunków rozwojowych.
Monitoring ma na celu zapewnienie zgodności realizacji działań strategii z uprzednio przyjętymi założeniami. Monitoring strategii obejmował będzie:

1. **Raporty roczne z monitoringu;**
2. **Raporty doraźne z monitoringu.**

Odpowiedzialność za sporządzanie raportów rocznych i doraźnych z monitoringu strategii przypisana jest do Lidera Porozumienia lub innego wskazanego przez Radę Porozumienia podmiotu.

W sytuacji wystąpienia ważnych, niedających się przewidzieć okoliczności zewnętrznych o charakterze politycznym, ekonomicznym, społecznym, technologiczno-technicznym, środowiskowym, epidemiologicznym i regulacyjnym (prawnym) lub okoliczności wewnętrznych, może zaistnieć potrzeba opracowania raportu doraźnego na podstawie decyzji Rady Porozumienia. Rezultatem raportu doraźnego będą wnioski i rekomendacje dotyczące potrzeby i zakresu ewentualnej aktualizacji strategii.

Proces monitoringu strategii pozwoli kontrolować jego skuteczność, efektywność i korzyści z realizacji celów oraz umożliwi ewaluację obranych kierunków rozwoju, dokonywanie modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu. Z uwagi na stosunkowo długi czas obowiązywania dokumentu, może zajść konieczność aktualizacji dokumentu strategicznego.

Uzyskane informacje będą systematycznie analizowane, w celu określenia czy założenia pokrywają się z osiąganymi rezultatami i celami. Monitorowanie postępów ma spełniać przede wszystkim funkcję wewnętrznej kontroli stanu realizacji poszczególnych działań zaplanowanych w strategii. Będzie to proces ciągły, który będzie trwał aż do zakończenia jej obowiązywania.

Monitoring musi być działaniem prowadzonym stale, a nie jedynie działaniem naprawczym i chwilowym. Musi on angażować wielu interesariuszy oraz być częścią szerokich procesów partycypacyjnych.

Ewaluacja (czyli ocena) to cykliczne działanie, którego celem jest:

- szerokie i pełne określenie stanu i wdrażania strategii i uwarunkowań tego procesu,
- wysnucie wniosków dotyczących ewentualnych modyfikacji treści strategii lub sposobów jej wdrażania.

Ewaluacja strategii rozwoju ponadlokalnego POF Aktywne Pogranicze odbędzie się dwa razy, będzie to:

1. **Ewaluacja *mid-term* (czyli w połowie okresu obowiązywania Strategii) – przeprowadzona w I połowie 2027 roku,**
2. **Ewaluacja *ex-post* (po zakończeniu realizacji Strategii) – przeprowadzona w I połowie 2031 roku.**

Wnioski z ewaluacji *mid-term* powinny być podstawą „strategicznej refleksji", dotyczącej m.in. efektywności systemu zarządzania realizacją strategii.

Wnioski z ewaluacji *ex-post* będą zaś służyć przede wszystkim trafnemu określeniu kolejnej strategii obszaru partnerstwa, przy założeniu woli jej kontynuowania.

Kryteriami ewaluacji będą m.in.:

- osiągnięty poziom wskaźników strategicznych celów rozwoju,
- stopień zaawansowania realizacji poszczególnych działań przypisanych do celów;
- poziom rozwiązania problemów zidentyfikowanych w diagnozie.

Ewaluacja po zakończeniu realizacji projektu

Po zakończeniu obowiązywania strategii zostanie sporządzony raport ewaluacyjny badający stopień osiągnięcia jej celów oraz określający prognozę trwałości wdrożonych działań.
Raport zostanie opracowany na podstawie aktualnych danych z monitoringu oraz będzie podsumowaniem wyników wszystkich opracowanych dotychczas raportów ewaluacyjnych. W opracowanie raportu zaangażowani zostaną mieszkańcy całego partnerstwa poprzez badania sondażowe na temat oceny procesu rozwoju całego terytorium objętego partnerstwem, ankiety z wykorzystaniem mediów społecznościowych i stron internetowych. Przeprowadzony w ten sposób proces ewaluacji zagwarantuje rzetelną i obiektywną ocenę (w tym wnioski i rekomendacje) faktycznych rezultatów wdrożenia strategii rozwoju ponadlokalnego.

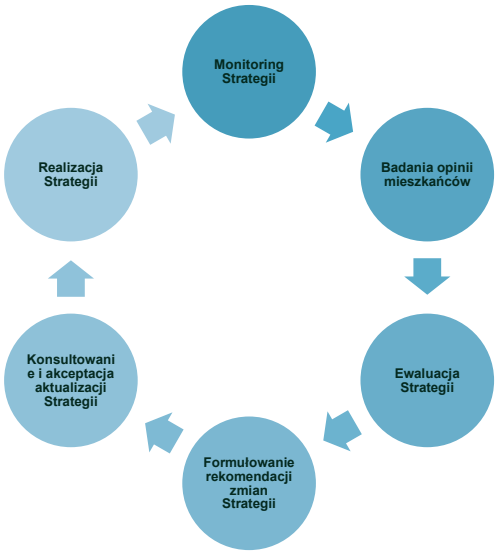

RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Działania przewidziane do realizacji w strategii mają szeroki zakres i w związku z tym koniecznym będzie poszukiwanie różnych źródeł ich finansowania, uwzględniających środki w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i innych, ale także istotne znaczenie przypisane będzie innym źródłom z uwzględnieniem krajowych środków publicznych, czy też środków prywatnych. Pamiętać też należy, że oprócz dotacji, subwencji i innych form finansowania bezzwrotnego, istotnym elementem finansowania mogą stać się instrumenty zwrotne – pożyczki, poręczenia, gwarancje itp. Te ostatnie formy finansowania mogą być w szczególnie ważne dla przedsiębiorców, dlatego też istotnym będzie stworzenie systemu informowania na temat dostępności tego typu rozwiązań.

W związku z powyższym istotnymi źródłami finansowania strategii i działań prorozwojowych będą:

- środki własne lokalnych jednostek samorządu terytorialnego – środki przewidziane jako wkład własny, zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest przewidzenie mechanizmów koordynacyjnych w zakresie współpracy między gminami,
- środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 przewidziane w programach na poziomie zarówno regionalnym *(Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027)*, jak i krajowym, a także środki dedykowane Wspólnej Polityce Rolnej.
- środki związane z wdrażaniem tzw. instrumentów terytorialnych (przy założeniu, że strategia rozwoju ponadlokalnego POF Aktywne Pogranicze będzie podstawą do wdrażania Innego Instrumentu Terytorialnego związanego ze wsparciem obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją),
- środki z budżetu UE, które dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską; dotyczyć one będą kwestii związanych m.in. z kwestiami klimatycznymi w ramach Europejskiego Zielonego Ładu,
- środki pochodzące z Krajowego Planu Odbudowy, który stać się ma kołem zamachowym polskiej gospodarki na najbliższe trzy lata i w ramach którego około 40% stanowić mają dotacje, a pozostałą część pożyczki i innego rodzaju instrumenty zwrotne
- środki budżetu państwa lub samorządu województwa dostępne w ramach nowych instrumentów takich, jak porozumienie terytorialne, dla którego podstawą niezbędne będzie posiadanie dokumentów strategicznych, takich jak strategia rozwoju ponadlokalnego
- środki prywatne szczególnie istotne w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter – rewitalizacja.

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W PROCESIE OPRACOWANIA, REALIZACJI I EWALUACJI STRATEGII

PROCESY PARTYCYPACYJNE – WSPÓŁPRACA Z INTERESARIUSZAMI NA ETAPIE OPRACOWYWANIA STRATEGII

Partycypacja społeczna jest jednym z najbardziej istotnych elementów opracowywania dokumentów strategicznych. Pozwala na przedstawienie obywatelom zamierzeń władz publicznych, a przede wszystkim na włączenie ich w powiązane procesy. Mieszkańcy mają możliwość przede wszystkim zaprezentowania swoich opinii, co do pomysłów władz, stają się ważnym elementem całego procesu decyzyjnego, a także (a może przede wszystkim) mogą zgłaszać swoje własne propozycje oraz sami stanowić o kierunkach rozwoju gminy. Sprawy, które są konsultowane dotyczą szerokiego wachlarza spraw od zmian prawnych, zmian organizacji życia publicznego, przeprowadzenia inwestycji, sposobu rozwiązania ważnego problemu społecznego do wszelkich innych działań, których powodzenie w dużej mierze zależy od akceptacji ze strony obywateli. Zaangażowanie mieszkańców na etapie opracowywania planów rozwojów na przykład danej gminy, powoduje, że stają się oni współodpowiedzialni za podejmowane działania i ogranicza postawy bierne, które z drugiej strony najczęściej krytykują jakiekolwiek działania podejmowane przez władze publiczne.

Istotnym elementem prowadzenia działań partycypacyjnych jest przekonanie władz o ich potrzebie oraz skuteczności. W związku z tym nie należy ograniczyć się jedynie do informowania i komunikowania zamiarów władzy, ale wszelkie działania powinny mieć charakter „wysłuchania" opinii obywateli na dany temat, a następnie winny koncentrować się na uwzględnieniu tych opinii w dalszym działaniu. Zasadniczym celem konsultacji jest podjęcie decyzji, która nie będzie antagonizować społeczności lokalnej, a jednocześnie pozwoli na rozwiązanie ważnej kwestii.

Stopień zaangażowania społeczeństwa w procesy decyzyjne, czyli sprawowanie władzy, waha się od zerowego (nazywanego manipulacją społeczeństwem) do władzy obywatelskiej, gdzie obywatele mają duży wpływ na ostateczne decyzje, lub gdzie te decyzje od nich bezpośrednio zależą. Poniżej przedstawiono uproszczony model „drabiny partycypacji".

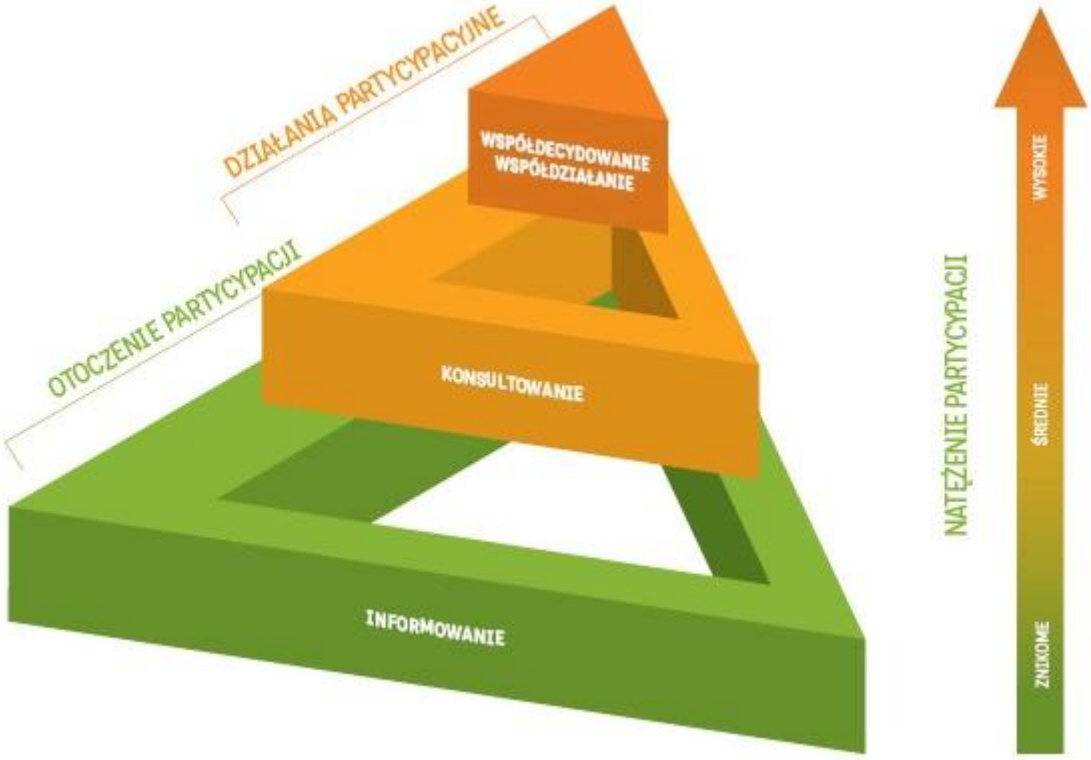

Źródło: www.partycypacjaobywatelska.pl

WARSZTATY W GMINACH AKTYWNEGO POGRANICZA

Biorąc pod uwagę zapisy wielu dokumentów strategicznych, pozytywne doświadczenia związane z wcześniej prowadzonymi działaniami partycypacyjnymi (m.in. podczas tworzenia programów rewitalizacji) podjęto decyzję o rozpoczęciu prac z interesariuszami już na etapie prac przygotowawczych zmierzających do opracowania strategii zintegrowanej całego obszaru.

Podczas konsultacji społecznych zapewniono możliwość udziału w jego pracach wszystkim interesariuszom z obszaru współpracy JST, tj. właściwym podmiotom reprezentującym społeczeństwo obywatelskie, takim jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe, podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji. Prowadzone działania partycypacyjne skierowane były do wszystkich zainteresowanych niezależnie od ich przekonań, poglądów, rasy, płci, wyznania itp.

Pierwszym etapem tych działań było przeprowadzenie w zdecydowanej większości gmin tworzących partnerstwo Aktywne Pogranicze warsztatów, podczas których dyskutowano na temat zasad współpracy w ramach partnerstwa, określano możliwe kierunki rozwoju oraz wypracowywano propozycje działań i projektów, które najefektywniej przyczynią się do rozwoju całego obszaru - do końca października 2023 r. przeprowadzono warsztaty w 11 spośród wszystkich 12 gmin.

W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele lokalnej społeczności, w szczególności:

- ✓ przedstawiciele władz gminy
- ✓ radni

- ✓ sołtysi
- ✓ pracownicy gminnych instytucji (gminne ośrodki kultury, szkoły, biblioteki, ośrodki pomocy społecznej, szkoły itp.)
- ✓ przedsiębiorcy
- ✓ przedstawiciele organizacji pozarządowych zaangażowanych w działania na terenie gmin działający na wielu płaszczyznach m.in. włączenia społecznego, osób z niepełnosprawnościami, środowiska, niedyskryminacji itp.
- ✓ pracownicy urzędów gmin
- ✓ mieszkańcy.

Warsztaty były moderowane przez zewnętrznych ekspertów, natomiast wszelkie pomysły dotyczące przedsięwzięć i projektów były tworzone bezpośrednio przez interesariuszy. Dzięki takiemu podejściu starano zapewnić się realny wpływ mieszkańców na przedsięwzięcia, które będą umieszczone w strategii, ale przede wszystkim poznać opinie i pomysły osób, które najlepiej znają lokalną specyfikę i są w stanie wskazać problemy, jak i potencjały rozwojowe. Informacje na temat warsztatów były często rozpowszechnione za pośrednictwem strony internetowej, co umożliwić miało udział jak największej ilości osób.

W warsztatach wzięło udział w sumie 145 osób.

W pierwszej części warsztatów dyskutowano o zasadach współpracy w przyszłym partnerstwie. Początkowo zaproponowano zajęcia grupowe polegające na określeniu plusów oraz minusów współpracy. Na tej podstawie wspólnie wypracowywano zasady, które, zdaniem uczestników, winny obowiązywać w partnerstwie. Szczególną uwagę zwracano na równość wszystkich partnerów, a także konkretne określenie roli lidera, na którym spoczywa obowiązek kierowania partnerstwem i trudna rola godzenia różnych, często sprzecznych interesów.

Poniżej przedstawiono główne zasady współpracy wypracowane podczas warsztatów:

- ✓ Równość partnerów
- ✓ Jasne zasady współpracy i podział ról
- ✓ Odpowiedzialność, uczciwość i systematyczność
- ✓ Przejrzyste zasady komunikacji między partnerami
- ✓ Jasny podział kompetencji między partnerami
- ✓ Jasno określona rola lidera
- ✓ Wielopoziomowe i elastyczne zarządzanie (Rada, Zespół roboczy)
- ✓ Przejrzyste zasady informowania i komunikacji między partnerami.

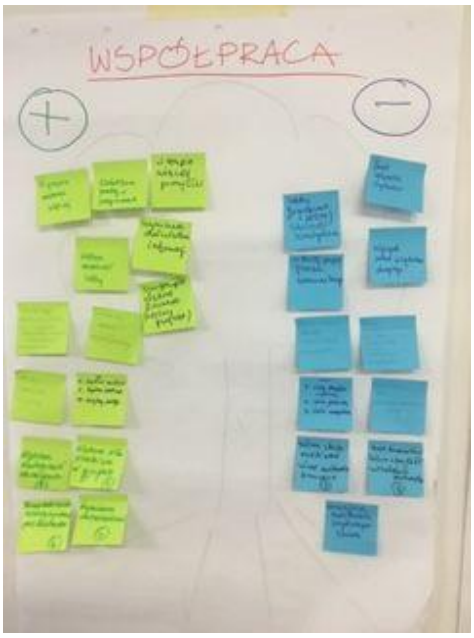

Zaproszeni interesariusze (osoby zaangażowane i zainteresowanie rozwojem gminy) zwrócili uwagę na potrzebę wypracowania i przestrzegania powyższych zasad na każdym etapie funkcjonowania partnerstwa, co przełoży się na osiąganie konkretnych korzyści, a także lepszą reprezentację na zewnątrz w kontaktach z wieloma instytucjami. W tym kontekście dyskutowano też o potrzebie wypracowania wspólnej strony internetowej, profilu w mediach społecznościowych Aktywnego Pogranicza, a także szerokiego zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w kontaktach między partnerami.

Kolejnym etapem warsztatów była identyfikacja przedsięwzięć zintegrowanych, które są i będą istotne dla obszaru całego partnerstwa. Przede wszystkim dokonano identyfikacji, czym są przedsięwzięcia zintegrowane:

- ✓ Przedsięwzięcia zintegrowane są takim, które w sposób kompleksowy odpowiadają na potrzeby i problemy obszarów funkcjonalnych.
- ✓ Przedsięwzięcia zintegrowane realizują wspólne cele, rozwijają wspólne potencjały oraz rozwiązują wspólne problemy.
- ✓ Przedsięwzięcia zintegrowane powinny być realizowane w formule pakietów różnych tematycznie, ale wzajemnie powiązanych i komplementarnych (udział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego).

Poniżej przedstawiono propozycje takich przedsięwzięć:

Ochrona środowiska, adaptacja do zmian klimatu oraz mała retencja	Infrastruktura przeciwpowodziowa Budowa biogazowni (w tym osady ściekowe) Budowa kompostowni odpadów zielonych Budowa kanalizacji deszczowej Projekty dotyczące odpadów komunalnych (w tym segregacja) Edukacja ekologiczna Projekty dotyczące OZE oraz fotowoltaiki (budynki prywatne oraz publiczne) Budowa farmy fotowoltaicznej

	Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne Budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych Wyposażenie OSP w nowoczesny sprzęt przeciwpożarowy Zagospodarowanie (w tym turystyczne) zbiorników retencyjnych
Polityka społeczna i edukacja	Stworzenie domów pomocy społecznej Budowa „wioski opiekuńczej” Ciekawe formy aktywności dla seniorów + nowe umiejętności Ciekawe formy aktywności dla kobiet + nowe umiejętności Organizacja opieki oraz ciekawych form aktywności dla dzieci + nowe umiejętności Wsparcie dla lokalnych zespołów artystycznych Promocja zdrowej żywności Budowa/adaptacja budynku z przeznaczeniem na dzienny dom pomocy społecznej Utworzenie punktu żywieniowego dla osób potrzebujących System mobilności – transport publiczny (w tym dla dzieci oraz osób starszych i niepełnosprawnych) Edukacja dla bezpieczeństwa (dzieci) Międzygminne usługi opiekuńcze i specjalistyczne Budowa/adaptacja budynków z przeznaczeniem na żłobki Budowa/adaptacja budynków z przeznaczeniem na świetlice wiejskie Rozwój ekonomii społecznej Projekt „Praca w (sąsiedniej) gminie” – strona internetowa z lokalnymi ofertami pracy (w tym dorywczej/sezonowej) oraz ofertami współpracy, pomocy (np. mobilność) Wspólne projekty w dziedzinie edukacji i podniesienia jakości kształcenia dorosłych (np. kursy językowe) Wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży (nowe umiejętności, języki obce) Budowa/adaptacja budynku z przeznaczeniem na przedszkole System pomocy osobom bezdomnym Infrastruktura zdrowia
Marketing terytorialny	Wsparcie dla rozwoju marki „Aktywne Pogranicze” oraz wspólna strona internetowa Wspieranie promocji produktów lokalnych Wypracowanie wspólnej marki (symbol, herb) Wspólne opakowania dla produktów
Kultura i dziedzictwo kulturowe	Remonty GOK Zakup wspólnego sprzętu estradowego Wspólne imprezy kulturalne Solidne remonty świetlic wiejskich Rozbudowa i poprawa jakości bazy noclegowej i gastronom. Infrastruktura spływów kajakowych Infrastruktura szlaków rowerowych (np. międzygminny szlak rowerowy przez tereny leśne) Infrastruktura szlaków pielgrzymkowych „Zachować od zapomnienia” (spotkanie ludzi starszych z młodymi, zachowanie artefaktów, skansen, przekazy słowne, historia wsi i regionu Rekonstrukcje historyczne
Turystyka	Budowa skwerów wypoczynkowych

	Zagospodarowanie turystyczne doliny Bugu Terenowy szlak turystyczny (pieszy, rowerowy, konny) wzdłuż brzegu Bugu Przystanie kajakowe i powiązana infrastruktura Place zabaw Ścieżki rowerowe (wspólne dla 12 gmin) Rozbudowa i poprawa jakości bazy noclegowej i gastronomicznej Infrastruktura szlaków rowerowych (np. międzygminny szlak rowerowy przez tereny leśne) Infrastruktura szlaków pielgrzymkowych
Rozbudowa infrastruktury – mobilność oraz TIK	Chodniki w wioskach i przy drogach gminnych Budowa i rozbudowa dróg (gminnych i powiatowych) Most na rzece Bug System mobilności – transport publiczny (w tym dla dzieci oraz osób starszych i niepełnosprawnych)
Inne	Budowa zakładu produkcji pelletu (inwestor prywatny) Zaopatrzenie miasta w infrastrukturę przesyłu gazu ziemnego (z kierunku Białej Podlaskiej) Budowa/adaptacja budynku z przeznaczeniem na schronisko dla zwierząt (dla kilku gmin)

ANKIETA DLA MIESZKAŃCÓW

Po zorganizowaniu warsztatów przeprowadzono także wśród mieszkańców gmin ankietę badawczą, w której poproszono respondentów o: dokonanie oceny / wyrażenie opinii / odpowiedź na pytania otwarte lub dokonanie wyboru spośród prezentowanych opcji. W większości zagadnień istniała także możliwość dodania indywidualnych propozycji. Ankieta dostępna była na stronach internetowych poszczególnych gmin, a także w wersji papierowej, aby umożliwić wszystkim możliwość wyrażenia opinii w kwestii dotyczącej formułowania celów i działań rozwojowych. Takie podejście odzwierciedlało zasady oddolności i partycypacyjnego podejścia w procesie tworzenia dokumentu.

Ankietę podzielono na sekcje odpowiadające poszczególnym aspektom badania, w taki sposób, aby uzyskać odpowiedź na następujące pytania dotyczące obszaru Aktywnego Pogranicza:

- Jak mieszkańcy oceniają obecne warunki życia?
- Jakie najważniejsze problemy identyfikują mieszkańcy?
- Co, zdaniem mieszkańców, jest najważniejsze dla rozwoju i podniesienia jakości życia?
- Jakie inwestycje są najważniejsze dla mieszkańców?
- Jak mieszkańcy widzą obszar Aktywnego Pogranicza w roku 2030?
- Jakie są propozycje mieszkańców do Strategii Rozwoju Aktywnego Pogranicza 2020 – 2030.

Jedno z postawionych pytań dotyczyło wskazania, z czym respondenci chcieliby, aby obszar Aktywnego Pogranicza był utożsamiany. Chodziło przede wszystkim o wskazanie pożądanego wizerunku rozwoju, co miało się przełożyć na określenie w dalszej części prac na strategią

kierunków rozwojowych, a przede wszystkim skonkretyzowanie celów strategicznych i operacyjnych. Poniżej przedstawiono najczęściej powtarzające się odpowiedzi

Z czym chciał(a)byś, aby utożsamiano obszar Aktywnego Pogranicza w roku 2030?

55,5% - z obszarem atrakcyjnym ze względu na walory kulturalne i turystyczne

43,1% - z obszarem kojarzącym się z atrakcyjnym miejscem do zamieszkania

26,3% - z obszarem aktywnym gospodarczo wspierającym małych i średnich przedsiębiorców

24,8 % - z obszarem kojarzonym z produkcją energii ze źródeł odnawialnych

Wśród dalszych pytań znalazło się także pytanie otwarte, które dotyczyło przeznaczenia konkretnych (ale oczywiście wirtualnych) środków finansowych na realizację najważniejszych, zdaniem respondentów, zamierzeń inwestycyjnych. Poniżej przedstawiono kilka z propozycji, które pojawiły się w odpowiedziach.

Posiadam 10 mln zł wolnych środków i w latach 2020 - 2030 r. chcę wydać je na terenie Aktywnego Pogranicza na 3 najważniejsze moim zdaniem inwestycje/projekty. Jakie?

Gastronomia, autobusy, opieka zdrowotna

Odnawialne źródła energii, opieka zdrowotna, modernizacja dróg

Rozwój komunikacji publicznej między gminami aktywnego pogranicza. Rewitalizacja fortyfikacji i promocja turystyczna Wydarzenie z produktem lokalnym promujące aktywne pogranicze coś typu wydarzenie np. chmielaki

Budowa pieszego przejścia granicznego, przygotowanie terenu dla budowy fabryk, budowa ścieżek rowerowych.

Budowa chodników, ścieżek, infrastruktury rekreacyjnej tj. wiaty, parkingi

Drogi, odnawialne źródła energii, sport i rekreacja

zatrudnienie lepszych lekarzy w okolicy, żłobek i przedszkole

Poprawa stanu dróg, Rozwój agroturystyki, Rozwój przetwórstwa produktów rolnych

Podsumowując działania partycypacyjne:

- Propozycje zgłaszane przez różnych interesariuszy podczas warsztatów koncentrowały się głównie na edukacji oraz polityce społecznej. Mieszkańcy są zainteresowani poprawą warunków życia, w tym poprawą warunków nauczania dzieci oraz organizacją zajęć dodatkowych dla seniorów.

- Podczas warsztatów dyskutowano na temat realizacji projektów realizowanych przez kilka (lub nawet wszystkie) gminy. Dotyczy to wspólnych projektów liniowych (np. ścieżki rowerowe), ale także projektów punktowych realizowanych przez kilka gmin (np. żłobki).
- Ważnym elementem strategii Aktywnego Pogranicza winno być stworzenie wspólnej marki – jest to propozycja zgłaszana podczas większości warsztatów. Taka marka mogłaby być znakiem dla produktów lokalnych, produktów turystycznych oraz innych oferowanych we wszystkich gminach.

- Mieszkańcy gmin są szczególnie zainteresowani wzmacnianiem współpracy pomiędzy gminami oraz stworzeniem ponadlokalnej marki, z której będą mogli być dumni.

Wyniki działań partycypacyjnych zostały uwzględnione podczas określania celów, a także działań rozwojowych. Zaangażowanie wielu interesariuszy będzie ponadto uwzględnione podczas wdrażania strategii, a także prowadzenia działań monitoringowo-ewaluacyjnych.

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE REALIZACJI STRATEGII I OCENY EFEKTÓW STRATEGII

Zaangażowanie interesariuszy we wdrażanie i ocenę Strategii jest kluczowym warunkiem jej sukcesu, dlatego oprócz zapewnionego udziału społeczności, podmiotów społecznych, społeczno-gospodarczych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych etc. na wszystkich etapach realizacji procesu strategicznego w ramach działalności Rady Społecznej Partnerstwa JST(opisana w rozdziale ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII) nie wyklucza się dodatkowych opcji wykorzystania technik i metod partycypacji społecznej oraz włączenia interesariuszy, takich jak np.:

• włączanie mieszkańców i organizacji obywatelskich w opracowanie i realizację projektów wdrożeniowych strategii (np. uzgodnienie zadań w projektach czy wariantów realizacyjnych projektów; konsultowanie rozwiązań realizacyjnych, które będzie przybierało formę wywiadów fokusowych i spotkań konsultacyjnych z: organizacjami pozarządowymi i samorządowymi oraz przedsiębiorstwami działającymi we właściwych dla realizowanych zamierzeń branżach.

• badania sondażowe i ankiety na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze Partnerstwa w trakcie wdrażania strategii np. po częściowym wykonaniu projektów strategii (badania mogą zostać przeprowadzane podobnie jak na etapie przygotowywania dokumentu)

• debaty z władzami publicznymi i partnerami społeczno-gospodarczymi na temat efektów zrealizowanych działań;

• inne metody zbierania opinii o realizacji strategii zgłaszanych różnymi kanałami (w tym poprzez strony internetowe Partnerów, media społecznościowe oraz publikacje w prasie lokalnej w wersji tradycyjnej i on-line),

• w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii - pozyskiwanie opinii interesariuszy o planowanych lub realizowanych projektach i podprojektach wykorzystujących efekty realizacji Strategii (skutki i konsekwencje, doświadczenia i wyniki zrealizowanych w strategii działań).

Wykorzystanie tych form (dobór narzędzi i ich zakres) uzależnione będzie od zidentyfikowanych potrzeb badawczych w ramach systemu zarządzania zarówno dla etapu wykonania przedsięwzięć i realizacji strategii (jako całości). Formy i działania będą odpowiednio wyselekcjonowane pod kątem uzyskania najbardziej miarodajnych danych i informacji.

Deklaracja odrębności strategii terytorialnej

Projekty ujęte w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Aktywnego Pogranicza 2025-2030, przypisane do objęcia wsparciem w FEL 2021-2027 w ramach Innego Instrumentu Terytorialnego, nie będą finansowane ze środków przeznaczonych na realizację innych instrumentów terytorialnych, w tym gminnych programów rewitalizacji przewidzianych do realizacji w ramach programu regionalnego dla województwa lubelskiego.

Sprawozdanie z konsultacji społecznych projektu strategii rozwoju ponadlokalnego Aktywnego Pogranicza

Konsultacje społeczne projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Aktywnego Pogranicza przeprowadzone zostały w oparciu o art. 6 i 6a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Konsultacje prowadzone były w dniach **od 11.08.2025 r. do 17.09.2025 r.** w celu przedstawienia projektu dokumentu Strategii interesariuszom (mieszkańcom, gminom i ich związkom oraz partnerom społecznym i gospodarczym) oraz umożliwienia złożenia uwag przez zainteresowane osoby, podmioty i instytucje.

Informacje o konsultacjach społecznych zostały umieszczone na stronach internetowych gmin wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Wszyscy zainteresowani, w terminie określonym powyżej, mogli zapoznać się z projektem Strategii. Dokumentacja sprawy (w tym: projekt dokumentu Strategii, formularze składania uwag, klauzula RODO) dostępne była zarówno na powyższych stronach internetowych, jak też w Urzędzie Gminy Tuczna (Lidera porozumienia międzygminnego). Uwagi można było składać na formularzu konsultacyjnym: drogą elektroniczną, pocztą tradycyjną lub też ustnie do protokołu w siedzibie Urzędu Gminy Tuczna.

W trakcie konsultacji zgłoszono trzy uwagi (osoby prywatne), z których dwie zostały prawidłowo zgłoszone na formularzu, natomiast jedna dotyczy propozycji realizacji projektu i zostanie przekazana gminie do ewentualnego uwzględnienie w aktualizacjach strategii.

W załączniku nr 2 „Raport z przeprowadzonych konsultacji społecznych projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pograniczna na lata 2025-2030* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko projektu dokumentu" przedstawiono zestawienie uwag wraz z informacją na temat ich rozpatrzenia.

Opiniowanie strategii przez Zarząd Województwa (w trybie art. 10g ust.5 ustawy o samorządzie gminnym)

Uchwałą nr CXVII/2087/2025 z dnia 23 kwietnia 2025 r. **Zarząd Województwa Lubelskiego pozytywnie zaopiniował** projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030 w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030.

STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO AKTYWNE POGRANICZE NA LATA 2025-2030

W odpowiedzi na pismo Gminy Tuczna z dn. 8 sierpnia 2025 roku, znak: FZ.061.1.7.2025, dotyczące wydanie opinii dla projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025 - 2030 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko**, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie pismem z dn. 8 września 2025 r., znak: WSTI.410.36.2025.MK wyraził przedmiotową opinię.**
W odpowiedzi na pismo Gminy Tuczna z dn. 8 sierpnia 2025 roku, znak: FZ.061.1.6.2025, dotyczące wydanie opinii dla projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025 - 2030 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, **Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny pismem z dn. 18 sierpnia 2025 r., znak: DNS-NZ.7016.175.2025 wyraził przedmiotową opinię.**

Szczegółowe informacje na temat procedury konsultacyjnej znajdują się w Załączniku nr 2 „Raport z przeprowadzonych konsultacji społecznych projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pograniczna na lata 2025-2030* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko projektu dokumentu".

Ewaluacja trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030

Ewaluacja znajduje się w Załączniku nr 3 „Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030".

ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE

Lp.	Kierunek działania w Strategii	Tytuł projektu	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Zakres projektu	Szacunkowa wartość w PLN	Szacunkowy termin realizacji
CEL STRATEGICZNY 1. STWORZENIE MARKI AKTYWNE POGRANICZE						
1.	**Stworzenie wspólnej oferty turystycznej (portal internetowy, szlaki turystyczne (rowerowy, kajakowy, pieszy, konny, tematyczne (np. religijny, historyczny)**	Rozbudowa infrastruktury turystycznej na terenie Gminy Konstantynów	GMINA KONSTANTYNÓW	Budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej nad rzeką Bug (budowa punktu widokowego, modernizacja schroniska Przystań i stanicy harcerskiej oraz utworzenie punktu informacji turystycznej).	6 000 000	2025-2030
		Budowa infrastruktury służącej do obsługi samochodów kempingowych	GMINA KONSTANTYNÓW	Utworzenie infrastruktury turystycznej w postaci uzbrojonego w media parkingu	500 000	2025-2030
		Utworzenie szlaku pielgrzymkowego	GMINA KONSTANTYNÓW	Utworzenie szlaku turystycznego po miejscach sakralnych o charakterze	500 000	2025-2030

				zabytkowym na terenach wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego		
		Budowa ścieżek rowerowych	GMINA KONSTANTYNÓW	Utworzenie ścieżek rowerowych łączących atrakcyjnie turystycznie elementy na terenie obszaru funkcjonalnego (szlak kolejki wąskotorowej, tereny nadbużańskie, Szlak Green Velo)	5 000 000	2025-2030
		Utworzenie infrastruktury wypoczynkowo-rekreacyjnej w parku Konstantynowie w sąsiedztwie zbiornika wodnego w Zakanalu	GMINA KONSTANTYNÓW	Budowa wiat wypoczynkowo-grillowych, urządzeń rekreacyjnych, pomostu oraz obiektów małej architektury	3 000 000	2025-2030
		Rozbudowa infrastruktury turystycznej.	GMINA ROKITNO	Odbudowa obiektów zabytkowych, budowa dróg dojazdowych budowa ścieżek rowerowych wraz z obiektami małej architektury, wyznaczenie ścieżek tematycznych	4 000 000	2025-2030
		Budowa chodników i ścieżek rowerowych.	GMINA ROKITNO	Utworzenie infrastruktury turystycznej oraz poprawa warunków komunikacyjnych gminy	2 000 000	2025-2030
		Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika wodnego w Kobylanach	GMINA TERESPOL	Zagospodarowanie terenów wokół zbiornika w Kobylanach	8 000 000	2025-2030

		Zagospodarowanie rekreacyjne zalewu „Kozioł” w Janowie Podlaskim	GMINA JANÓW PODLASKI	Stworzenie infrastruktury wypoczynkowo-rekreacyjnej istniejącego zalewu zlokalizowanego w Janowie Podlaskim.	5 000 000	2025-2030
		Utworzenie szlaku turystycznego "Aktywny turysta gminy Janów Podlaski"	GMINA JANÓW PODLASKI	Utworzenie szlaku turystycznego ścieżek rowerowych Wygoda - Ostrów, Stary Pawłów - Łukowiska, Janów Podlaski - Biała Podlaska (w granicach gminy Janów Podlaski), wraz odznaką turystyczną i aplikacją turystyczną.	4 000 000	2025-2030
		Utworzenie szlaku konnego	GMINA JANÓW PODLASKI	Utworzenie szlaku konnego ogólnodostępnego i oznakowanego. Udostępniony będzie dla turystów poruszających się konno.	100 000	2025-2030
		Remont zabytkowej dzwonnicy w Janowie Podlaskim z utworzeniem punktu widokowego	GMINA JANÓW PODLASKI	Wyremontowanie zabytkowej dzwonnicy oraz udostępnienie nowego punktu do zwiedzania na mapie Janowa Podlaskiego dostępnego dla turystów.	15000 000	2025-2030
		Rewitalizacja Domu Ryttów	GMINA JANÓW PODLASKI	Rewitalizacja i zagospodarowanie zabytkowgo „Domu Ryttów” do celów kulturalno-turystycznych	6 000 000	2025-2030
		Utworzenie kąpieliska wodnego gminy Janów Podlaski	GMINA JANÓW PODLASKI	Stworzenie infrastruktury wypoczynkowo-rekreacyjnej poprzez budowę nowego kąpieliska	3 000 000	2025-2030
		Utworzenie szlaku turystycznego	GMINA HANNA	Utworzenie szlaku turystycznego tematycznego- religijnego (kajakowego, rowerowego, pieszego), dzięki któremu nastąpi uatrakcyjnienie wizerunku regionu w tym obszaru pogranicza dla mieszkańców, turystów i inwestorów.		2025-2030

		Hanneński ptasi raj	GMINA HANNA	Celem projektu jest ochrona cennych gatunków ptaków (m.in. kulik, bataliony) i siedlisk przyrodniczych znajdujących się na terenie gminy Hanna. Ptaki znajdujące się na terenach rolniczych narażone są na niekorzystne zjawiska powodujące spadek różnorodności gatunkowej. W ramach projektu chcemy po dokonaniu dokumentacji ornitologicznej wyznaczyć na konkretnym obszarze ścieżkę edukacyjną, oznakować ją , opisać oraz wybudować punkty do obserwacji ptaków.		2025-2030
		Hanneńskie krzyże	GMINA HANNA	Na terenie gminy Hanna znajduje się dużo przydrożnych krzyży. Każdy ma swoją historię. Często żyją jeszcze osoby, którym znana jest historia danego krzyża. Celem projektu jest dokonanie inwentaryzacji krzyży, spisanie ich historii, uporządkowanie miejsc w których stoją oraz wyznaczenie ścieżki turystycznej szlakiem krzyży		2025-2030
		Utworzenie szlaku turystycznego wraz z Punktem Informacji Turystycznej oraz Szkolnym Schroniskiem Młodzieżowym	GMINA HANNA	Utworzenie szlaku turystycznego wraz z Punktem Informacji Turystycznej oraz Szkolnym Schroniskiem Młodzieżowym	4 414 815,43	2025-2030
		Moje gmina – walory turystyczno-	GMINA PISZCZAC	Projekt zakłada opracowanie koncepcji promocji walorów	500 000	2026-2030

		krajoznawcze gminy Piszczac		turystyczno-krajoznawczych gminy i upowszechnienie ich wśród mieszkańców oraz turystów.		
		Budowa ścieżek na terenie gminy Piszczac	GMINA PISZCZAC	Celem projektu jest budowa ścieżek turystycznych/ rowerowych/ pieszo - rowerowych na terenie gminy Piszczac. Realizacja projektu pozwoli na rozwój usług turystycznych, rekreacyjnych oraz zwiększenie bezpieczeństwa komunikacyjnego mieszkańców i turystów na terenie gminy Piszczac.	20 000 000	2025-2030
		Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy Piszczac	Gmina Piszczac	Przedmiotem projektu jest utworzenie infrastruktury turystycznej - stref turystyczno-rekreacyjnych na terenie gminy Piszczac.	1 450 000	2025-2030
		Rozwój turystycznej bazy noclegowej na terenie gminy Piszczac	Osoby prywatne	Tworzenie bazy noclegowej na terenie gminy Piszczac	5 000 000	2025-2030
		Zintegrowane działania na rzecz pielęgnowania i kultywowania dziedzictwa lokalnego	KGW	Przedmiotem przedsięwzięcia jest szereg zintegrowanych działań skierowanych do różnych grup odbiorców, których nadrzędnym celem jest działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury materialnej, ochrona dziedzictwa kulturowego, popieranie i stwarzanie możliwości odkrywania historii i rozwoju gminy Piszczac i regionu oraz popularyzacja wiedzy historycznej i historii regionu, pielęgnowanie oraz rozwijanie tradycji lokalnych, a także	100 000	2025-2030

				przekazywanie ich kolejnym pokoleniom		
		Budowa centrum kulturalno – rekreacyjnego w Sławatyczach	GMINA SŁAWATYCZE	Rewitalizacja centrum w Sławatyczach poprzez budowę ścieżek i miejsc odpoczynku w parku, instalację oświetlenia, nasadzenie zieleni, miejsca postojowe dla rowerzystów, budowę parkingu. Przez miejscowość Sławatycze przebiega szlak rowerowy Green Velo. Gmina Sławatycze przyciąga wielu turystów ze względu na swoje położenie nad graniczną rzeką Bug. Często odbywają się tu spływy kajakowe. Druga część inwestycji – zagospodarowanie nabrzeża rzeki Bug poprzez budowę parku linowego, przystani kajakowej, pola namiotowego, wiaty oraz toalet dla turystów.	5 000 000	2025-2030
		Remont i modernizacja infrastruktury turystycznej w miejscowości Liszna.	GMINA SŁAWATYCZE	Poprawa atrakcyjności turystycznej Gminy Sławatycze poprzez remont i modernizację infrastruktury turystycznej w miejscowości Liszna, gdzie obecnie znajduje się Szkolne Schronisko Młodzieżowe. Planowany jest remont i modernizacja dwóch budynków. Ponadto planowane jest zagospodarowanie terenu pod kątem turystyki, remont istniejącego stanowiska dla Kamperów oraz wymiana ogrodzenia.	5 000 000	2025-2030
		Moje miasto – wspólna historia	MIASTO TERESPOL	Projekt w ramach, którego zostanie opracowana spójna koncepcja	150 000	2025-2030

				promocji miasta. Będą się na nią składać: trasa historyczna utworzona z tablic umieszczonych w różnych punktach miasta związanych z jego historią, folder turystyczny, publikacja monografii miasta, albumu ze zdjęciami okolicznej fauny i flory oraz gadżetów promocyjnych w postaci np.: breloczków, miniatury pomnika upamiętniającego budowę traktu brzeskiego itp.		
		Remont Prochowni - zabytkowego obiektu fortyfikacji w Terespolu dla stworzenia obiektów turystycznych - rekreacyjnych parków wieloprofilowych	MIASTO TERESPOL	Na terenie miasta Terespol znajduje się wpisany na listę zabytków budynek Prochowni, stanowiący pozostałość fortyfikacji Twierdzy Brzeskiej. Obiekt wymaga opracowania technologii zabezpieczenia stropu, w którym pojawiły się mikropęknięcia, powodujące przenikanie wody do wnętrza. Obecnie w Prochowni znajduje się izba regionalna z pamiątkami, prezentująca dziedzictwo kulturowe i historyczne regionu. Aby zapewnić odpowiednie warunki dla eksponatów, zostanie zainstalowany nowoczesny system usuwania wilgoci. Dodatkowo, w budynku znajdą się dwie multimedialne ekspozycje. Pierwsza z nich, przyrodnicza, przedstawi bogactwo fauny i flory Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Druga, historyczna,	15 000 000	2025-2030

				zaprezentuje dzieje Twierdzy Brzeskiej, oferując odwiedzającym możliwość wirtualnego spaceru po jej historycznych zakątkach. Projekt ma na celu ochronę zabytkowego obiektu, wzbogacenie oferty kulturalnej miasta oraz zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu.		
		Budowa infrastruktury kulturalno-turystycznej na terenie rekreacyjnym Konowica	MIASTO TERESPOL	Planowana inwestycja na terenie rekreacyjnym Konowica obejmuje budowę zadaszenia nad punktem widokowym pełniącym funkcję amfiteatru, co umożliwi organizację wydarzeń niezależnie od warunków pogodowych. Obiekt zostanie wyposażony w sprzęt multimedialny do transmisji wydarzeń na żywo online, co zwiększy ich zasięg. Obok powstanie budynek zaplecza dla artystów, zapewniający im odpowiednie warunki do przygotowań. Dodatkowo na terenie obiektu wybudowane zostaną dwa punkty z toaletami publicznymi, poprawiające komfort odwiedzających. Cały obszar zostanie objęty rozbudowanym monitoringiem miejskim, co zwiększy bezpieczeństwo użytkowników. Realizacja inwestycji przyczyni się do rozszerzenia oferty turystyczno-kulturalnej, podnosząc atrakcyjność	3 000 000	2025-2030

				tego miejsca dla mieszkańców i turystów.		
		Budowa ścieżki rowerowej przy Alei Marzeń na terenie Miasta Terespol	GMINA MIASTO TERESPOL		6 000 000	
		Budowa ściki rowerowej przy ulicy Wiejskiej w Terespolu	GMINA MIASTO TERESPOL		6 000 000	
		Budowa ścieżek rowerowych na terenie gminy	GMINA LEŚNA PODLASKA	1. Budowa ścieżki rowerowej szlakiem kolei wąskotorowej, ścieżka edukacyjna - historyczna. Ścieżka tematyczna ze stylizowanymi historycznie miejscami wypoczynku oraz tablicami informacyjnymi. Budowa ścieżek jako ciągów komunikacyjnych pomiędzy miejscowościami gminy.	5 000 000	2026-2030
		Rekreacyjne zagospodarowanie terenu zalewy w Witulinie	GMINA LEŚNA PODLASKA	Ustawienia wiat jako miejsc odpoczynku i rekreacji łącznie z budową ścieżek i pomostów przy zbiorniku wodnym Terebela w Witulinie	5 000 000	2028-2030
		Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Leśna Podlaska” - poprzez utworzenie parku wiejskiego/gminnego	GMINA LEŚNA PODLASKA	Przedmiotem projektu jest stworzenie nowego, kompleksowego obszaru turystycznego na terenie miejscowości Leśna Podlaska	15 500 000	2025-2027

		Budowa infrastruktury do obsługi samochodów kempingowych - Leśna Podlaska	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa parkingów wraz z infrastrukturą turystyczną.	2 000 000	2027-2030
		Odtworzenie starorzecza rzeki Klukówki oraz ochrona torfowisk i miejsc cennych przyrodniczo	GMINA LEŚNA PODLASKA	Ochrona torfowisk poprzez przywrócenie naturalności i cieków wodnych.	5 000 000	2027-2030
		Utworzenie tras rowerowych szlakiem podlaskiej kolei dojazdowej	GMINA LEŚNA PODLASKA	Utworzenie i oznaczenie tras rowerowych, budowa wiat wraz z małą architekturą. Opracowanie wirtualnej historii kolei.	50 000 000	2025-2030
		Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Leśna Podlaska poprzez utworzenie parku wiejskiego	GMINA LEŚNA PODLASKA		15 500 000	
		Zwiększenie dostępności oraz podniesienie atrakcyjności turystycznej zbiornika wodnego w Tucznej	GMINA TUCZNA	Planowane przedsięwzięcie polegać będzie na rozbudowie istniejącego zbiornika p.poż. przystosowując zbiornik wraz z projektowaną częścią zalewu do potrzeb rekreacyjnych. Celem głównym jest Tworzenie efektywnych warunków do rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez	5 000 000	2025-2030

				ochronę i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa naturalnego		
		Inwentaryzacja zasobów oraz działania promocyjne szlaków turystycznych	GMINA TUCZNA	Utworzenie szlaków: Sakralno-historycznego Przyrodniczo-naturalnego Kulinarnego i tradycji ludowych	500 000	2026-2030
		Budowa obserwatorium astronomicznego	GMINA TUCZNA	Budowa obserwatorium astronomicznego na terenie po byłej Szkole Podstawowej w Dąbrowicy Dużej.	30 000 000	2025-2030
		Budowa wież widokowych w miejscowościach Tuczna i Żuki.	GMINA TUCZNA	Podniesienie walorów turystycznych gminy	1 000 000	2025-2030
		Utworzenie punktu informacji turystycznej w Kodniu	GMINA KODEŃ	Budowa „punktu” informacji turystycznej w centrum Kodnia.	500 000	2025-2030
		Rozbudowa infrastruktury turystycznej nad Bugiem i jego dopływami – przystań kajakowa	GMINA KODEŃ	Budowa przystani kajakowej i dla rowerów wodnych na Kałamance.	600 000	2025-2030
		Rozwój i wyposażenie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w tym nad Bugiem- mała	GMINA KODEŃ	Ścieżka edukacyjnej wzdłuż Zalewu w Kodniu wraz z małą architekturą: wiaty, ławki	3 500 000	2025-2030

		architektura, oznakowanie turystyczne				
		Promocja: informacja turystyczna i gospodarcza	GMINA KODEŃ	Wykorzystanie Internetu, stworzenie aplikacji na smartfony, wydanie albumu, folderów, przewodników po gminie Kodeń. Przygotowanie informacji o możliwościach zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej.	700 000	2025-2030
		Wspieranie rozwoju agroturystyki	GMINA KODEŃ	Prowadzenie akcji promocyjnych oraz szkoleń dla właścicieli agroturystyk. Wydanie informatorów.	300 000	2025-2030
		Oznaczenie i opis zabytków i ciekawych miejsc w gminie Kodeń	GMINA KODEŃ	Przygotowanie i umieszczenie w ważnych turystycznie miejscach tablic informacyjnych przedstawiających zabytki i wydarzenia w gminie	500 000	2025-2030
		Utworzenie Szlaku Nadbużańskich Sanktuariów	Gmina Kodeń i inne gminy	Przygotowanie wspólnej oferty zwiedzania sanktuariów, oferty noclegowej i gastronomicznej. Przygotowanie wspólnego wydania informatora i albumu ukazującego wartości terenów nadbużańskich. Promocja Szlaku, przygotowania oznaczeń.	300 000	2025-2030
		Budowa drogi dojazdowej do kładki pieszo – rowerowej na rzece Krzna w miejscowości Koczukówka	GMINA ZALESIE	Wymiana i remont nawierzchni	430 000	2026-2027

		Tworzenie punktów informacji turystycznej	GMINA ZALESIE	Wyposażenie w materiały promocyjne tj. widokówki, ulotki, foldery, mapy turystyczne, gadżety, Roll-up,. Utworzenie podstrony internetowej Informacji Turystycznej, na której turysta znajdzie wszystkie niezbędne informacje o bazie noclegowej, komunikacji, atrakcjach turystycznych, walorach krajobrazowych, przyrodniczych, imprezach kulturalnych i sportowych, fotogalerie, dane teleadresowe.	35 000	2026-2030
		Budowa ciągów pieszych oraz ciągów pieszo-rowerowych w miejscowościach należących do Gminy Zalesie	GMINA ZALESIE	Projekt drogowy obejmuje budowę przebudowę istniejących ciągów pieszych oraz ciągów pieszo-rowerowych	800 000	2026-2030
		Budowa punktów rekreacyjnych przy szklakach rowerowych	GMINA ZALESIE	Utworzenie miejsc postojowych dla rowerzystów oraz miejsc do aktywnego spędzania czasu oraz odpoczynku m.in. ławki, stoliki, miejsca do gry i zabawy	650 000	2026-2030
		Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych doliny rzeki Krzny	GMINA ZALESIE	Podniesienie atrakcyjności turystycznej	1 200 000	2026-2029
		Budowa wież widokowych na terenach rekreacyjnych	GMINA ZALESIE	Budowa wież widokowych na terenach rekreacyjnych	500 000	2026-2030
3.		Budowa instalacji fotowoltaicznych dla	GMINA KONSTANTYNÓW	Wsparcie mieszkańców we wdrożeniu rozwiązań pozyskiwania	15 000 000	2025-2030

	Zielony obszar wykorzystujący lokalne potencjały (wykorzystanie energii odnawialnej (duże nasłonecznienie obszaru), zapobieganie zmianom klimatu (budowa zbiorników retencyjnych, przeciwdziałanie skutkom suszy)	gospodarstw indywidualnych i jednostek użyteczności publicznej		energii OZE na potrzeby gospodarstw domowych		
		Budowa farmy fotowoltaicznej	GMINA KONSTANTYNÓW	Zapewnienie wsparcia produkcji energii z OZE	50 000 000	2025-2030
		Wymiana oświetlenia na energooszczędne w budynkach użyteczności publicznej	GMINA KONSTANTYNÓW	Wymiana urządzeń świetlnych na energooszczędne w placówkach oświatowych oraz instytucjach kultury	1 400 000	2025-2030
		Usuwanie z terenu Gminy Konstantynów wyrobów zawierających azbest	GMINA KONSTANTYNÓW	Realizacja programu usuwania azbestu z terenu Gminy Konstantynów	1 000 000	2025-2030
		Rozbudowa gminnego ujęcia wody pitnej	GMINA KONSTANTYNÓW	Optymalizacja zaspokajania potrzeb zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców gminy	3 000 000	2025-2030
		Rozbudowa sieci kanalizacyjnej	GMINA KONSTANTYNÓW	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miarę rozrostu aglomeracji lub przybywania nowych gospodarstw domowych	15 000 000	2025-2030
		Budowa kanalizacji deszczowej w celu	GMINA KONSTANTYNÓW	Rozbudowa sieci odwodnienia połączona z budową nowych ulic	5 000 000	2025-2030

		odwodnienia istniejących ulic				
		Kompleksowa termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	GMINA KONSTANTYNÓW	Zmniejszenie kosztów użytkowania i efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej	2 500 000	2025-2030
		Optymalizacja gospodarki odpadami komunalnymi	GMINA KONSTANTYNÓW	Utworzenie Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych	1 000 000	2025-2030
		Budowa instalacji oświetlenia ulicznego	GMINA KONSTANTYNÓW	Rozbudowa instalacji w miarę rozrostu obszaru zabudowanego	1 500 000	2025-2030
		Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców	GMINA KONSTANTYNÓW	Zakup samochodu pożarniczego na potrzeby OSP	2 500 000	2025-2030
		Budowa kanalizacji sanitarnej.	GMINA ROKITNO	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez właściwe zagospodarowanie ścieków	30 000 000	2025-2030
		Modernizacja oczyszczalni ścieków z kanalizacją sanitarną w Cieleśnicy-Pałac	GMINA ROKITNO	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez podniesienie jakości ścieków oczyszczonych	20 000 000	2025-2030
		Czysta energia dla Gminy Rokitno	GMINA ROKITNO	Budowa kolektorów słonecznych, instalacji fotowoltaicznych, pomp ciepła, kotłów na biomasę w celu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.	15 000 000	2025-2030

		Budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych.	GMINA ROKITNO	Zagospodarowanie odpadów powstających na terenie gminy	1 000 000	2025-2030
		Poprawa bezpieczeństwa przeciwpożarowego poprzez doposażenie jednostek OSP, zakup Samochodów Pożarniczych do Ochotniczych Straży Pożarnych.	GMINA ROKITNO	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców	3 000 000	2025-2030
		Usuwanie azbestu z terenu Gminy Rokitno.	GMINA ROKITNO	Usuwanie szkodliwego azbestu celem poprawy jakości środowiska naturalnego	1 000 000	2025-2030
		Rozbudowa sieci wodociągowej.	GMINA ROKITNO	Budowa sieci wodociągowej w terenach niezwodociągowanych	1 000 000	2025-2030
		Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej.	GMINA ROKITNO	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez kompleksową termomodernizację budynków	2 000 000	2025-2030
		Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	GMINA ROKITNO	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez prawidłowe zagospodarowanie powstających nieczystości płynnych	1 000 000	2025-2030
		Budowa sieci kablowej nN	GMINA ROKITNO	Budowa oświetlenia ulicznego energooszczędnego w celu	1 000 000	2025-2030

		oświetlenia ulicznego.		poprawy bezpieczeństwa mieszkańców gminy		
		Rozwój elektromobilności w oparciu o transport niskoemisyjny.	GMINA ROKITNO	Budowa stacji ładowania pojazdów	2 000 000	2025-2030
		Wdrożenie działań melioracyjnych na terenie gminy	GMINA ROKITNO	Właściwe gospodarowanie wodami polegające na odwodnieniu lub nawodnieniu obszarów zagrożonych suszą	1 000 000	2025-2030
		Rozbudowa i przebudowa oczyszczalni ścieków oraz kanalizacji sanitarnej	GMINA TERESPOL	Rozbudowa i przebudowa oczyszczalni ścieków w Koroszczynie oraz kanalizacji sanitarnej w Aglomeracji Terespol Koroszczyn	15 000 000	2025-2030
		Budowa i przebudowa przydomowych oczyszczalni ścieków	GMINA TERESPOL	Budowa i przebudowa przydomowych oczyszczalni ścieków poza terenem Aglomeracji Terespol Koroszczyn	10 000 000	2025-2030
		Przebudowa sieci wodociągowych	GMINA TERESPOL	Przebudowa sieci wodociągowych na terenie gminy Terespol	8 000 000	2025-2030
		Usuwanie z terenu Gminy Terespol wyrobów zawierających azbest	GMINA TERESPOL	Celem projektu jest utylizacja odpadów szkodliwych zawierających azbest z budynków gminnych i prywatnych	1 000 000	2025-2030
		Termomodernizacja obiektu Zespołu Szkół im. K. Makuszyńskiego w		Termomodernizacja obiektu Zespołu Szkół im. K. Makuszyńskiego w Małaszewiczach z wymianą źródła	3 000 000	2025-2030

		Małaszewiczach z wymianą źródła ciepła.	GMINA TERESPOL	ciepła (docieplenie elewacji zewnętrznych, wymiana okien, montaż pompy ciepła i inne)		
		Kompleksowa termomodernizacja w mieszkaniowym zasobie gminnym i budynkach użyteczności publicznej	GMINA TERESPOL	Wymiana źródeł ciepła, montaż instalacji OZE, docieplenie ścian, wymiana okien itp.	3 000 000	2025-2030
		Czysta energia w gminie Janów Podlaski	GMINA JANÓW PODLASKI	Projekt dotyczy montażu na obiektach mieszkańców gminy instalacji odnawialnych źródeł energii tj: mikroinstalacje fotowoltaiczne, instalacji kolektorów słonecznych. Celem projektu jest poprawa stanu środowiska naturalnego, czystości wód i gleb oraz powietrza Gminy Janów Podlaski.	5 000 000	2025-2030
		Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	GMINA JANÓW PODLASKI	Prace modernizacyjne budynków użyteczności publicznej na terenie gminy polegające min. na wymianie źródła ciepła, montażu odnawialnych źródeł energii	5 000 000	2025-2030
		Wymiana źródeł ciepła w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych na terenie gminy Janów Podlaski	GMINA JANÓW PODLASKI	Projekt dotyczący gospodarstw domowych mieszkańców gminy Janów Podlaski i polega na wymianie źródeł ciepła na bardziej efektywne i ekologiczne	5 000 000	2025-2030

		Zakup zestawu asenizacyjnego	GMINA JANÓW PODLASKI	Zakup ciągnika i beczki asenizacyjnej do odbioru nieczystości od mieszkańców.	500 000	2025-2030
		Budowa sieci wodno-kanalizacyjnej	GMINA JANÓW PODLASKI	Rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej w gminie Janów Podlaski ma na celu podniesienie poziomu usług oraz ich jakości.	5 000 000	2025-2030
		Modernizacja kotłowni gminnej	GMINA JANÓW PODLASKI	Celem projektu jest wymiana źródła ogrzewania.	400 000	2025-2030
		Budowa oświetlenia ulicznego	GMINA JANÓW PODLASKI	Budowa oświetlenia w miejscowościach Błonie i Janów Podlaski	400 000	2025-2030
		Utworzenie Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych	GMINA JANÓW PODLASKI	Optymalizacja gospodarki odpadami komunalnymi	1 000 000	2025-2030
		Budowa zbiornika wodnego w zlewni rzeki Hanna	GMINA HANNA	Istniejący układ hydrograficzny służący do odprowadzania wód opadowych z terenów gminy Hanna jest niewystarczający. Projekt obejmuje budowę zbiornika wodnego mającego za zadanie retencjonować wody powodziowe i roztopowe w zlewni rzeki Hanna. Ma na celu łagodzenie skutków suszy, jak i powodzi. Wobec nasilających się zmian klimatycznych jest to najskuteczniejsze rozwiązanie, aby		2025-2030

				zapewnić niezbędną ilość wody dla ludzi, gospodarki i środowiska. Zbiornik ma również pełnić funkcje przeciwpowodziową oraz turystyczną.		
		Poprawa gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy Piszczac	GMINA PISZCZAC	Projekt zakłada poprawę gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy poprzez budowę wodociągu/kanalizacji w celu podniesienia poziomu usług komunalnych oraz poprawę jakości życia mieszkańców.	12 000 000	2026-2030
		Modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków	GMINA PISZCZAC	Celem projektu jest modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków oraz poprawa jakości usług komunalnych.	3 000 000	2025-2030
		Kontynuacja programu usuwania azbestu	GMINA PISZCZAC	Kontynuacji działań mających na celu usuwanie szkodliwego azbestu. Zakres przedsięwzięcia będzie więc obejmował usunięcie i unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest. Działania przewidują demontaż, odbiór, transport oraz unieszkodliwienie odpadów azbestowych.	1 000 000	2025-2030
		Termomodernizacja budynków komunalnych w gminie Piszczac	GMINA PISZCZAC	Celem projektu jest poprawa jakości środowiska naturalnego oraz jakości życia mieszkańców poprzez kompleksową termomodernizację.	1 000 000	2026-2030

		Montaż paneli fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej	GMINA PISZCZAC	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez montaż paneli fotowoltaicznych.	700 000	2026-2030
		Podniesienie świadomości ekologicznej i zdrowotnej mieszkańców	Gminne Centrum Kultury I Sportu W Piszczacu ZESPÓŁ PLACÓWEK OŚWIATOWYCH W CHOTYŁOWIE	Przedmiotem przedsięwzięcia jest realizacja zintegrowanych działań na rzecz kształtowania prawidłowych postaw i nawyków w zakresie zdrowia, żywienia, uprawiania sportu, zwiększania świadomości ekologicznej mieszkańców. Całość realizowanych przedsięwzięć służyć ma również integracji lokalnej społeczności, w tym w szczególności integracji międzypokoleniowej. Jednym z głównych działań będzie rozwijanie i wspieranie pozaszkolnych form edukacji oraz akcji ukierunkowanych na dbanie o wspólną przestrzeń skierowanych do wszystkich mieszkańców. W ramach przedsięwzięcia przewidziano np. organizację konkursów przyrodniczych, organizację akcji cyklicznego wspólnego sprzątania najbliższej okolicy, przygotowanie ścieżek przyrodniczych i dydaktycznych, realizacja warsztatów ekologicznych o różnej tematyce, promowanie informacji w zakresie możliwości dofinansowania	100 000	2026-2030

				do wymiany pieców węglowych na ekologiczne źródła ogrzewania oraz dofinasowania w zakresie montażu odnawialnych źródeł energii, realizacji przedsięwzięć termomodernizacyjnych i zmniejszających energochłonność budynków mieszkalnych		
		Zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenie gminy Piszczac	GMINA PISZCZAC	Głównym celem przedsięwzięcia jest poprawa jakości środowiska naturalnego na terenie gminy Piszczac wpływająca na wzrost jakości życia społeczności lokalnej oraz zwiększenie konkurencyjności obszaru. Przedmiotowy cel zostanie osiągnięty w efekcie realizacji następujących celów szczegółowych: redukcja emisji zanieczyszczeń do powietrza dzięki montażowi instalacji OZE w gospodarstwach domowych, podniesienia jakości życia mieszkańców gminy w efekcie stosowania alternatywnych źródeł energii	1 000 000	2026-2030
		Program ograniczania niskiej emisji w gminie Piszczac	GMINA PISZCZAC	Podstawowym celem przedsięwzięcia jest systemowe ograniczenie emisji substancji szkodliwych do atmosfery, poprzez kompleksową likwidację istniejących, nieefektywnych źródeł ciepła.	1 000 000	2026-2030

		Modernizacja Gminnej Oczyszczalni Ścieków.	GMINA SŁAWATYCZE	Przedsięwzięcie przewiduje gruntowną modernizację Gminnej Oczyszczalni Ścieków. Oczyszczalnia ścieków w Sławatyczach została wybudowana i uruchomiona w 2000 roku. W prawie niezmienionej postaci technologicznej funkcjonuje ona do dzisiaj, nie licząc bieżących remontów, instalowania dodatkowych urządzeń w istniejących obiektach, czy wyłączenia z pracy wyeksploatowanych urządzeń. Celem strategicznym planowanego przedsięwzięcia jest zapewnienie dobrego stanu środowiska poprzez właściwe oczyszczanie ścieków oraz właściwą przeróbkę osadów ściekowych powstających na oczyszczalni Sławatycze poprzez wykonanie gruntownej modernizacji oczyszczalni.	5 000 000	2025-2030
		Montaż instalacji OZE na terenie Gminy Sławatycze	GMINA SŁAWATYCZE	Montaż instalacji OZE na terenie nieruchomości mieszkańców Gminy Sławatycze. Projekt dotyczy budowy instalacji OZE na terenie wszystkich miejscowości gminy Sławatycze. Instalacje zlokalizowane będą na budynkach jednorodzinnych. Energia wykorzystana będzie wyłącznie do celów własnych. Celem głównym	2 000 000	2025-2030

				jest: poprawa jakości środowiska naturalnego, poprzez zwiększenie udziału energii, pochodzącej ze źródeł odnawialnych.		
		Termomodernizacja szkoły w miejscowości Jabłeczna	GMINA SŁAWATYCZE	Dawna szkoła w Jabłecznej znajduje się na terenach popegeerowskich. Przedmiotem realizowanego projektu jest głęboka termomodernizacja budynku Szkoły w Jabłecznej, należącego do Gminy Sławatycze. Zakres termomodernizacji będzie obejmował: wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, docieplenie ścian, ocieplenie budynku, opaska wokół budynku i schody zewnętrzne, wymiana i ocieplenie dachu, utwardzenie terenu, roboty instalacyjne oraz montaż instalacji fotowoltaicznej. Realizacja projektu przyczyni się do osiągnięcia oszczędności energii elektrycznej. Realizacja projektu wpłynie na redukcję emisji CO2 do atmosfery	5 000 000	2025-2030
		Zakup średniego samochodu bojowego dla OSP	GMINA SŁAWATYCZE	W ramach projektu przewiduje się zakup średniego samochodu bojowego wraz z wyposażeniem dla OSP. Zakupiony pojazd będzie służył podniesieniu poziomu bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Sławatycze i gmin przyległych. Dzięki zakupowi pojazdu:	1 500 000	2025-2030

				poprawą się możliwości podejmowania sprawnych specjalistycznych działań ratowniczych i gaśniczych oraz skróci się czas dojazdu jednostki do zdarzeń. Samochód ten z uwagi na swoją funkcjonalność i parametry konstrukcyjne umożliwi: szybki dojazd do miejsca zdarzenia, poruszanie się po trudno dostępnym i grząskim terenie dzięki napędowi na cztery koła, szybkie gaszenie pożarów dzięki zastosowaniu nowoczesnych wysokowydajnych pomp ciśnieniowych, ograniczenie negatywnych skutków gaszenia budynków mieszkalnych (zalania kondygnacji) poprzez zastosowanie zbiornika na środek pianotwórczy. Ponadto będzie sprzyjał wzrostowi komfortu pracy strażaków ze względu na zastosowanie ergonomicznych rozwiązań zarówno w kabinie jak i poza nią. Pojazd będzie wyposażony w układy bezpieczeństwa biernego, klimatyzację i inne udogodnienia.		
		Budowa kanalizacji w mieście Terespol	MIASTO TERESPOL	Budowa sieci na kanalizacyjnej o długości ok 10 km nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica.	10 000 000	2025-2030

		Budowa wodociągów na nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica	MIASTO TERESPOL	Budowa sieci na wodociągowej o długości ok 10 km nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica.	5 000 000	2025-2030
		Odnawialne źródła energii dla miasta Terespol -etap IV	MIASTO TERESPOL	Budowa 1000 odnawialnych źródeł energii w budynku jednorodzinnych na terenie miasta Terespol i farmy fotowoltaicznej	10 000 000	2025-2030
		Budowa kanalizacji deszczowej na terenie miasta Terespol	MIASTO TERESPOL	Budowa kanalizacji deszczowej na terenie miasta Terespol o długości ok 15 km	6 000 000	2025-2030
		Budowa nowego i modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego na terenie miasta Terespol	MIASTO TERESPOL	Wymiana słupów i opraw oraz budowa oświetlenia na nowopowstałych osiedlach	12 000 000	2025-2030
		Budowa ciepłowni miejskiej w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Inwestycja polega na budowie ekologicznej ciepłowni miejskiej w Terespolu, która wykorzysta odnawialne źródła energii do produkcji ciepła. Ciepłownia zapewni mieszkańcom stabilne i ekologiczne źródło energii, zmniejszając emisję CO2 i poprawiając jakość powietrza. Projekt wspiera zrównoważony rozwój miasta oraz jego modernizację energetyczną.	40 000 000	2025-2030

		Budowa gazociągu na terenie miasta Terespol	MIASTO TERESPOL	Budowa nowego gazociągu na terenie miasta Terespol jest częścią większego projektu mającego na celu gazyfikację miasta i gminy Terespol. Planowana który ma przebiegać w powiecie bialskim. Celem jest dostarczenie gazu ziemnego do Terespola oraz okolicznych miejscowości Wszystkie te działania mają na celu poprawę infrastruktury energetycznej regionu oraz zwiększenie dostępności gazu ziemnego dla mieszkańców i przedsiębiorstw.		2025-2030
		Dostosowanie do zmian klimatu oraz zapobieganie powodziom i suszy na terenie miasta Terespol	MIASTO TERESPOL	Projekt ma na celu przystosowanie terenu rekreacyjnego Konowica do zmian klimatu, koncentrując się na zapobieganiu powodziom i suszy. Działania obejmują wprowadzenie rozwiązań związanych z równoważonym zarządzaniem wodami opadowymi i roztopowymi. Kluczowym elementem inwestycji jest zastosowanie zielono-niebieskiej infrastruktury, takiej jak roślinność retencyjna i zbiorniki wodne, oraz instalacja wodoprzepuszczalnych nawierzchni. Ponadto, planuje się odszczelnienie powierzchni nieprzepuszczalnych, co umożliwi lepsze wchłanianie wody deszczowej. Celem jest zwiększenie	5 000 000	2025-2030

				retencji wody, zmniejszenie ryzyka powodzi oraz poprawa mikroklimatu na obszarze, zapewniając jednocześnie lepszą jakość przestrzeni rekreacyjnej.		
		Budowa PSZOK w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Projekt zakłada budowę nowoczesnego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK), który usprawni gospodarowanie odpadami w gminie. Obiekt będzie dostosowany do potrzeb mieszkańców, umożliwiając bezpieczne i wygodne przekazywanie odpadów problemowych, wielkogabarytowych, elektrośmieci, opon czy odpadów zielonych. PSZOK przyczyni się do redukcji dzikich wysypisk, poprawy stanu środowiska oraz zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców, wspierając lokalne działania proekologiczne.	10 000 000	2025-2030
		Budowa/Rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	GMINA LEŚNA PODLASKA	Rozbudowa sieci wod-kan na terenie gminy.	10 000 000	2025-2030
		Budowa/ Rozbudowa i modernizacja oświetlenia ulicznego	GMINA LEŚNA PODLASKA	Rozbudowa wydzielonej sieci oświetlenia ulicznego w miejscach nowo powstałej zabudowy mieszkalnej	5 000 000	2026-2030

		Montaż instalacji odnawialnych źródeł energii w tym wymiana pieców co	GMINA LEŚNA PODLASKA	Gospodarka oze - budowa lub wymiana istniejących instalacji	10 000 000	2026-2030
		Budowa instalacji gazowej	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa sieci gazowej na terenie gminy Leśna Podlaska	20 000 000	2026-2030
		Wymiana pokryć dachowych – utylizacja eternitu	GMINA LEŚNA PODLASKA	Wymiana pokryć dachowych na budynkach indywidualnych	10 000 000	2026-2030
		Doposażenie jednostek strażackich OSP – sprzęt specjalistyczny, samochód, budowa strażnic na terenie gminy	GMINA LEŚNA PODLASKA	Remont i budowa strażnic na terenie Gminy Leśna Podlaska, doposażenie istniejących w specjalistyczny sprzęt strażacki	10 000 000	2026-2030
		Wdrożenie działań melioracyjnych na terenie gminy	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa urządzenie melioracyjnych oraz oczyszczenie rowów na terenie Gminy Leśna Podlaska	10 000 000	2026-2030
		Utworzenie PSZOK	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa PSZOK na terenie gminy Leśna Podlaska	5 000 000,00	2027-2030
		Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa przydomowych oczyszczalni na terenie Gminy Leśna Podlaska.	7 000 000,00	2027-2030

		Budowa biogazowni rolniczej	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa biogazowni na terenie gminy Leśna Podlaska.	10 000 000,00	2027-2030
		Modernizacja gminnej oczyszczali ścieków - przetwarzanie odpadów	GMINA LEŚNA PODLASKA	Modernizacja gospodarki osadowej, budowa dodatkowego zbiornika na ścieki i osady dowożone, utwardzenie terenu wraz ze zjazdem i bramą, remont istniejącej wiaty magazynowej, budowa wiaty związanej z funkcjonowaniem gospodarki ściekowej, budowa instalacji fotowoltaicznej.	8 000 000,00	2027-2030
		Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Tuczna	GMINA TUCZNA	Wymiana oświetlenia ulicznego na oświetlenie energooszczędne.	2 500 000	2025-2030
		Gospodarka odpadami w obiegu zamkniętym	GMINA TUCZNA	Zagospodarowanie osadów po ściekowych planuje się poprzez budowę instalacji do produkcji bio gazu, bio metanu i przetworzenie na wodór.	25 000 000	2025-2030
		Budowa instalacji fotowoltaicznych na potrzeby mieszkańców Gminy Tuczna	GMINA TUCZNA	Celem głównym projektu jest ochrona środowiska naturalnego oraz zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.	2 000 000	2025-2030
		Termomodernizacja budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Tucznej wraz z	GMINA TUCZNA	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez kompleksową termomodernizację budynku oraz wymianę źródła ciepła	2 500 000	2025-2030

		wymianą źródła ciepła				
		Termomodernizacja i przebudowa budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Tucznej	GMINA TUCZNA	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez kompleksową termomodernizację budynku użyteczności publicznej, wymianę źródła ciepła oraz montaż paneli fotowoltaicznych	2 000 000	2025-2030
		Montaż paneli fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej	GMINA TUCZNA	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez montaż paneli fotowoltaicznych	1 500 000	2025-2030
		Termomodernizacja budynku komunalnego w Tucznej	GMINA TUCZNA	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez kompleksową termomodernizację budynku użyteczności publicznej, montaż paneli fotowoltaicznych	500 000	2025-2030
		Termomodernizacja oraz zmiana systemu C.O. w budynku Domu Nauczyciela w Tucznej	GMINA TUCZNA	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez kompleksową termomodernizację budynku oraz wymianę źródła ciepła	1 500 000	2025-2030
		Rozwój elektromobliności	GMINA TUCZNA	Działania na rzecz rozwoju elektromobliności na terenie Gminy Tuczna. Celem projektu jest poprawa jakości środowiska naturalnego	1 000 000	2025-2030

		Utylizacja szkodliwych odpadów	GMINA TUCZNA	Utylizacja szkodliwych odpadów takich jak: ✓ Azbest z obiektów gminnych oraz z budynków mieszkańców ✓ Odpadów pościekowych ✓ Folii rolniczych itp.	500 000	2025-2030
		Gmina Tuczna przyjazna środowisku	GMINA TUCZNA	Działania z zakresu edukacji ekologicznej. Akcja „drzewko za śmieci”	300 000	2025-2030
		Budowa zbiornika retencyjnego „Krugła”	GMINA TUCZNA	Budowa zbiornika retencyjnego na gruntach wspólnoty wiejskiej sołectwa Dąbrowica Duża	5 000 000	2025-2030
		Zintegrowany system monitoringu obiektów gminnych, inteligentne oświetlenie przestrzeni gminnej	GMINA TUCZNA	Utworzenie systemu monitoringu obiektów gminnych oraz inteligentnego oświetlenia przestrzenni gminnej w celu poprawy bezpieczeństwa	1 500 000	2025-2030
		Rozwój infrastruktury wodociągowej	GMINA TUCZNA	Rozwój infrastruktury wodociągowej na terenie gminy: rozbudowa sieci wodociągowych, modernizacja ujęć wody.	3 000 000	2025-2030
		Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	GMINA TUCZNA	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na potrzeby mieszkańców gminy	2 000 000	2025-2030
		Budowa instalacji fotowoltaicznych, kolektorów słonecznych i pomp	GMINA KODEŃ	Głównym celem projektu jest redukcja emisji szkodliwych związków co przekłada się na zwiększoną ochronę środowiska	10 000 000	2025-2030

		ciepła u mieszkańców i w budynkach użyteczności publicznej		naturalnego oraz zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.		
		Budowa i modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w gminie Kodeń	GMINA KODEŃ	Rozszerzenie sieci kanalizacyjnej w gminie.	10 000 000	2025-2030
		Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w tym przydomowych	GMINA KODEŃ	Budowa przydomowych oczyszczalni w rozproszonej zabudowie siedliskowej	10 000 000	2025-2030
		Wymiana pieców węglowych, w domach osób fizycznych, na bardziej ekonomiczne i bardziej ekologiczne	GMINA KODEŃ	Wsparcie mieszkańców wymieniających stare piece węglowe na nowocześniejsze źródła energii.	8 000 000	2025-2030
		Termomodernizacje budynków użyteczności publicznej	GMINA KODEŃ	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez montaż paneli fotowoltaicznych.	5 000 000	2025-2030
		Budowa kanalizacji deszczowej w celu odwodnienia istniejących ulic	GMINA KODEŃ	Odwodnienie istniejących ulic.	5 000 000	2025-2030
		Wymiana oświetlenia na energooszczędne w budynkach	GMINA KODEŃ	Zmniejszenie poboru energii elektrycznej.	500 000	2025-2030

		użyteczności publicznej				
		Budowa farmy fotowoltaicznej	GMINA KODEŃ	Pozyskanie energii elektrycznej na potrzeby Gminy ze źródeł odnawialnych.	10 000 000	2025-2030
		Budowa zbiornika małej retencji wraz z infrastrukturą	GMINA KODEŃ	Budowa zbiornika retencyjnego o powierzchni ok. 10 ha w miejscowości Zabłocie	10 000 000	2025-2030
		Modernizacja przepompowni ścieków na terenie Gminy Kodeń	GMINA KODEŃ	Modernizacja przepompowni ścieków na terenie Gminy Kodeń	3 000 000	2025-2030
		Utylizacja szkodliwych odpadów w tym rolniczych.	GMINA KODEŃ	Usuwanie wyrobów zawierających azbest i folię wykorzystywaną w rolnictwie	2 000 000	2025-2030
		Budowa i rozbudowa oświetlenia ulicznego LED	GMINA ZALESIE	Budowa nowych linii kablowych oświetlenia ulicznego. oraz budowa nowych stanowisk słupowych oświetlenia ulicznego. Modernizacja istniejących linii kablowych oraz modernizacja istniejących stanowisk słupowych wymagających napraw	900 000	2026-2030
		Usuwanie z terenu gminy wyrobów zawierających azbest	GMINA ZALESIE	Przedsięwzięcia w zakresie demontażu, zbierania, transportu oraz unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest, zgodne z gminnymi programami usuwania	500 000	2026-2030

				azbestu i wyrobów zawierających azbest”.		
		Rozbudowa i modernizacja gminnego ujęcia wody pitnej	GMINA ZALESIE	Modernizacja ujęcia wody przy stacji uzdatniania wody polegające m.in. na: - demontażu urządzeń i instalacji wewnętrznych, pomp głębinowych wraz z orurowaniem i okablowaniem; -montaż orurowania instalacji zewnętrznej, systemu opomiarowania i automatyki, - wymianę pomp głębinowych, - budowa zbiornika wyrównawczego wody, - montaż instalacji alarmowej	5 000 000	2026-2028
		Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej i wodociągowej	GMINA ZALESIE	Budowa kanalizacji sanitarnej, modernizacja oczyszczalni ścieków, modernizacja stacji uzdatniania wody.	2 500 000	2025-2030
		Przygotowanie terenu i budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych	GMINA ZALESIE	Zakres inwestycji obejmować będzie: - budowę wiaty magazynowej (zadaszenie odkrytych kontenerów), - boksów magazynowych z bloków betonowych, -magazynu odpadów niebezpiecznych, magazynu odpadów ZSEE,	2 200 000	2026-2030

				-kontenera socjalno-biurowego, wagi samochodowej oraz bramy wyjazdowej, zakup koszy, beczek do magazynowania poszczególnych frakcji odpadów, zakup rębaka, - montaż instalacji fotowoltaicznej,		
		Przebudowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Zalesiu	GMINA ZALESIE	- usprawnienie węzła mechanicznego oczyszczania ścieków, w tym budowę osadnika wstępnego i pompowni cyrkulacji osadu wstępnego; -budowa ciągu ściekowego - budowa instalacji termicznej dezintegracji i higienizacji osadów; - budowę komory fermentacyjnej; - budowę stacji wstępnego i końcowego odwadniania osadów; - budowę instalacji oczyszczania i magazynowania biogazu oraz węzła spalania biogazu, - budowę suszarni słonecznej osadów ściekowych;	5 000 000	2026-2028
		Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	GMINA ZALESIE	Zakres prac obejmuje modernizację stropu, konstrukcji dachu, wymianę okien i drzwi, a także modernizację instalacji ciepłej wody użytkowej (montaż paneli fotowoltaicznych) oraz instalacji grzewczej.	2 500 000	2026-2030

		Wymiana i modernizacja źródeł ciepła w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych na terenie gminy	GMINA ZALESIE	Wymiana wysokoemisyjnych źródeł ciepła typu kotły na pellet, pompy ciepła itp.	2 500 000	2026-2030
		Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	GMINA ZALESIE	Projekt budowlany przydomowych oczyszczalni ścieków dla budynków (domów) zlokalizowanych na terenie Gminy Zalesie Termomodernizacja oraz wymiana centralnego ogrzewania w budynku	1 100 000	2026-2030
		Kompleksowa termomodernizacja budynków użyteczności publicznej i mieszkań socjalnych	GMINA ZALESIE	Zmniejszenie kosztów użytkowania i efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej	2 500 000	2026-2030
		Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego	GMINA ZALESIE	Zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych	500 000	2026-2030
		Rozbudowa i modernizacja OSP Wólka Dobryńska oraz zakup sprzętu, w tym pojazdu pożarniczo-gaśniczego	GMINA ZALESIE	Rozbudowa i modernizacja OSP Wólka Dobryńska oraz zakup sprzętu, w tym pojazdu pożarniczo-gaśniczego	1 700 000	2026-2030
		Termomodernizacja oraz wymiana centralnego ogrzewania w	GMINA ZALESIE	Celem projektu jest poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez kompleksową termomodernizację	1 000 000	2026-2030

		budynku Urzędu Gminy Zalesie		budynku oraz wymianę centralnego ogrzewania		
		Montaż paneli fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej	GMINA ZALESIE	Poprawa jakości środowiska naturalnego poprzez montaż paneli fotowoltaicznych.	1 000 000	2026-2030
4.	**Stworzenie efektywnego systemu zarządzania obszarem**	Przygotowanie dokumentów strategicznych gminy	GMINA KONSTANTYNÓW	Strategia rozwoju, plan ogólny, program rewitalizacji	300 000	2025-2030
		Przygotowanie dokumentów strategicznych gminy	GMINA ROKITNO		500 000	2025-2030
		Współpraca międzynarodowa z partnerskimi samorządami z zagranicy	GMINA LEŚNA PODLASKA	Rozwój branżowej współpracy międzynarodowej z partnerami Gminy Leśna Podlaska	2 000 000	2025-2030
		Cyfrowa gmina	GMINA LEŚNA PODLASKA	Realizacja nowoczesnych usług publicznych z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych	500 000	2025-2030
		Rozwój e-administracji: zakup sprzętu i oprogramowania podnoszących jakość	GMINA KODEŃ	Zakup sprzętu i oprogramowania podnoszących jakość świadczonych usług przez gminę	700 000	2025-2030

		świadczonych usług w UG				
		Przygotowanie dokumentów strategicznych gminy	GMINA KODEŃ	Opracowanie strategii rozwoju gminy, ogólnego planu zagospodarowania i szczegółowego planu zagospodarowania przestrzennego	400 000	2025-2030
		Szkolenia pracowników samorządowych mających na celu podniesienie ich kwalifikacji i jakości obsługi mieszkańców	GMINA KODEŃ	Podniesienie kwalifikacji, umiejętności cyfrowych i jakości obsługi mieszkańców	300 000	2025-2030
		Budowa nowej remizy dla OSP w Kodniu.	GMINA KODEŃ	Podniesienie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców gminy Kodeń poprzez unowocześnienie zaplecza lokalowego i technicznego OSP w Kodniu.	8 000 000	2025-2030
		Lokalny System Informacji Publicznej i Zarządzania Ostrzeżeniami	GMINA TUCZNA	Celem projektu jest stworzenie zintegrowanego systemu informacyjnego, który umożliwi mieszkańcom szybki i łatwy dostęp do kluczowych informacji publicznych oraz ostrzeżeń o zagrożeniach. System będzie oparty na nowoczesnych technologiach, takich jak aplikacje mobilne, strona	1 000 000	2026-2030

				internetowa oraz komunikaty SMS, aby skutecznie docierać do różnych grup odbiorców. Wdrożenie projektu przyczyni się do podniesienia poziomu bezpieczeństwa, zaufania społecznego oraz aktywnego zaangażowania mieszkańców w życie lokalne.		
		Szkolenia pracowników samorządowych mających na celu podniesienie ich kwalifikacji i jakości obsługi mieszkańców	GMINA ZALESIE	Organizacja szkoleń z zakresu podniesienia posiadanych kwalifikacji, poszerzanie wiedzy i umiejętności pracowników, jak również kształtowanie ich postaw i zachowań	50 000	2026-2030
		Cyfrowa gmina	GMINA ZALESIE	Zakup niezbędnych urządzeń i sprzętów,. rozbudowa i modernizacja obecnej infrastruktury ICT,. - szkolenia cyfrowe dla pracowników JST	1 000 000	2026-2030
		Współpraca międzynarodowa z partnerskimi samorządami z zagranicy	GMINA ZALESIE	Działania ukierunkowane na współpracę z miastami partnerskimi – ośrodkami, mogącymi podzielić się swymi doświadczeniami w sprawach praktyki samorządowej, inwestycji czy rozwoju kultury, a jednocześnie zainteresowanymi naszymi osiągnięciami w tego rodzaju sprawach. Przy stosunkowo niewielkich kosztach współpraca partnerska przynosi zatem wiele	700 000	2026-2030

				rezultatów – jej konsekwencją jest współpraca gospodarcza, kulturalna, a także wzajemna wymiana doświadczeń w rozwiązywaniu problemów, dotyczących każdego samorządu, niezależnie od kraju.		
		Rozwój e-administracji: zakup sprzętu i oprogramowania podnoszących jakość świadczonych usług w UG	GMINA ZALESIE	Modernizacja pomieszczeń serwerowni celem podniesienia bezpieczeństwa świadczonych e-usług, jest uruchomienie e-Usług publicznych na wysokim poziomie dojrzałości, dostępnych dla jej mieszkańców. Zakup sprzętu IT, stanowiącego fundament pod uruchamiane rozwiązania. Uzupełnianiem tego zakresu będą zaplanowane dla pracowników szkolenia z obsługi nowych systemów, a także usługi zewnętrzne, wspierające realizację projektu. Założenia projektu wywodzą się ze zdiagnozowanych problemów i szczegółowo określonych celów	800 000	2026-2030
		Rozbudowa budynku Urzędu Gminy	GMINA JANÓW PODLASKI	Rozbudowa budynku Urzędu Gminy wraz z dostosowaniem obiektu dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami	1 000 000	2025-2030
Lp.	**Kierunek działania w Strategii**	**Tytuł projektu**	**Podmiot odpowiedzialny za realizację**	**Zakres projektu**	**Szacunkowa wartość w PLN**	**Szacunkowy termin realizacji**
• **CEL STRATEGICZNY 2. ROZWÓJ GOSPODARCZY AKTYWNEGO POGRANICZA**						
1.		Wspieranie powstawania	GMINA KONSTANTYNÓW	Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej poprzez zapewnienie zbytu	3 500 000	2025-2030

	Wybór lokalnych specjalizacji (produkcja certyfikowanej żywności, spedycja, transport, logistyka, OZE, tereny pod OZE)	zakładu przetwórstwa rolno-spożywczego		produktów rolnych z terenu gminy oraz gmin przyległych		
		Budowa targowiska gminnego	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa targowiska gminnego w leśnej podlaskiej odpowiadającego aktualnym wymogom techniczno-budowlanym	5 000 000	2026-2030
		Programy oparte na wdrażaniu nowoczesnego i ekologicznego rolnictwa w oparciu o biogospodarkę	GMINA LEŚNA PODLASKA	Przygotowanie i wdrożenie programów specjalistycznych w zakresie rolnictwa, w tym utworzenie i poradzenie sprzedaży lokalnych produktów wsparte promocją	5 000 000	2026-2030
		Utworzenie stref ekonomicznych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Zakup nieruchomości, scalenie, uzbrojenie oraz utworzenie stref ekonomicznych	10 000 000,00	2026-2030
		Aktywizacja gospodarcza terenu poprzez zagospodarowanie placu targowego na cele promocji lokalnych produktów w Tucznej	GMINA TUCZNA	Promocja lokalnych produktów	1 000 000	2025-2030
		„Nadbużański Produkt" Produkcja ekologicznej żywności. Skracanie	GMINA TUCZNA	Wsparcie rolników w produkcji ekologicznej żywności. Stworzenie sieci dystrybucji. Organizacja grupy	10 000 000	2025-2030

		łańcuchów dostaw. Organizacja grupy zakupowej		zakupowej (energia, transport uczniów, opał, artykuły biurowe)		
		Wdrażanie innowacji na rzecz wydajnego, nowoczesnego i ekologicznego rolnictwa opartego na zasadach biogospodarki	GMINA KODEŃ	Organizacja warsztatów dla rolników, zakup i instalacja stacji meteorologicznej. Organizacja wyjazdów na wystawy rolnictwa.	700 000	2025-2030
		Tworzenie stref ekonomicznych poprzez uzbrajanie i modernizację terenów inwestycyjnych dla nowych inwestorów	GMINA ZALESIE	Wdrażanie przedsięwzięć znacząco podnoszących rozwój gospodarczy na terenach atrakcyjnych ekonomicznie. Zakres projektu: projektu zakłada uzbrojenie terenu inwestycyjnego na przyszłe potrzeby firm	700 000	2026-2030
2.	**System wsparcia i rozwoju przedsiębiorczości (stworzenie IOB, edukacja dla biznesu, rozwój infrastruktury ułatwiającej prowadzenie**	Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu na drogach publicznych na terenie gminy	GMINA KONSTANTYNÓW	min. Budowa bezkolizyjnego skrzyżowania dróg wojewódzkich w formie ronda w celu zwiększenia bezpieczeństwa osób pieszych i uczestników ruchu	5 000 000	2025-2030
		Budowa dróg gminnych na terenie gminy Konstantynów	GMINA KONSTANTYNÓW	Budowa dróg w miejscowościach Zakalinki Kolonia, Wólka Polinowska, Konstantynów, Konstantynów Kolonia, Zakalinki, Zakanale, Komarno Kolonia	20 000 000	2025-2030
		Przebudowa dróg gminnych na terenie gminy Konstantynów	GMINA KONSTANTYNÓW	Przebudowa ul. 3 maja, ul. Cmentarnej	3 000 000	2025-2030

	działalności gospodarczej (szybki internet, dostępność komunikacyjna, wykorzystanie OZE i samowystarczalność energetyczna)	Remonty dróg gminnych na terenie gminy Konstantynów	GMINA KONSTANTYNÓW	Remonty dróg gminnych w miejscowościach Komarno-Kolonia, Komarno, Witoldów, Zakalinki Kolonia, Zakalinki	9 000 000	2025-2030
		Remont dróg wojewódzkich 811 Sarnaki – Biała Podlaska oraz 698 Terespol – Łosice	GMINA KONSTANTYNÓW (w partnerstwie z Zarządem Dróg Wojewódzkich)	Poprawa jakości życia i bezpieczeństwa mieszkańców zabudowy skupionej wzdłuż drogi wojewódzkiej oraz uczestników ruchu	16 500 000	2025-2030
		Budowa dróg powiatowych Wólka Polinowska – Nowy Pawłów oraz Komarno – Polinów	GMINA KONSTANTYNÓW (w partnerstwie z gminą Janów Podlaski, powiatem bialskim)	Poprawa jakości drogi powiatowej wraz z utworzeniem warunków do uprawiania aktywności fizycznej poprzez budowę ścieżki rowerowej prowadzącej do terenów ochrony przyrody	6 000 000	2025-2030
		Rozwój elektromobilności w oparciu o transport niskoemisyjny	GMINA KONSTANTYNÓW	Budowa stacji ładowania pojazdów o napędzie elektrycznym	2 000 000	2025-2030
		Stworzenie strefy gospodarczej	GMINA KONSTANTYNÓW	Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy oraz zapewnienie warunków funkcjonowania przedsiębiorczości	1 000 0000	2025-2030
		Promocja gospodarcza obszaru funkcjonalnego	GMINA ROKITNO		50 000	2025-2030
		Przebudowa dróg powiatowych na terenie Gminy Rokitno	GMINA ROKITNO	Poprawa infrastruktury drogowej powiatowej na terenie gminy	50 000 000	2025-2030

		Budowa i przebudowa dróg gminnych.	GMINA ROKITNO	Poprawa infrastruktury drogowej gminnej na terenie gminy	20 000 000	2025-2030
		Utworzenie strefy gospodarczej	GMINA ROKITNO	Wykonanie uzbrojenia w niezbędną infrastrukturę techniczną	1 000 000	2025-2030
		Budowa, rozbudowa i przebudowa dróg w CENTRUM LOGISTYCZNYM NA ŚCIANIE WSCHODNIEJ w obrębie gminy Terespol	GMINA TERESPOL	Budowa, rozbudowa i przebudowa dróg w CENTRUM LOGISTYCZNYM NA ŚCIANIE WSCHODNIEJ w obrębie gminy Terespol w celu stworzenia oraz poprawy warunków obsługi i rozwoju istniejących i planowanych terenów inwestycyjnych i międzynarodowych terminali intermodalnych.	40 000 000	2025-2030
		Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 816 na terenie Gminy Terespol	GMINA TERESPOL (w partnerstwie z Zarządem Dróg Wojewódzkich)	Rozbudowa ciągu dróg dla rowerów w Gminie Terespol	7 000 000	2025-2030
		Budowa i przebudowa dróg dojazdowych do gruntów rolnych	GMINA TERESPOL	Rozwój infrastruktury drogowej	5 000 000	2025-2030
		Przebudowa odcinka drogi wojewódzkiej nr 698 w miejscowości Janów Podlaski	GMINA JANÓW PODLASKI (w partnerstwie z Zarządem Dróg Wojewódzkich)	Projekt zakłada przebudowę odcinka o długości ok. 1,9 km drogi wojewódzkiej nr 698 relacji Siedlce-Terespol obejmującego ulice Siedlecką i 1-go Maja w Janowie Podlaskim, stanowiącą jedną z najważniejszych dróg w gminie Janów Podlaski. Projekt zakłada poprawę istniejącej nawierzchni jezdni, poprawę systemu odwodnienia tego odcinka drogi,	16 000 000	2025-2030

				budowę chodnika na brakującym odcinku		
		Modernizacja infrastruktury drogowej na terenie gminy Janów Podlaski	GMINA JANÓW PODLASKI	Projekt zakłada budowę lub przebudowę w kolejnych latach dróg gminnych w miejscowościach: Janów Podlaski, Błonie, Klonownica Mała, Bubel Łukowiska, Jakówki, Polinów	20 000 000	
		Budowa/przebudowa / remont dróg powiatowych na terenie gminy Piszczac	GMINA PISZCZAC (w porozumieniu ze Powiatem Bialskim)	Modernizacja i podnoszenie standardu dróg na terenie gminy Piszczac zapewniający polepszenie bezpieczeństwa komunikacyjnego. Rozwój infrastruktury komunikacyjnej ułatwiającej prowadzenie działalności gospodarczej	30 000 000	2025-2030
		Budowa/przebudowa /remont dróg gminnych na terenie gminy Piszczac	GMINA PISZCZAC	W ramach zadania planowana jest budowa/przebudowa oraz remont dróg na terenie gminy Piszczac. Podnoszenie standardu dróg na terenie gminy Piszczac zapewniający polepszenie bezpieczeństwa komunikacyjnego. Rozwój infrastruktury komunikacyjnej ułatwiającej prowadzenie działalności gospodarczej.	20 000 000	2025-2030
		Modernizacja dróg gminnych gruntowych o łącznej długości ok 20 km.	GMINA SŁAWATYCZE	Planowane są prace naprawcze dróg gminnych gruntowych polegające na utwardzenia nawierzchni przy pomocy dostępnych na danej drodze technologii. Przeprowadzenie modernizacji przedmiotowych dróg przyczyni się w bezpośredni sposób do	20 000 000	2025-2030

				bezpiecznego korzystania z nich przez wszystkich uczestników. Ponadto poprawi się też dostępność komunikacyjna.		
		Budowa skrzyżowania dwupoziomowego na terenie Miasta Terespol w zamian za likwidację przejazdu drogowo – kolejowego w ciągu drogi wojewódzkiej nr 698 z linią kolejową nr 2 Warszawa – Terespol w km 208,789	MIASTO TERESPOL	Budowa skrzyżowania dwupoziomowego na terenie Miasta Terespol w zamian za likwidację przejazdu drogowo – kolejowego w ciągu drogi wojewódzkiej nr 698 z linią kolejową nr 2 Warszawa – Terespol w km 208, poprawi funkcjonalność komunikacyjną na główniej ulicy miasta, upłynni również ruch kolejowy i w zaznaczanym stopniu poprawi przepustowość międzynarodowego przejścia graniczonego z Białorusią.		2025-2030
		Budowa dróg na nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica	MIASTO TERESPOL	Budowa dróg wraz z kanalizacją deszczową i chodnikami o długości ok 10 km nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica.	13 500 000	2025-2030
		Budowa oświetlenia na nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica	MIASTO TERESPOL	Budowa oświetlenia ulicznego na nowopowstającym osiedlu mieszkaniowym Konowica	5 000 000	2025-2030
		Budowa parkingu miejskiego w Terespolu	MIASTO TERESPOL		1 000 000	2025-2030
		Budowa i przebudowa dróg	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa i przebudowa dróg gminnych w szczególności: - Ludwinów – Jagodnica	20 000 000	2026-2030

				- Bukowice Kolonia (Mariampol) – Ossówka - Nowa Bordziłówka – Ludwinów - Ossówka/Ossówka – Kolonia – Budowa dróg gminnych – Budowa dróg dojazdowych w Nowej Bordziłówce – Budowa drogi w Bukowicach-Kolonii – włączenie do drogi powiatowej – Budowa drogi gminnej na odcinku Bukowice-Kolonia – Nosów-Kolonia – Budowa i przebudowa dróg osiedlowych w Leśnej Podlaskiej Przebudowa dróg powiatowych: • Stara Bordziłówka – Leśna Podlaska • Leśna Podlaska – Klukowszczyzna - Leśna Podlaska ul. Bialska i Łosicka Nosów – do drogi wojewódzkiej		
		Opracowanie ofert inwestycyjnych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Przygotowanie projektów i promocja ofert inwestycyjnych dla wyodrębnionych terenów w Gminie Leśna Podlaska	1 000 000	2026-2030
		Przeprowadzenie badań archeologicznych terenów inwestycyjnych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Przeprowadzenie badań terenowych pod nadzorem uprawnionych służb w zakresie rozpoznania stanowisk archeologicznych na terenie gminy.	1 000 000	2025-2030

		Promocja gospodarcza i turystyczna	GMINA LEŚNA PODLASKA	Przygotowanie, wdrożenie oraz wydanie katalogów tradycyjnych i cyfrowych w zakresie promocji gospodarczej i turystycznej gminy	1 000 000	2025- 2030
		Budowa i przebudowa dróg osiedlowych - Leśna Podlaska, Nowa Bordziłówka, Ossówka, Zaberbecze, Witulin	GMINA LEŚNA PODLASKA	Roboty budowalne związane z budową i przebudową dróg osiedlowych	15 000 000	2027-2030
		Modernizacja drogi powiatowej nr 1051	GMINA TUCZNA (we współpracy ze Starostwem Powiatowym)	Poprawa stanu infrastruktury drogowej.	25 000 000	2025-2030
		Utworzenie stacji kontroli pojazdów oraz serwisu maszyn rolniczych	GMINA TUCZNA	Rozwój przedsiębiorczości oraz usług na terenie gminy, utworzenie nowych miejsc pracy.	5 000 000	2026-2030
		Poprawa dostępności komunikacyjnej poprzez modernizację i budowę dróg na obszarze gminy	GMINA TUCZNA	Poprawa stanu infrastruktury drogowej.	20 000 000	2026-2030

		Doposażenie spółdzielni socjalnych funkcjonujących na terenie gminy	GMINA TUCZNA	Doposażenie spółdzielni socjalnych funkcjonujących na terenie gminy w specjalistyczny sprzęt w celu rozwoju oraz podniesienia poziomu usług	3 000 000	2026-2030
		Modernizacja drogi powiatowej nr 1056	GMINA TUCZNA (we współpracy ze Starostwem Powiatowym)	Poprawa stanu infrastruktury drogowej.	25 000 000	2026-2030
		Modernizacja drogi powiatowej nr 1078	GMINA TUCZNA (we współpracy ze Starostwem Powiatowym)	Poprawa stanu infrastruktury drogowej.	25 000 000	2026-2030
		Inwestycja w Jutro – Zrównoważony Rozwój Gminy Tuczna dzięki Funduszom UE	GMINA TUCZNA	Projekt koncentruje się na wykorzystaniu doświadczenia i dobrych praktyk wypracowanych przez Gminę Tuczna w zarządzaniu i wdrażaniu projektów współfinansowanych z funduszy unijnych. Stanowi on odpowiedź na rosnące potrzeby zrównoważonego rozwoju gminy, w oparciu o już zdobyte kompetencje, zrealizowane inwestycje oraz lokalny potencjał ludzki i gospodarczy. Celem projektu jest przygotowanie Gminy Tuczna do skutecznego aplikowania i realizacji projektów w nowej perspektywie finansowej UE, przy jednoczesnym zaangażowaniu	1 000 000	2026-2030

				mieszkańców oraz lokalnych partnerów w procesy rozwojowe.		
		Partnerstwo na Rzecz Rozwoju – Współpraca Międzynarodowa w Zakresie Wykorzystania Środków UE	GMINA TUCZNA	Celem projektu jest nawiązanie i rozwój współpracy międzynarodowej między samorządami, aby wspólnie wymieniać doświadczenia i dobre praktyki w zakresie aplikowania, wdrażania i zarządzania środkami unijnymi. Projekt zakłada budowę trwałych partnerstw, wspólne inicjatywy oraz transfer wiedzy, które przyczynią się do efektywnego i innowacyjnego wykorzystywania funduszu UE w różnych obszarach rozwoju lokalnego i regionalnego.	1 000 000	2026-2030
		Rozwój komunikacji zbiorowej na terenie Gminy Tuczna	GMINA TUCZNA	Projekt ma na celu poprawę dostępności i jakości transportu publicznego na terenie gminy, odpowiadając na potrzeby mieszkańców w zakresie mobilności. Projekt wzmocni integrację społeczną i ułatwi mieszkańców dostęp do usług publicznych	1 000 000	2026-2030
		Modernizacja i remonty dróg powiatowych na terenie gminy	GMINA KODEŃ	Modernizacja dróg: 1060 L–L Szostaki – Zabłocie, 1053L Kopytów – Kożanówka i 1054L Kopytów – Nowy Dwór	12 000 000	2025-2030
		Budowa i remonty wiat przystankowych dla podróżujących	GMINA KODEŃ	Budowa nowych i remonty istniejących wiat przystankowych na terenie gminy.	400 000	2025-2030

		komunikacją zbiorową				
		Budowa, modernizacja i remonty dróg gminnych utwardzonych i gruntowych	GMINA KODEŃ	Budowa dróg gminnych: m. in.: 101005L w Kątach i 101031L w Zalewszu, remonty dróg gminnych	10 000 000	2025-2030
		Remonty chodników	GMINA KODEŃ	Budowa i remont chodników i wjazdów na posesje przy ulicach: Terespolskiej i Sławatyckiej w Kodniu.	1 200 000	2025-2030
		Budowa drogi gminnej w miejscowości Kijowiec Kolonia	GMINA ZALESIE	Remont, modernizacja odcinka drogi	2 000 000	2026-2030
		Budowa drogi gminnej w miejscowości Malowa Góra	GMINA ZALESIE	Remont, modernizacja odcinka drogi	2 000 000	2026-2030
		Rozwój infrastruktury drogowej na terenie gminy	GMINA ZALESIE	Remont, modernizacja odcinka dróg na terenie Gminy	11 000 000	2026-2030
		Budowa i przebudowa dróg powiatowych	GMINA ZALESIE	Budowa i przebudowa dróg powiatowych: • -Punkt ładunkowy Raniewo-droga krajowa nr 2 • -Punkt ładunkowy Kowalewo-droga krajowa nr 2 • -Punkt ładunkowy Wólka-droga krajowa nr 2 • -Michałki Berezówka • Koczukówka-Kijowiec	5 000 000	2026-2030

				• Droga krajowa nr 2-Horbów-Dobryń Mały-Dobryń Duży • Droga powiatowa nr 1041L-Koroszczyn • Mokrany Stare-Neple • Droga krajowa nr 2-Chotyłów • Kłoda Duża-Perkowice		
Lp.	**Kierunek działania w Strategii**	**Tytuł projektu**	**Podmiot odpowiedzialny za realizację**	**Zakres projektu**	**Szacunkowa wartość w PLN**	**Szacunkowy termin realizacji**
CEL STRATEGICZNY 3. WSPIERANIE LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI						
1.	**Wsparcie dzieci i młodzieży (nowoczesne programy edukacyjne, organizacja praktyk i staży u przedsiębiorców, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (wsparcie dzieci i nauczycieli),**	Remont budynków oświatowych wraz z przyległą infrastrukturą sportowa	GMINA KONSTANTYNÓW	Remont istniejącej infrastruktury sportowo- oświatowej	3 500 000	2025-2030
		Poprawa jakości edukacji przedszkolnej przez rozszerzenie programu zajęć	GMINA KONSTANTYNÓW	Wprowadzenie dodatkowych zajęć do programu przedszkola	600 000	2025-2030
		Wyrównywanie szans edukacyjnych w placówkach oświatowych	GMINA KONSTANTYNÓW	Wyrównanie dysproporcji w jakości nauczania uczniów szkół podstawowych	1 100 000	2025-2030
		Modernizacja placu zabaw w Konstantynowie	GMINA KONSTANTYNÓW	Przebudowa placu zabaw z uwzględnieniem wymiany urządzeń i infrastruktury towarzyszącej	600 000	2025-2030
		Budowa żłobka	GMINA ROKITNO	Organizacja opieki nad dziećmi do lat trzech	2 000 000	2025-2030

	organizacja zajęć pozalekcyjnych)	Rozwój infrastruktury szkolnej, poprawa jakości kształcenia i wyrównywanie szans edukacyjnych w placówce oświatowej	GMINA ROKITNO	Remont obiektów przyszkolnych wraz z wyposażeniem szkoły w nowy sprzęt sportowy i informatyczny	2 000 000	2025-2030
		Rozwój infrastruktury sportowej.	GMINA ROKITNO	Budowa i remont obiektów sportowych wraz z zakupem wyposażenia	2 000 000	2025-2030
		Rozwój infrastruktury sportowej	GMINA JANÓW PODLASKI	Budowa obiektu typu „Orlik" ma na celu zachęcenie mieszkańców do podjęcia większej aktywności fizycznej.	1 000 000	2025-2030
		Rozwijanie kompetencji kluczowych u uczniów szkół podstawowych	GMINA PISZCZAC	Celem projektu jest podniesienie kompetencji kluczowych uczniów z gminny Piszczac w zakresie posługiwania się językiem angielskim oraz rozwijanie umiejętności informacyjno-komunikacyjnych poprzez organizację dodatkowych zajęć pozalekcyjnych oraz zakup wyposażenia.	600 000	2025-2030
		Wsparcie edukacji przedszkolnej w Gminie Piszczac	GMINA PISZCZAC Zespół Placówek Oświatowych w Chotyłowie- Przedszkole Samorządowe w Chotyłowie Zespól	Zwiększenie dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia przedszkolnego w gminie Piszczac, poprzez utworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego i unowocześnianie istniejącej bazy dydaktycznej w zakresie edukacji włączającej przedszkolnej oraz objęcie dzieci i nauczycieli programem rozwojowym w ośrodkach wychowania	1 600 000	2025-2027

			Placówek Oświatowych w Piszczacu – Przedszkole samorządowe w Piszczacu; Oddział Przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Połoskach	przedszkolnego w Piszczacu, Chotyłowie i Połoskach.		
		Remont i modernizacja stadionu sportowego w miejscowości Sławatycze.	GMINA SŁAWATYCZE	Obiekt stadionu sportowego w Sławatyczach jest w złym stanie technicznym. Remontu wymagają trybuny, płyta boiska, bieżnia, ogrodzenie stadionu oraz budynek. Brak jest jakiegokolwiek dodatkowego wyposażenia. Prace będą polegały na wymianie siedzisk trybun z drewnianych na plastikowe oraz poprawie ciągów komunikacyjnych przy trybunach. Poszerzenie płyty boiska i modernizacja bieżni oraz stworzenie boiska treningowego wraz z oświetleniem. Prace będą też obejmowały budynek znajdujący się na terenie stadionu gminnego, którego stan techniczny i powierzchnia uniemożliwiaj jego wykorzystanie przez większą grupę osób. Prace będą obejmowały remont pomieszczeń, aby	5 000 000	2025-2030

				dostosować je do obecnych standardów i potrzeb. Ponadto w celu dostosowania do potrzeb konieczna będzie rozbudowa o pomieszczenie świetlicy, zaplecza socjalnego i pomieszczenia gospodarczego. Planowane jest też stworzenie siłowni zewnętrznej na terenie stadionu. Realizacja projektu przyczyni się do stworzenia miejsca spotkań dzieci i młodzieży szczególnie w godzinach wolnych od zajęć edukacyjnych podczas których będzie mogła spędzać czas wolny. Poprzez aktywność fizyczną będzie mogła zaspakajać swoje potrzeby zabawy, odpoczynku rozrywki oraz kształtować właściwe postawy społeczne.		
		Budowa przedszkola i żłobka samorządowego	GMINA LEŚNA PODLASKA	I etap inwestycji będzie polegał m.in. na budowie przedszkola ze żłobkiem. Inwestycja zlokalizowana będzie przy Szkole Podstawowej w Leśnej Podlaskiej. Zakres robót obejmuje w szczególności: - roboty budowlane - instalacje elektryczne - roboty sanitarne	10 500 000	2025-2026

				Budynek ma pomieścić: • 6 oddziałów przedszkolnych (150 dzieci) • 2 oddziały żłobka (48 dzieci)		
		Budowa obiektów sportowych (w tym stadionu) oraz obiektów rekreacyjnych na terenie gminy Leśna Podlaska	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa profesjonalnego i pełnowymiarowego stadiony sportowego w Leśnej Podlaskiej wraz z infrastrukturą towarzyszącą	3 000 000	2026-2030
		Programy edukacyjno-sprawnościowe dla dzieci i młodzieży w zakresie OSP	GMINA LEŚNA PODLASKA	Utworzenie młodzieżowej drużyny pożarniczej	500 000	2025-2027
		Rozwój oferty edukacyjnej dla uczniów i dorosłych mieszkańców gminy (funkcja kulturalna i gospodarcza)	GMINA LEŚNA PODLASKA	Wdrożenie programów edukacyjnych rozszerzających ofertę edukacyjną dla dzieci i młodzieży oraz promocja i realizacja oferty edukacyjnej dla osób dorosłych	5 000 000	2026-2030
		Budowa przedszkola i żłobka samorządowego w Leśnej Podlaskiej – II etap	GMINA LEŚNA PODLASKA	Zakup wyposażenia do przedszkola i żłobka oraz zagospodarowanie terenu.	4 000 000	2025-2026

		Organizacja zajęć rozwijających oraz dydaktyczno-wyrównawczych w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Tucznej	GMINA TUCZNA	Organizacja dodatkowych zajęć dla uczniów Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Tucznej. Zakup wyposażenia do prowadzenia zajęć.	2 000 000	2025-2030
		Poprawa jakości edukacji przedszkolnej	GMINA KODEŃ	Poszerzenie programów nauczania poprzez rozwój umiejętności cyfrowych, językowych.	500 000	2025-2030
		Doposażenie szkoły	GMINA KODEŃ	Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych do pracowni szkolnych	700 000	2025-2030
		Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez realizację projektów e-edukacyjnych dla uczniów w placówkach oświatowych w Kodniu	GMINA KODEŃ	Stworzenie możliwości prowadzenia online dodatkowych zajęć dla chętnych. Korepetycje online.	300 000	2025-2030
		Zajęcia sportowe dla uczniów i dorosłych mieszkańców gminy	GMINA KODEŃ	Stworzenie zorganizowanych form uprawiania sportu dla mieszkańców gminy.	300 000	2025-2030
		Zagospodarowanie/ modernizacja terenów – boiska do gier zespołowych	GMINA KODEŃ	Wymiana nawierzchni na boisku przyszkolnym, remont wyposażenia boiska i otoczenia.	1 500 000	2025-2030
2.	**Wsparcie osób starszych i**	Zmiana przeznaczenia budynku użyteczności	GMINA KONSTANTYNÓW	Zapewnienie warunków mieszkalnych osobom wymagającym wsparcia w systemie pomocy społecznej	2 500 000	2025-2030

	zależnych (organizacja zajęć dla seniorów, domy opieki społecznej, itp.)	publicznej na potrzeby budownictwa socjalnego				
		Rozwój usług społecznych na terenie Gminy Konstantynów	GMINA KONSTANTYNÓW	Utworzenie bazy senioralnej na terenie Gminy Konstantynów w celu poprawy dostępu do usług społecznych świadczonych na rzecz lokalnej społeczności oraz wzrostu integracji społecznej	2 000 000	2025-2030
		Budownictwo socjalne i komunalne.	GMINA ROKITNO	Zapewnienie warunków mieszkalnych osobom wymagającym wsparcia	6 000 000	2025-2030
		Rozwój usług medycznych i społecznych.	GMINA ROKITNO	Utworzenie Klubu Seniora, wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, uruchomienie centrum usług społecznych dla rodzin z wykluczeniem społecznym, utworzenie ośrodka pobytu dziennego dla osób niepełnosprawnych	3 000 000	2025-2030
		Utworzenie Klubu Seniora w Gminie Janów Podlaski	GMINA JANÓW PODLASKI	Celem projektu jest remont i adaptacja budynku gminnego na potrzeby aktywizacji seniorów w gminie Janów Podlaski wraz z wyposażeniem oraz prowadzenie klubu seniora (budynek ELREMET)	2 000 000	2025-2030
		Przebudowa budynku po szkole Podstawowej w Dobrynce	GMINA PISZCZAC	Celem projektu jest dostosowanie budynku po Szkole Podstawowej w Dobrynce do zamieszkania przez osoby znajdujące się w trudnej	8 000 000	2026-2030

				sytuacji materialnej i nieposiadające własnego lokum		
		Rozwój usług społecznych na terenie gminy Piszczac	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Piszczacu	Głównym celem projektu jest poprawa dostępu do usług społecznych w szczególności dla osób w niekorzystnej sytuacji, wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osób z niepełnosprawnościami oraz dla ich opiekunów. Cel szczegółowy projektu: zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do opieki skoncentrowanej na osobie, modernizacja systemów ochrony socjalnej, poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami. Zakres projektu obejmuje: - rozwoju usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach dziennych – obsługa utworzonego w Kościeniewicach Dziennego Domu Pomocy, - wsparcia tworzenia warunków i usług w zakresie opieki osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjowaniu w miejscu zamieszkania,	2 000 000	2025-2030

				- rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami, - opieka wytchnieniowa realizowana w formie dziennej.		
		Rozwój interwencyjnych usług wsparcia w gminie Piszczac	Gmina Piszczac	Celem projektu jest wspieracie integracji społecznej osób dotkniętym kryzysem i ich otoczenia poprzez specjalistyczne usługi oraz podnoszenie kompetencji kadr świadczących usługi interwencji kryzysowej na terenie gminy Piszczac w oraz ewentualnych partnerów projektu. Cele szczegółowe projektu to: - wsparcie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci - rozwój usług specjalistycznych i interwencyjnych dla osób doświadczających kryzysu, przemocy, dyskryminacji - wsparcie osób będących w kryzysie w związku z różnego rodzaju uzależnieniami, w tym od alkoholu, - podnoszenie kompetencji kadr świadczących usługi interwencji kryzysowej - zapewnienie dostępu do usług m.in. poradnictwa specjalistycznego, psychologicznego, psychologicznego	1 000 000	2026-2030

				dla dzieci, prawnego, terapii i socjalnego osobom dotkniętym kryzysem i ich otoczenia.		
		ŻYCIE PASJĄ JEST – rozwój działalności Klubu Seniora na terenie gminy Piszczac – etap II	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Piszczacu	Głównym celem projektu jest rozwoju usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej oraz rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami na terenie gminy Piszczac. Dzięki niemu nastąpi poprawa jakości i poziomu życia osób starszych w gminie. Uszczegółowienie celu głównego nastąpi poprzez realizację następujących celów szczegółowych: 1. Poprawa jakości i zwiększenie różnorodności oferty edukacyjnej dla osób starszych 2. Stwarzanie warunków dla integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej osób starszych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej. 3. Rozwój zróżnicowanych form aktywności społecznej, w tym upowszechnianie wolontariatu, partycypacji w procesach decyzyjnych, w życiu społecznym, w tym udział osób starszych w kształtowaniu polityki publicznej. 4. Podniesienie jakości usług społecznych oraz wspieranie działań	200 000	2026-2030

				na rzecz samopomocy i samoorganizacji. 5. Rozwój usług asystenckich dla osób niepełnosprawnych		
		Rozwój ekonomii społecznej na terenie gminy Piszczac	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Piszczacu	Głównym celem przedsięwzięcia jest przeciwdziałanie wykluczaniu społecznemu mieszkańców, rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej, w tym wzrost zatrudnialności w sektorze ekonomii społecznej w gminie Piszczac, Projekt obejmuje następujące elementy: wsparcie tworzenia nowych miejsc w PES, usługi wsparcia rozwoju PES, w tym usługi animacyjne, inkubacyjne i biznesowe, wsparcie realizacji indywidualnego procesu reintegracji w PS, usługi wspierające rozwój PS realizowane, działania w zakresie podnoszenia kwalifikacji i doświadczenia zawodowego pracowników PES, budowanie zdolności organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zakresie działań wspierających ekonomię społeczną	3 500 000	2026-2030
		Biblioteka dla seniora MBP w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Celem projektu jest zaktywizowanie osób starszych będących w wieku powyżej 60- roku życia do czynnego udziału w różnorodnej ofercie wydarzeń kulturalno- edukacyjnych organizowanych przez MBP w Terespolu.	150 000	2025-2030

		Budowa Domu Opieki Społecznej w Terespolu	MIASTO TERESPOL		10 000 000	2025-2030
		Budowa lokali socjalnych i komunalnych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa lokali komunalnych i socjalnych stanowiących zasób lokalowy gminy Leśna Podlaska	15 000 000	2026-2030
		Zagospodarowanie terenów wokół świetlic wiejskich oraz wyposażenie w sprzęt	GMINA LEŚNA PODLASKA	Stały rozwój infrastruktury społecznej wokół świetlic wiejskich w gminie Leśna Podlaska	10 000 000	2026-2030
		Rozwój Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Tucznej	GMINA TUCZNA	Zapewnienie odpowiedniego rozwoju i promocji kultury na terenie gminy Tuczna	500 000	2026-2030
		Utworzenie Centrum Aktywności Senioralnej w Bokince Królewskiej i Międzylesiu	GMINA TUCZNA	Rozwój przedsiębiorczości oraz usług senioralnych na terenie gminy, utworzenie nowych miejsc pracy.	5 000 000	2026-2030
		Budownictwo społeczne	GMINA TUCZNA	Budownictwo społeczne. Budowa mieszkań na wynajem z możliwością wykupu	3 000 000	2026-2030

		Rozwój Środowiskowego Domu Samopomocy w Międzylesiu	GMINA TUCZNA	Rozbudowa oraz poszerzenie oferty Środowiskowego Domu Samopomocy w Międzylesiu	5 000 000	2026-2030
		Rozwijanie działalności Klubów Seniora na terenie gminy	GMINA KODEŃ	Rozwój oferty edukacyjnej i kulturalnej dla seniorów.	500 000	2025-2030
		Projekty intensyfikujące (rozwijające) procesy społeczne, kulturalne, sportowe i integracyjne mieszkańców Gminy Terespol	GMINA TERESPOL	„Aktywny senior", „Złota rączka", „Wirtualne zabytki", „Małe Ojczyzny", Wsparcie młodzieżowych klubów sportowych	300 000	2025-2030
		Budowa lokali socjalnych i komunalnych	GMINA ZALESIE	Zapewnienie warunków mieszkalnych osobom wymagającym wsparcia w systemie pomocy społecznej	2 500 000	2025-2030
		Rozwijanie działalności Klubu Seniora i Kół Gospodyń Wiejskich	GMINA ZALESIE	Inicjowanie i organizowanie różnorodnych form życia kulturalnego jak i inspirowanie i realizowanie działań służących zwiększenia aktywności seniorów		2025-2030
3.	**Rewitalizacja i odnowa przestrzeni (wsparcie dla organizacji pozarządowy**	Rewitalizacja centrum Osady Konstantynów	GMINA KONSTANTYNÓW	Poprawa jakości życia mieszkańców estetyki miejscowości oraz	5 000 000	2025-2030
		Rewitalizacja Zespołu pałacowo-parkowego w Konstantynowie	GMINA KONSTANTYNÓW	Zachowanie dziedzictwa kulturalnego gminy Konstantynów	30 000 000	2025-2030

	ch, działania rewitalizacyjne, rozwój ekonomii społecznej)	Budowa świetlic wiejskich miejscowości Zakalinki-Kolonia i Witoldów)	GMINA KONSTANTYNÓW	Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców miejscowości Zakalinki i Zakalinki Kolonia oraz Witoldów	5 000 000	2025-2030
		Adaptacja budynku byłego dworca autobusowego wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie powiązanego	GMINA KONSTANTYNÓW	Adaptacja budynku wraz z otoczeniem na potrzeby utworzenia lokalnego targowiska	4 500 000	2025-2030
		Remont Świetlicy w Cieleśnicy, Cieleśnicy -Pałac, Pratulinie, Lipnicy, Klonownicy Dużej, Zaczopkach.	GMINA ROKITNO	Remont istniejącej infrastruktury świetlic wiejskich	3 000 000	2025-2030
		Zagospodarowanie terenów wokół świetlic wiejskich oraz wyposażenie w sprzęt	GMINA ROKITNO	Zagospodarowanie otoczenia świetlic poprzez budowę placów zabaw i utworzenie miejsc rekreacji	2 000 000	2025-2030
		Remont Budynku Gminnej Instytucji Kultury w Rokitnie.	GMINA ROKITNO	Kompleksowa modernizacja i termomodernizacja budynku	2 000 000	2025-2030
		Adaptacja budynków gminy Terespol na potrzeby osób starszych i z niepełnosprawnościami	GMINA TERESPOL	Adaptacja budynków: byłego budynku administracyjnego Urzędu Gminy w Terespolu, budynku byłej szkoły w Koroszczynie na potrzeby osób starszych i z niepełnosprawnościami	1 000 000	2025-2030

		Budowa i rozbudowa infrastruktury kultury.	GMINA TERESPOL	Budowa i rozbudowa infrastruktury kultury (świetlic wiejskich), stworzenie wielofunkcyjnego Centrum Kultury Wiejskiej w Łobaczewie Dużym	4 000 000	2025-2030
		Rewitalizacja Parku w Neplach, remonty obiektów zabytkowych w Neplach, remonty domków wypoczynkowych w ośrodku w Neplach, remonty obiektów zabytkowych.	GMINA TERESPOL	Rewitalizacja Parku w Neplach (remonty obiektów zabytkowych w Neplach, remonty domków wypoczynkowych w ośrodku w Neplach, remonty obiektów zabytkowych)	5 000 000	2025-2030
		Rewitalizacja i udostępnienie Fortów Twierdzy Brzeskiej	GMINA TERESPOL	Utwardzenie placu Dzieła Międzyfortowego Kobylany I, utwardzenie miejsc postojowych i wykonanie prac zabezpieczających w Forcie „0" Koroszczyn, odtworzenie elewacji i pomieszczeń Fortu „VII" ŁOBACZEW w Łobaczewie Małym, wytyczenie ścieżek dydaktycznych	4 000 000	2025-2030
		Rozwój infrastruktury aktywizującej społeczność lokalną	GMINA TERESPOL	Centrum Aktywności Społecznej „Ucho Igielne", „Kobylany – tu są moje korzenie"	200 000	2025-2030
		Przebudowa budynku dawnego zakładu odzieżowego na cele społeczno-kulturalne	GMINA JANÓW PODLASKI	Projekt zakłada przebudowę budynku dawnego zakładu odzieżowego w centrum Janowa Podlaskiego będącego w posiadaniu Gminy Janów Podlaski, wraz z	5 000 000	2025-2030

				adaptacją obiektu do celów społecznych lub kulturowych.		
		Utworzenie skansenu w Romanowie z funkcją świetlicy wiejskiej	GMINA JANÓW PODLASKI	Celem projektu jest zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców miejscowości Romanów	1 000 00	2025-2030
		Rewitalizacja centrum Janowa Podlaskiego	GMINA JANÓW PODLASKI	Celem projektu jest polepszenie funkcjonalności i estetyki centrum miejscowości	5 000 000	2025-2030
		Modernizacja świetlic wiejskich	GMINA PISZCZAC	Modernizacja świetlic wiejskich w celu stworzenia miejsca rozwijania kontaktów społecznych oraz wymiany doświadczeń i wiedzy w zakresie regionalnej kultury ludowej – występy zespołów ludowych, degustacja potraw lokalnych spotkania towarzyskie ze znanymi animatorami kultury ludowej. Na zmodernizowanych budynkach świetlic zainstalowane zostaną panele fotowoltaiczne, co przyczyni się do poprawy środowiska naturalnego.	1 500 000	2026-2030
		Remont pałacyku w Zalutyniu	GMINA PISZCZAC	Remont zabytkowego pałacyku Komorowskich w celu zachowania i uchronienia przed całkowitą ruiną ważnego obiektu dziedzictwa kulturowego. Oferta zabytku dostępnego dla zwiedzających, atrakcyjnego turystycznie. Rozwój ośrodka kultury, w którym będą się odbywać	20 000 000	2026-2030

				wydarzenia kulturalne, wystawy, koncerty.		
		Rewitalizacja zdegradowanego budynku byłej Szkoły Podstawowej w Kościeniewiczach w celu nadania mu nowych funkcji społecznych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie powiązanego	GMINA PISZCZAC	Głównym celem przedsięwzięcia jest kompleksowe przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz innym problemom społecznym mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz pozostałej części gminy Piszczac. W ramach projektu powstanie infrastruktura pozwalającą na rozwój usług społecznych. Zakres przedsięwzięcia obejmuje przygotowanie zaplecza dla potrzeb funkcjonowania Dziennego Domu Pomocy, w którym prowadzone będą usługi opiekuńcze w formie opieki dziennej. Dzienny Dom Pomocy będzie ośrodkiem wsparcia przeznaczonym dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zapewniającym całodzienne usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz aktywizację w sferze fizycznej, intelektualnej oraz społecznej.	12 500 000	2025-2030
		Rewitalizacja zdegradowanych obiektów i terenów ZPO w Chotyłowie	GMINA PISZCZAC	Kompleksowe i zintegrowane przeciwdziałanie zdiagnozowanym problemom obszaru rewitalizacji Gminy Piszczac przyczyniające się do jego zmiany jakościowej. Cele szczegółowe projektu:	10 000 000	2025-2030

				1. Rewitalizacja zdegradowanego obiektu oraz przestrzeni w miejscowości Chotyłów celu stworzenia zaplecza organizacyjno-technicznego pozwalającego na niwelowanie problemów mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz rozwój oddolnych inicjatyw społeczności lokalnej. 2. Rozwój usług publicznych (kulturalnych, społecznych, rekreacyjnych, sportowych) dostępnych dla wszystkich bez wyjątku wpływający na poprawę zamieszkiwania na obszarze rewitalizacji i wyciągnięcie go ze stanu kryzysowego. Zakres projektu obejmuje kompleksowe prace rewitalizacyjne zdegradowanego budynku wchodzącego w skład obiektu ZPO, w którego części obecnie znajduje się przedszkole oraz filia biblioteki (m.in. ocieplenie ścian, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji wod-kan, elektrycznej, co, montaż nowego źródła ciepła, remont sal i sanitariatów, przebudowa klatki schodowej, remont kuchni ze stołówką), w celu przywrócenia mu pierwotnych oraz nadania nowych funkcji użytkowych (miejsce aktywności społecznej).		

		Kompleksowa rewitalizacja obiektu Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Zalutyniu wraz z jego rozbudową, zakupem wyposażenia oraz zagospodarowaniem zdegradowanego terenu wokół obiektu	GMINA PISZCZAC	Kompleksowe i zintegrowane przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji. Przedmiotowy cel zostanie osiągnięty w efekcie realizacji 2 celów szczegółowych: 1. Podniesienie jakości zaplecza organizacyjno-technicznego Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawcze pozwalające na rozwój placówki oraz świadczeni usług edukacyjnych na wysokim poziomie, 2.Rozwój oferty usług edukacyjnych dla dzieci w wieku przedszkolnym, co przyczyni się do podniesienia jakości kapitału ludzkiego. Zakres przedsięwzięcia obejmuje: - budowę łącznia pomiędzy dwoma istniejącymi obiektami, co wpłynie na znaczne zwiększenie dostępności obiektu, - kompleksowe prace rewitalizacyjnej budynku (m.in termomodernizacja, w związku z niską efektywności energetyczną obiektu; modernizacja budynku obejmującą prace budowlane, prace w zakresie instalacji wewnętrznych (wod-kan, co, źródło ciepła) oraz montaż oze), którym ulokowana jest kuchnia, stołówka i sala gimnastyczna związane z koniecznością ich dostosowania do zwiększającej się liczby podopiecznych SOSW, - rozbudowę drugiego budynku – w starej zrewitalizowane część pozostaną	3 000 000	2025-2030

				jedynie sale dydaktyczne, natomiast w nowej części ulokowany zostanie internat i przedszkole; - kompleksowy remont i wyposażenie sal dydaktycznych w celu dostosowania ich do nowoczesnych standardów nauczania i zagwarantowanie włączającego charakteru procesu edukacyjnego, - wykonanie placu zabaw przy obiekcie w standardach odpowiadających potrzebom osób niepełnosprawnych.		
		REWITALIZACJA CEGIELNI	WALTIMBER Andrzej Waluś	Głównym celem przedsięwzięcia jest odbudowa wizerunku cegielni oraz otaczającego ją terenu poprzez budowę kompleksu wypoczynkowo-rekreacyjnego. Zakres projektu obejmuje budowę hotelu oraz kilkunastu domków całorocznych z dostępem do zbiornika wodnego. Całość terenu wyposażona zostanie w ścieżki dydaktyczne dostępne także lokalnym mieszkańcom. Zakres rzeczowy projektu obejmuje: - stworzenie łowiska - budowę bazy noclegowej i gastronomicznej - budowę infrastruktury sportowej (siłowni, basen, sala do jogi) - budowa ścieżek, pomostów, przystani dla łódek, - stworzenie ścieżek dydaktycznych - oczyszczenie zbiorników wodnych - poprawa jakości stanu wody w zbiornikach	30 000 000	2026-2030

				- wykorzystanie odnawialnych źródeł energii - zarybienie zbiorników wodnych - usunięcie chorych drzew - nowe nasadzenia		
		GRANIE POD CHMURKĄ	GMINNE CENTRUM KULTURY I SPORTU W PISZCZACU	Celem przedmiotowego przedsięwzięcia jest zwiększenie uczestnictwa mieszkańców gminy Piszczac w życiu społeczno-kulturalnym. Zakres obejmuje organizację cyklicznych wydarzeń kulturalnych.	70 000	2026-2030
		FOLKOWA POTAŃCÓWKA	GMINNE CENTRUM KULTURY I SPORTU W PISZCZACU, KOŁO GOSPODYŃ WIEJSKICH	Zakres przedsięwzięcia obejmuje organizację cyklicznej imprezy pod hasłem „FOLKOWA POTAŃCÓWKA”. Założeniem imprezy będzie wspólna zabawa podczas tańca do starych, tradycyjnych melodii. Celem wydarzenia będzie upowszechnienie umiejętności tradycyjnej gry na instrumentach, śpiewu i tańca wśród dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych.	70 000	2026-2030
		Rozwój usług rekreacyjnych i spędzania czasu wolnego	GMINNE CENTRUM KULTURY I SPORTU W PISZCZACU	Zakres przedsięwzięcia obejmuje trzy elementy: 1) wsparcie działa zwiększających tożsamość z obszarem w celu zachowania dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego (m.in. organizacja warsztatów, konkursów, opracowanie questu przyrodniczego oraz questu historyczno-kulturowego, itp.), 2)	100 000	2026-2030

				wsparcie działań zwiększających usługi rekreacyjnego oraz związane z aktywnym spędzaniem czasu wolnego, co będzie przeciwdziałać nieakceptowalnym społecznie zrachowaniom młodego pokolenia (np. organizacja zajęć/warsztatów sportowych, tanecznych, strzelectwa, paintball, spływów kajakowych, itd.), 3)wsparcie działań zwiększających świadomość ekologiczną ludzi młodych (m.in. w zakresie zrównoważonego rolnictwa, zielonej gospodarki).		
		KULTURA DOSTĘPNA	GMINNE CENTRUM KULTURY I SPORTU W PISZCZACU	Zakres przedsięwzięcia obejmować będzie następujące elementy: 1. Celem działań jest wsparcie ludzi młodych w zachowaniu tożsamości z obszarem, w którym żyją, uczą się i pracują. Obejmują one sferę historyczną, kulturalną oraz przyrodniczą. Realizowane będą poprzez organizowanie warsztatów, konkursów i spotkań ze świadkami historii, zwłaszcza lokalnej, kultury i tradycji gminy 2. Utworzenie Mobilnej Biblioteki, która np. 1 x w miesiącu odwiedzałaby poszczególne miejscowości gminy Piszczac, aby dowieźć mieszkańcom książki. 3. Organizacja spotkań.	30 000	2025-2030

		Remont i modernizacja świetlicy wiejskiej oraz terenu do niej przyległego w miejscowości Nowosiółki.	GMINA SŁAWATYCZE	Podstawowym celem projektu jest rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, kultywowanie i rozwój tradycji lokalnych społeczności. W dłużej perspektywie realizacja projektu wpłynie pozytywnie na pobudzenie aktywności środowiska lokalnego i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju i promocji lokalnych wartości i tradycji kulturowych. Istotnym efektem projektu będzie również podniesienie standardu życia i pracy na wsi.	1 000 000	2025-2030
		Będzie wreszcie teatr w mieście - Miejski Ośrodek Kultury w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Zadanie będzie polegało na organizacji: międzypokoleniowych warsztatów teatralnych prowadzonych przez profesjonalnych instruktorów, wyjazdów do renomowanych teatrów na ważne dla narodu przedstawienia oraz organizacji w przestrzeni miejskiej wydarzeń: Dni Teatru Ulicznego oraz Małych Form Teatralnych. Działania będą miały charakter animacyjno-edukacyjny, ułatwiający szerokiemu gronu mieszkańców bezpłatny dostęp do kultury związanej z dziedzictwem narodowym o wysokiej wartości	200 000	2025-2030

				artystycznej, edukacyjnej i integracyjnej. Zadanie będzie realizowane z licznymi partnerami, co również wpłynie dodatnio na rozwój kapitału społecznego i zwiększenie oraz urozmaicenie oferty kulturalnej MOK.		
		Historia miasta. Plener aktywacja! - Miejski Ośrodek Kultury w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Projekt będzie miał za zadanie przywrócić pamięć, mieszkańcom Terespola, na temat historii ich miasta poprzez uczestnictwo w plenerowych warsztatach o charakterze historycznym: rzeźbiarskim, malarskim, fotograficznym i filmowym, dzięki którym powstaną konkretne produkty odtwarzające postacie i miejsca ważne dla historii Terespola: rzeźby, obrazy, album fotograficzny oraz reportaż filmowy. W warsztatach będą uczestniczyć mieszkańcy miasta i okolicznych miejscowości. Plenery będą miały charakter otwarty i odbywać się będą w przestrzeni miejskiej. Warsztaty będą trwał od 3 do 5 dni i poprowadzą je profesjonalni instruktorzy, dzięki czemu powstałe prace będą miały wartość artystyczno-edukacyjną przez co będą stanowić wspaniały materiał	100 000	2025-2030

				edukacji historycznej nie tylko dla mieszkańców Terespola, ale także całego regionu. Powstałe działa będą wystawione w terespolskiej zabytkowej Prochowni podczas Święta Niepodległości. Licznie zebrani mieszkańcy będą mogli podziwiać powstałe rzeźby, obrazy, albumy i film, który będzie premierowo wyświetlony. Rezultatem projektu będzie wzrost wiedzy historycznej dotyczącej własnej miejscowości, wzrost poczucia tożsamości i wspólnoty wśród mieszkańców Terespola i okolic.		
		Aktywni Mieszkańcy Inspirujące Miasto – Miejski Ośrodek Kultury w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Na podstawie diagnozy społecznej zostaną zidentyfikowane lokalne grupy i osoby posiadające potencjał kulturotwórczy i zagwarantowane im zostanie wsparcie realizacji ich własnych inicjatyw. Zadanie będzie składało się z: spotkania grupy partnerskiej, badań sondażowych (ilościowych) uzupełnionych o badania animacyjne (jakościowe) oraz konsultacji społecznych. Na podstawie udostępnionych publicznie kryteriów naboru zostanie wyłonionych 10 najlepszych inicjatyw mieszkańców, które będą objęte wsparciem. Celem projektu jest odkrywanie i wspieranie istniejącego kapitału	100 000	2025-2030

				kulturotwórczego i wspieranie realizacji pomysłów społeczności lokalnej.		
		Sala widowiskowa	MIASTO TERESPOL	Celem projektu jest budowa hali widowiskowej, dzięki której możliwa będzie organizacja spotkań imprez i koncertów.	5 000 000	2025-2030
		Rewitalizacja centrum Leśnej Podlaskiej	GMINA LEŚNA PODLASKA	Projekt zakłada m.in. odnowę parku, zagospodarowanie przestrzeni publicznej przy Bazylice Leśniańskiej, budowa dróg i parkingów ułatwiających dostęp do nowej przestrzeni	20 000 000	2026-2030
		Rewitalizacja budynków zabytkowych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Remont budynków użyteczności publicznej wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Leśna Podlaska	10 000 000	2026-2030
		Rewitalizacja budynków tzw. starej szkoły w Leśnej Podlaskiej wraz z budynkami komunalnymi na terenie gminy	GMINA LEŚNA PODLASKA	Rewitalizacja budynku dawnej szkoły podstawowej w Leśnej Podlaskiej z przeznaczeniem na infrastrukturę publiczną, słoneczną i kulturalną	20 000 000	2026-2030
		Wsparcie instytucji kultury w zakresie doposażenia i nowych form prowadzenia zajęć	GMINA LEŚNA PODLASKA	Realizacja programów kulturalnych i wzmocnienie działań związanych z upowszechnianiem tradycji i kultury ludowej gminy Leśna Podlaska	2 000 000	2026-2030
		Odnowa zabytkowej kaplicy w	GMINA LEŚNA PODLASKA	Renowacja zabytkowych kaplic na terenie Gminy Leśna Podlaska	5 000 000	2027-2030

		Bukowicach i Witulinie				
		Budowa amfiteatru w Dolinie Klukówki	GMINA LEŚNA PODLASKA	Budowa amfiteatru w Leśnej Podlaskiej wraz z infrastruktura turystyczną	10 000 000	2027-2030
		Renowacja budynków poklasztornych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Renowacja budynków poklasztornych na terenie Gminy Leśna Podlaska	20 000 000	2027-2030
		Rewitalizacja obszaru poprzemysłowego oraz osiedla po Państwowym Ośrodku Maszynowym w Międzylesiu	GMINA TUCZNA	Rewitalizacja obszaru poprzemysłowego oraz osiedla budynków wielorodzinnych Kompleksowa modernizacja świetlic wiejskich na terenie gminy Tuczna w celu stworzenia przyjaznego miejsca spotkań miejscowej społeczności. Projekt przyczyni się również do poprawy stanu środowiska naturalnego poprzez instalację paneli fotowoltaicznych	5 000 000	2025-2030
		Modernizacja świetlic wiejskich w miejscowościach Dąbrowica Duża, Matiaszówka, Bokinka Pańska, Ogrodniki, Wiski, Międzyleś, Międzyleś POM, Rozbitówka.	GMINA TUCZNA	Kompleksowa modernizacja świetlic wiejskich na terenie gminy Tuczna w celu stworzenia przyjaznego miejsca spotkań miejscowej społeczności. Projekt przyczyni się również do poprawy stanu środowiska naturalnego poprzez instalację paneli fotowoltaicznych	15 000 000	2025-2030
		Modernizacja budynku Urzędu Gminy	GMINA TUCZNA	Likwidacja barier architektonicznych oraz modernizacja budynku	3 000 000	2025-2030

		Budowa świetlic wiejskich w miejscowościach Leniuszki i Kalichowszczyzna	GMINA TUCZNA	Budowa świetlic wiejskich w miejscowościach Leniuszki i Kalichowszczyzna w celu stworzenia przyjaznego miejsca spotkań miejscowej społeczności	15 000 000	2026-2030
		Rozbudowa i modernizacja świetlicy wiejskiej w miejscowości Choroszczynka i Władysławów	GMINA TUCZNA	Kompleksowa modernizacja i rozbudowa świetlic wiejskich w miejscowościach Choroszczynka i Władysławów w celu stworzenia przyjaznego miejsca spotkań miejscowej społeczności. Projekt przyczyni się do poprawy stanu środowiska naturalnego poprzez instalację paneli fotowoltaicznych	2 000 000	2025-2030
		Szlakiem Historii i Kultury – Partnerstwo Centrów Kultury Aktywnego Pogranicza	GMINA TUCZNA (w partnerstwie z Gminą Piszczac)	Projekt partnerski realizowany na terenie dwóch gmin oddziałujący na społeczność lokalną i ponadlokalną	15 000 000	2025-2030
		Organizacja imprez kulturalnych upowszechniających tradycje terenów nadbużańskich. Organizacja imprez sportowych	GMINA KODEŃ	Jarmark Sapieżyński, Bieg Sapiehów. Jarmarki okołoświąteczne.	500 000	2025-2030
		Wsparcie instytucji kultury w zakresie poprawy stanu infrastruktury i wyposażenia	GMINA KODEŃ	Remonty i modernizacja świetlic wiejskich zagospodarowanie terenów wokół świetlic – place zabaw, ogrodzenia, wyposażenie świetlic w niezbędny sprzęt. Dostosowania budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych.	5 000 000	2025-2030

		Rewitalizacja terenu po byłej kopalni żwiru i piasku w Kodniu	GMINA KODEŃ	Wykorzystanie terenów do celów rekreacyjnych.	5 000 000	2025-2030
		Rewitalizacja Zespołu parkowo pałacowego Placencja	GMINA KODEŃ	Budowa i remonty ścieżek w parku, remont budynku znajdującego się w parku.	1 500 000	2025-2030
		Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i inicjatyw na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy.	GMINA KODEŃ	Rozwój ekonomii społecznej. Powołanie do życia spółdzielni socjalnych	500 000	2025-2030
		Budowa świetlic wiejskich w miejscowości Horbów i Lachówka Mała	GMINA ZALESIE	Budowa i rozwój centrów aktywności społecznej mieszkańców	2 000 000	2026-2030
		Remont i modernizacja istniejących i funkcjonujących świetlic na terenie Gminy Zalesie	GMINA ZALESIE	Wykonanie remontu wewnątrz i na zewnątrz budynków świetlic: - dostosowanie istniejącego zaplecza kuchennego do wymogów sanitarno-higienicznych: (wyrównanie - szpachlowanie i pomalowanie ścian i sufitu farbami emulsyjnymi, położenie kafelek, wymiana kontaktów, gniazdek elektrycznych, wentylacji); -wymiana stolarki drzwiowej; - wymiana instalacji elektrycznej; - odnowienie części elewacji; - wymiana schodów zewnętrznych z uwzględnieniem podjazdu dla	2 000 000	2026-2030

				potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych.		
		Budowa placów zabaw	GMINA ZALESIE	Utworzenie miejsc będących jednocześnie strefami do prowadzenia różnych imprez rekreacyjnych, pozwalających odbudować więzi międzyludzkie oraz poczucie uczestnictwa we wspólnocie i współtworzeniu. Elementy składowe: - budowa wiat /altan ogrodowych, − budowa placów zabaw z obiektami małej architektury, m.in. zjazd linowy, − budowa siłowni zewnętrznej − obiekty małej architektury: ławki, kosze na śmieci, tablica informacyjna,. − utwardzenie nawierzchni: strefa wejściowa, ścieżki wewnętrzne, miejsce na rowery, − niwelacja terenu, budowa palisad, murków oporowych terenowych − ogrodzenie terenu	600 000	2026-2030
		Remont i modernizacja stadionu sportowego w miejscowości Zalesie	GMINA ZALESIE	Remont istniejącej infrastruktury sportowo- oświatowej	2 000 000	2026-2030
		Remont i modernizacja kompleksu sportowego w miejscowości Dobryń Duży	GMINA ZALESIE	Remont istniejącej infrastruktury sportowo- oświatowej	1 900 000	2026-2030

		Program modernizacji kompleksów sportowych ORLIK 2012 Edycja 2025	GMINA ZALESIE	Remont, przebudowa, modernizacja istniejących kompleksów, uzupełnianie kompleksów poprzez budowę nowych obiektów sportowych typu skate park, pump track, sprawnościowy plac zabaw, itp.	700 000	2026-2030
4.	**Zdrowe społeczeństwo odporne na kryzysy (infrastruktura zdrowia, programy profilaktyczne, współpraca ze specjalistami)**	Wyposażenie przychodni w Gminie Terespol w miejscowości Kobylany.	GMINA TERESPOL	Cel: – umożliwienie łatwiejszego dostępu do służby zdrowia mieszkańcom Gminy, wsparcie osób starszych i zależnych	2 000 000	2025-2030
		Organizacja „białych niedziel”	GMINA PISZCZAC	Celem projektu jest poprawienie dostępności bezpłatnych specjalistycznych usług medycznych dla mieszkańców gminy Piszczac	200 000	2025-2030
		Miejskie Centrum Rehabilitacji w Terespolu	MIASTO TERESPOL	Biorąc pod uwagę dane statystyczne (starzenie się społeczeństwa), a także zwiększanie się ilości osób zależnych wymagających wsparcia specjalistycznego (także dotyczącego opieki zdrowotnej), w ramach projektu planuje się rozwój infrastruktury ochrony zdrowia.		2025-20302025-2030
		Rozwój infrastruktury wzmacniającej kondycję fizyczną – budowa kortu tenisowego	MIASTO TERESPOL	Bardzo ważnym w profilaktyce ochrony zdrowia jest dbanie o kondycję fizyczną. Rozbudowa infrastruktury sportowej przez budowa kortu tenisowego, będzie czynnikiem sprzyjającym do aktywności fizycznej mieszkańców w każdym wieku.	1 000 000	

		Realizacja programów prozdrowotnych (profilaktycznych) zwiększających dostępność mieszkańców do usług medycznych	GMINA LEŚNA PODLASKA	Realizacja profilaktyki zdrowotnej poprzez programy zdrowotne realizowane w gminie Leśna Podlaska	5 000 000	2026-2030
		Utworzenie Centrum Usług Społecznych	GMINA TUCZNA	Adaptacja budynków, zakup wyposażenia, zatrudnienie kadry.	6 000 000	2025-2030
		Organizacja „Białych Niedziel”	GMINA TUCZNA	Możliwości bezpłatnej konsultacji/porady u lekarzy specjalistów.	100 000	2025-2030
		Rozwój powszechnej edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia w gminie	GMINA KODEŃ	Upowszechnianie i promocja programów prozdrowotnych	100 000	2025-2030
		Organizacja „Białych niedziel”	GMINA KODEŃ	Zwiększenie dostępności mieszkańców gminy do lekarzy specjalistów	200 000	2025-2030
		Stworzenie Janowskiego Centrum Ratownictwa	GMINA JANÓW PODLASKI	Stworzenie Janowskiego Centrum Ratownictwa	3 000 000	2025-2030
		Organizacja „białych niedziel”	GMINA ZALESIE	Organizowanie bezpłatnych specjalistycznych usług medycznych dla mieszkańców gminy Zalesie	200 000	2025-2030

Załącznik nr 2 Raport z przeprowadzonych konsultacji społecznych projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pograniczna na lata 2025-2030* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko projektu dokumentu

Załącznik nr 3 Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030”.

Załącznik nr 2 Raport z przeprowadzonych konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pograniczna na lata 2025-2030 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko projektu dokumentu

RAPORT Z PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJI SPOŁECZNYCH PROJEKTU „STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRZYGRANICZNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE" WRAZ Z PROGNOZĄ ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO PROJEKTU DOKUMENTU

TUCZNA

19 WRZESIEŃ, 2025 R.

Spis treści

1. Informacje ogólne 2
2. Przeprowadzenie procesu konsultacyjnego 3
3. Otrzymane wnioski i sposób ich rozpatrzenia 1
4. Podsumowanie 1

1. Informacje ogólne

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko dla projektów dokumentów strategicznych (w tym strategii rozwoju ponadlokalnego) przeprowadza się postępowanie oceniające potencjalne skutki realizacji projektowanego dokumentu. W związku z powyższym Wójt Gminy Tuczna, jako lider Porozumienia, wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Lubelskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego z wnioskiem o uzgodnienie zakresu dla opracowanego projektu „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego".

Zgodnie z ustalonym zakresem został przygotowany raport „Prognoza oceny oddziaływania na środowisko projektu „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030".

Działając na podstawie art. 39 ust. 1 i art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. 2023 r. poz. 1094 ze zmianami) Wójt Gminy Tuczna, jako lider Porozumienia, przeprowadził konsultacje społeczne projektu „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030" wraz z „Prognozą oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030".

Strategia obejmuje swym zasięgmiem gminy: HANNA, JANÓW PODLASKI, KODEŃ, KONSTANTYNÓW, MIASTO TERESPOL, LEŚNA PODLASKA, PISZCZAC, ROKITNO, SŁAWATYCZE, TERESPOL, TUCZNA, ZALESIE.

Konsultacje społeczne trwały od dnia 11.08.2025 r. do dnia 17.09.2025 r. i zostały przeprowadzone we wszystkich gminach Porozumienia.

Informacja dotycząca możliwości zgłaszania uwag, a także projekt Strategii, Prognoza oddziaływania na środowisko projektu strategii ponadlokalnej, zostały opublikowane na stronie internetowej Gminy Tuczna oraz na stronach internetowych pozostałych partnerów.

2. Przeprowadzenie procesu konsultacyjnego

Projekt Strategii wraz z prognozą oddziaływania na środowisko został przekazany do zaopiniowania przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Lubelskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego[1]. Równolegle zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, których celem było zapoznanie i umożliwienie zgłoszenia uwag i opinii wszystkim mieszkańcom obszaru Partnerstwa oraz partnerom społecznym i gospodarczym.

Wszyscy zainteresowani mogli zapoznać się z dokumentacją sprawy, tj. projektem Strategii rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Aktywne Pogranicze oraz Prognozą oddziaływania na środowisko do projektu Strategii. Dokumentacja dostępna była na stronach internetowych Lidera i członków Porozumienia, a ponadto wyłożona była do wglądu w siedzibie Gminy Tuczna. Uwagi i wnioski należało składać wyłącznie na formularzach konsultacyjnych umieszczonych na stronie internetowej: drogą elektroniczną, pisemnie lub ustnie do protokołu

[1] pismo Lubelskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego (sygn.: DNS-NZ.7016.175.2025 z dn. 19 sierpnia 2025r.) oraz pismo Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie (sygn: WSTIV.410.36.2025.MK z dn. 8 września 2025r.)

3. Otrzymane wnioski i sposób ich rozpatrzenia

W toku konsultacji społecznych zgłoszono następujące uwagi (dodatkowo zgłoszono propozycję projektu, która została przekazana do zainteresowanej gminy w celu ewentualnego uwzględnienia podczas aktualizacji strategii):

Lp.	Rozdział i nr strony w Strategii	Treść Strategii, do której odnosi się uwaga	Treść uwagi lub proponowany zapis	Uzasadnienie uwagi lub proponowanego zapisu	Odniesienie się do uwagi
1.	**Wnioski z diagnozy. Kultura s. 13**	W ramach przeprowadzonych analiz diagnostycznych, uwzględniających zarówno dane statystyczne, jak i informacje uzyskane podczas warsztatów partycypacyjnych z mieszkańcami, samorządami oraz lokalnymi organizacjami, zidentyfikowano istotny, niewykorzystany dotąd w pełni potencjał infrastruktury kulturowej skupiający się głównie w obiektach, które mogą pełnić ważną rolę w życiu społecznym na poziomie lokalnym i dzięki planowanym inwestycjom oraz możliwościom płynącym ze współpracy w ramach Partnerstwa	**<u>Propozycja zapisu:</u>** **Identyczna sytuacja dotyczy świetlic wiejskich położonych w Gminie Terespol**	**Gmina Terespol dysponuje siecią odremontowanych świetlic wiejskich. Niestety nie są one wykorzystywane. Polityka kulturalna skupia się w Gminnym Centrum Kultury i z powodu wykluczenia komunikacyjnego wsi peryferyjnych adresowana jest przede wszystkim**	**Zapis w strategii ma charakter ogólny i odnosi się do wielu rodzajów obiektów. Dokonano zmiany lokalizacji na terenie gminy Piszczac, a ponadto dodano zapis bezpośrednio odnoszący się do**

		– mogą zostać przekształcone w punkty aktywności o szerszym, międzygminnym zasięgu. Dysponują one odpowiednią przestrzenią oraz lokalizacją umożliwiającą dostęp także mieszkańcom sąsiednich gmin, Chodzi o obiekty w następujących lokalizacjach: • Dobrynka (gmina Piszczac), • Bokinka Królewska i Wiski (gmina Tuczna). Obiekty te, ze względu na swoje walory przestrzenne, historyczne, funkcjonalne i lokalizacyjne, posiadają potencjał do pełnienia roli centrów kultury, które włączone będą w sieć instytucji kultury w ramach całego obszaru Partnerstwa „Aktywne Pogranicze”.		**do mieszkańców Kobylan. Niezbędne jest przekształcenie świetlic w Wiejskie Kluby Kultury i zapewnienie dostępu do oferty GCK mieszkańcom wsi położonych na peryferiach gminy.**	**świetlic wiejskich.**
2.	**Wnioski z diagnozy. Kondycja społeczna**	niewystarczająca na obszarze POF Aktywne Pogranicze oferta działań	**<u>Uwaga:</u>**	**Uważam, że utworzenie systemu**	**Strategia zakłada powołanie Rady**

	(Zdrowie, Usługi Społeczne, Aktywność Obywatelska) **s. 14**	aktywizujących osoby starsze, których udział w populacji jest coraz większy	**Należy powołać rady opiniodawcze w każdej jednostce samorządu terytorialnego należącej do POF Aktywne Pogranicze.**	**ciał konsultacyjno-doradczych wydatnie zaktywizuje społeczeństwo obywatelskie. W pierwszej kolejności należy powołać Rady Seniorów, następnie Młodzieżowe Rady Gmin/Miast, Współpracę Gmin z organizacjami pozarządowymi (w naszych warunkach przede wszystkim z OSP i KGW) również powinno się uregulować przez powołanie rady.**	**Społecznej dla całego partnerstwa.**
3.	**Wnioski z diagnozy. Gospodarka** **s. 14**	coraz lepsza sytuacja na rynku pracy, wynikająca z ogólnych trendów na rynku pracy oraz częściowo z rozwoju przedsiębiorczości, co może stwarzać problemy z zapewnieniem pracowników w nieodległej przyszłości;	**<u>Propozycja zapisu:</u> Katastrofalna sytuacja na rynku pracy osób z niepełnosprawnością. Brak realnej możliwości zatrudnienia.**	**Na terenie Gminy Terespol nie ma miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Nie oddają tego statystyki, ponieważ renciści poszukujący pracy nie są uwzględniani przy**	**Strategia opisuje sytuację całego Partnerstwa, a nie jedynie jednej gminy. Dodano zapisy w analizie SWOT**

			<u>Uwaga:</u> **Wnoszę o uwzględnienie w strategii potrzeby pozyskania inwestora, który stworzyłby na terenie POF Aktywne Pogranicze zakład pracy chronionej, najlepiej w formie spółdzielni inwalidów.**	**obliczaniu stopy bezrobocia. Aby znaleźć czasowe staże zawodowe, niepełnosprawni zmuszeni są do wykreślenia z ewidencji poszukujących pracy i korzystania z programów aktywizacji biernych zawodowo.**	
4.	**Analiza SWOT s. 16-17**	**Słabe strony**	**<u>Propozycja zapisu:</u>** **10. Wykluczenie komunikacyjne wsi** **11. Brak miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych**		**Dodano stosowne zapisy**
5.	**Spójność z celami polityki regionalnej strategii rozwoju województwa lubelskiego s.30**	**Cel Strategiczny 3 Wspieranie lokalnych społeczności** **4.3 Włączenie i integracja społeczna**	**<u>Propozycja zapisu:</u>** **Stworzenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.**		**Wskazane cele wynikają bezpośrednio z SRWL 2030.**

6.	**MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ s.45**	Miejscowości sołeckie – elementarne ośrodki obsługi; działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m. in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe;	**<u>Propozycja zapisu:</u>** Miejscowości sołeckie – elementarne ośrodki obsługi; działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m. in. poprzez zapewnienie lokali usługowych oraz najemców zainteresowanych świadczeniem elementarnych usług rynkowych (agencja pocztowa, sklep spożywczy, punkt kasowy banku, gabinet zabiegowy, punkt apteczny).	**Trudno nazwać wieś, w której, poza sołtysem i budynkiem świetlicy nie ma żadnych instytucji i podmiotów gospodarczych elementarnym ośrodkiem obsługi. Nacisk trzeba położyć na przyciągnięcie placówek handlu i usług a nie poprawę stanu infrastruktury.**	**Propozycja zapisu jest zbyt szczegółowa. Zapis w strategii już odnosi się do "lokalnych usług".**
7.	**USTALENIA I REKOMENDACJE DLA LOKALNYCH DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH s.48**	4. Przywrócenia i usprawnienia powiązań komunikacyjnych (w tym transportu zbiorowego) miejscowości sołeckich z ośrodkami skupiającymi lokalne i ponadlokalne funkcje usługowe (głównie ośrodki gminne);	**<u>Uwaga:</u>** Z perspektywy seniorów i osób niepełnosprawnych jest to kluczowy problem wsi sołeckich POF Aktywne Pogranicze.	Z uwagi na kluczowe znaczenie sprawnego transportu publicznego dla osób starszych i niepełnosprawnych, zapis dotyczący	Nd.

			Jest to bardzo słuszny zapis w strategii rozwoju.	usprawnienia powiązań komunikacyjnych miejscowości sołeckich z ośrodkami gminnymi należy uznać za w pełni uzasadniony. Umożliwienie swobodnego dostępu do usług publicznych, opieki zdrowotnej oraz życia społecznego jest nieodzowne dla zapewnienia godnych warunków życia i aktywizacji tych grup społecznych.	
8.	**USTALENIA I REKOMENDACJE DLA LOKALNYCH DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH s.50**	3) wykorzystania do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu *brownfield*, a za główne strefy rozwoju gospodarczego traktuje się tereny podmiejskie i w ośrodkach gminnych na	**Propozycja zapisu:** Pozyskanie inwestorów skłonnych do zatrudniania osób niepełnosprawnych. Wsparcie w utworzeniu na terenie POF Aktywne pogranicze spółdzielni inwalidów		**Propozycja zapisu jest zbyt szczegółowa. Nie uwzględniono.**

		kierunkach głównych powiązań transportowych;	lub innego zakładu pracy chronionej.		
9.	PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W PROCESIE OPRACOWANIA STRATEGII **s.73**	Budowa/adaptacja budynku z przeznaczeniem na dzienny dom pomocy społecznej Utworzenie punktu żywieniowego dla osób potrzebujących System mobilności – transport publiczny (w tym dla dzieci oraz osób starszych i niepełnosprawnych) Edukacja dla bezpieczeństwa (dzieci) Międzygminne usługi opiekuńcze i specjalistyczne Rozwój ekonomii społecznej Projekt „Praca w (sąsiedniej) gminie" – strona internetowa z lokalnymi ofertami pracy (w tym dorywczej/sezonowej) oraz ofertami współpracy, pomocy (np. mobilność) Wspólne projekty w dziedzinie edukacji i podniesienia jakości kształcenia dorosłych (np. kursy językowe) Wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży (nowe umiejętności, języki obce) Budowa/adaptacja budynku z przeznaczeniem na przedszkole System pomocy osobom bezdomnym Infrastruktura zdrowia	**<u>Uwaga:</u>** Dzienny dom pomocy społecznej jest bardzo potrzebny na terenie POF Aktywne Pogranicze. Ważne jest, aby osoby niepełnosprawne mogły uzyskać pomoc w rehabilitacji i integracji społecznej jak najbliżej miejsca zamieszkania bez konieczności uciążliwych dojazdów. System transportu publicznego jest wyzwaniem XXI wieku. Utworzenie sieci przewozów autobusowych rozwiąże problem wykluczenia komunikacyjnego osób, które z różnych		**Nd.**

			względów nie mogą prowadzić pojazdów mechanicznych. Portal internetowy z lokalnymi ofertami pracy i pomocy sąsiedzkiej to również bardzo potrzebna inicjatywa.		
10.	PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W PROCESIE OPRACOWANIA STRATEGII **s.74**	**Inne**	**<u>Propozycja zapisu:</u>** Pozyskanie inwestora zainteresowanego budową Zakładu Pracy Chronionej.	**Na terenie Gminy Terespol nie ma miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych. Nie oddają tego statystyki, ponieważ renciści poszukujący pracy nie są uwzględniani przy obliczaniu stopy bezrobocia. Aby znaleźć czasowe staże zawodowe, niepełnosprawni zmuszeni są do wykreślenia z ewidencji poszukujących pracy i korzystać z programów**	**Propozycje przedsięwzięć przedstawione w tym rozdziale odnoszą się do propozycji przedstawionych podczas spotkań z mieszkańcami.**

				aktywizacji biernych zawodowo.	
11.	ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE s.55	Budowa Domu Opieki Społecznej w Terespolu	**<u>Uwaga:</u>** **Placówka wsparcia dziennego na terenie gminy zamieszkania (sąsiadującego miasta) jest niezbędna z uwagi na wykluczenie komunikacyjne, które dotyka szczególnie osoby niepełnosprawne, pozbawione możliwości prowadzenia samochodu.**	**Uruchomienie placówki wsparcia dla osób niepełnosprawnych jest niezbędne na terenie Miasta lub Gminy Terespol. Obecnie osoby niepełnosprawne zmuszone są dojeżdżać do Gminy Kodeń, jak już wspomniałem zarówno Gmina Kodeń, jak i Gmina Terespol są terenami wykluczonymi komunikacyjne.**	**Nd.**
12.	ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE s.58	Budowa i rozbudowa infrastruktury kultury (świetlic wiejskich), stworzenie wielofunkcyjnego Centrum Kultury Wiejskiej w Łobaczewie Dużym	**<u>Propozycja zapisu:</u>** **Powiększenie stanu etatowego Gminnego Centrum Kultury. Przekształcenie**	**Infrastruktura kulturalna Gminy stoi na bardzo wysokim poziome. Niestety centralizacja zarządzania kulturą**	**Zmiana nazwy i zakresu może być zaproponowana przez pomysłodawcę projektu (w tym**

			istniejących świetlic wiejskich w filie GCK.	**sprawia, że jest niewykorzystywana. W tym kontekście pomysł budowy kolejnego budynku kultury, który stałby pusty jest mocno chybiony. Zamiast tego wnoszę o ożywienie wspaniałej sieci świetlic. Świetlice należy ponownie włączyć w struktury GCK, tym razem jako jego filie (Wiejskie Kluby Kultury). W każdej wsi mieszkańcy powinni mieć przynajmniej raz w tygodniu możliwość wzięcia udziału w zajęciach prowadzonych w siedzibie głównej. Nie jest to nowe rozwiązanie w Białej Podlaskiej oprócz głównej siedziby BCK funkcjonują trzy**	**przypadku Gminę Terespol).**

				mniejsze Kluby Kultury.	
13.	ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE str. 79	Stworzenie wspólnej oferty turystycznej (portal internetowy, szlaki turystyczne (rowerowy, kajakowy, pieszy, konny, tematyczne (np. religijny, historyczny	Inwentaryzacja oraz konserwacja pomników na cmentarzu parafialnym w Komarnie (włączenie miejsca do tworzonej oferty turystycznej)	Zabezpieczenie (lub remont) przed zniszczeniem z powodu upływu czasu pomników wykonanych przez miejscowego (już nieżyjącego) „artystę" Pana Skórę. Pozostało niewiele tych pomników na cmentarzu w Komarnie. Wśród tych pomników jest też pomnik Pana Skóry, który również wymaga konserwacji.	**Zakres projektu został określony przez wnioskodawcę i może być przez niego zmieniony. Uwaga przekazana do wnioskodawcy do uwzględnienia w pracach nad projektem i aktualizacją strategii.**
14.	ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE str. 131	Wsparcie osób starszych i zależnych (organizacja zajęć dla seniorów, domy opieki społecznej, itp.)	Utworzenie np. klubu dziennego pobytu osób starszych z okolicznych miejscowości lub pensjonariuszy DPS – jako miejsce w której	Zaadoptowanie i przystosowanie niewykorzystanych pomieszczeń w Szkole Podstawowej w Komarnie Kolonii. Czyste powietrze, spokojne	**Zakres projektu został określony przez wnioskodawcę i może być przez niego zmieniony. Uwaga przekazana do**

			mogą spotkać się seniorzy z okolicznych wsi.	miejscowości przy jednoczesnym nieodległym położeniu od Konstantynowa. Społeczeństwo się starzeje i będzie większe zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze.	**wnioskodawcy do uwzględnienia w pracach nad projektem i aktualizacją strategii.**

4. Podsumowanie

W dokumencie projektu Strategii wprowadzono zmiany wynikające z konsultacji społecznych zgodnie z informacjami przedstawionymi w Rozdziale 3. Ponadto wprowadzono następujące zmiany wynikające z konsultacji z UMWL w ramach procedury opiniowania Strategii Innego Instrumentu Terytorialnego:

1. W spisie treści rozszerzono rozdział dotyczący Partycypacji społecznej i nadano mu brzmienie „Partycypacja społeczna w procesie opracowania, realizacji i ewaluacji strategii".
2. W części diagnostycznej w zakresie Kultury dokonano zmian polegających na podkreśleniu potrzeby współpracy gmin.
3. Dokonano zmian w opisie projektów zintegrowanych podkreślając ich związek z instrumentem IIT.
4. Dodano zapisy dotyczące Partycypacji Społecznej na etapie realizacji strategii i oceny efektów strategii.

W stosunku do wersji przekazanej do konsultacji społecznych wprowadzono także poprawki o charakterze technicznym i porządkującym dokument Strategii oraz poprawki redakcyjne i edytorskie. Dodatkowo, po konsultacjach z poszczególnymi gminami, w Załączniku nr 1 – Lista Projektów Realizujących Cele Strategiczne – usunięto następujący projekt: Gmina Konstantynów – „Budowa biogazowni".

Załącznik nr 3 Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2025-2030”.

EWALUACJA EX-ANTE PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRZYGARNICZNEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO AKTYWNE POGRANICZE NA LATA 2025-2030

Ewaluacja ex-ante

SPIS TREŚCI

WSTĘP 2

1. BADANIE KOMPLETNOŚCI 2

2. BADANIE TRAFNOŚCI 3

3. BADANIE PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI 5

4. BADANIE SPÓJNOŚCI WEWNĘTRZNEJ I ZEWNĘTRZNEJ 6

5. BADANIE SYSTEMU REALIZACJI 7

6. BADANIE SYSTEMU MONITOROWANIA 7

Wstęp

Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze (dalej: Strategia) została przeprowadzona w celu oceny trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii, przed jej przyjęciem zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Prace nad Strategią odbywały się w modelu ekspercko-partycypacyjnym. Funkcjonował nieformalny Zespół Roboczy, który współpracował z zewnętrznymi ekspertami wspierającymi proces opracowania diagnozy, a także dokumentu strategii, w tym model struktury funkcjonalno-przestrzennej. Prowadzono szerokie konsultacje społeczne uwzględniające przeprowadzone badania, a także warsztaty strategiczne w poszczególnych gminach partnerstwa.

Ewaluacja ex-ante bazuje na analizie danych zastanych (metoda desk-research), która obejmuje:

- Dokumentację opracowaną w związku z przygotowaniem projektu Strategii
- Inne dokumenty opracowywane przez poszczególne gminy (m.in. raporty o stanie gmin)
- Dane diagnostyczne w oparciu o statystykę publiczną.

W przeprowadzonej ewaluacji ex-ante dokonano oceny Strategii pod kątem następujących kwestii:

- kompletności (elementy strategii określone w przepisach prawa),
- trafności (zasadność diagnozy, adekwatność celów Strategii w odniesieniu do wyzwań rozwojowych, poprawność wymiaru terytorialnego),
- skuteczności i efektywności (analiza tego, czy działania zostały prawidłowo dobrane pod kątem osiągnięcia wyznaczonych celów),
- spójności wewnętrznej (powiązanie misji, celów, obszarów priorytetowych) i zewnętrznej (zgodność z dokumentami strategicznymi/programowymi wyższego rzędu),
- systemu realizacji (ocena czy system wdrażania daje szanse na osiągnięcie założonych celów),
- systemu monitorowania (poprawność systemu monitoringu i ewaluacji).

1. Badanie kompletności

W ramach tej części badania przeprowadzono analizę polegającą na analizie projektu Strategii pod kątem zawarcia wszystkich niezbędnych elementów, określonych w ustawie o samorządzie gminnym. Stwierdzono, że projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla

następujących gmin: Hanna, Janów Podlaski, Kodeń, Konstantynów, Miasto Terespol. Leśna Podlaska, Piszczac, Rokitno, Sławatycze, Terespol, Tuczna i Zalesie, zawiera wszystkie elementy wskazane wprost w ustawie. Dodatkowo w strategii zamieszczono także listę projektów realizujących cele strategiczne. W związku z powyższym należy stwierdzić, że dokument nie wymaga uzupełnienia o dodatkowe elementy czy części.

ELEMENTY STRATEGII WYNIKAJĄCE Z USTAWY O SAMORZĄDZIE GMINNYM	CZĘŚCI PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO
Wnioski z diagnozy	Wnioski z diagnozy
Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym	Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne, działania i wskaźniki ich osiągnięcia
Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych	Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne, działania i wskaźniki ich osiągnięcia
Oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia	Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne, działania i wskaźniki ich osiągnięcia
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej (forma tekstowa i graficzna)	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenie polityki przestrzennej w gminie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej
Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668 oraz z 2021 r. poz. 1038 i 1834), wraz z zakresem planowanych działań	Terytorialny wymiar wsparcia, Obszary strategicznej interwencji, obszary funkcjonalne, podejście zintegrowane
obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gminy, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań	Nd.
system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania strategii
ramy finansowe i źródła finansowania	Ramy finansowe i źródła finansowania

2. Badanie trafności

Diagnoza na potrzeby Strategii została przeprowadzona zgodnie z zapisami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju i dotyczy następujących sfer: położenie, środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe, demografia i potencjał społeczny, rynek pracy, potencjał gospodarczy, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna i zaspokajanie potrzeb mieszkańców, jakość zarządzania i sytuacja finansowana. Proces diagnozy został oparty o analizę danych metodą desk research, gdzie wykorzystano dane pochodzące ze statystyki publicznej (m.in. BDL, MRL), a także innych ogólnodostępnych zasobów. W oparciu o zebrane dane i informacje określono wnioski z powiązań funkcjonalnych, a także określono potencjały obszaru partnerstwa. Na tej podstawie podjęto decyzję o określeniu misji partnerstwa, a także zdefiniowano cel główny koncentrując się na silnych stronach partnerstwa. Ponadto określono 3 cele strategiczne W ramach poszczególnych celów

strategicznych określono cele operacyjne, które mają charakter kierunków działań. Cele strategiczne odnoszą się do stworzenia marki Aktywne Pograniczem, rozwoju gospodarczego, a także wsparcia lokalnych społeczności.

Zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie gminnym, dokument Strategii zawiera wnioski z diagnozy.

Ocena ewaluacji Raportu diagnostycznego wykazała jego poprawność i aktualność. Wykorzystano dostępne dane statystyczne, dokonano podsumowań diagnozy w poszczególnych częściach formułując przy tym wstępne rekomendacje dotyczące pożądanych kierunków działań. Potencjały i wyzwania rozwojowe wskazane w Strategii znajdują swoje odzwierciedlenie w poszczególnych częściach raportu diagnostycznego.

Cele Strategii zostały określone adekwatnie do wyzwań rozwojowych Partnerstwa. Wpisują się one także w zasadę zrównoważonego rozwoju i są wzajemnie komplementarne. Nie zidentyfikowano celów, które nie sprzyjałyby osiągnięciu przyjętej wizji rozwoju obszaru. Słuszność wizji, celów oraz kierunków działań potwierdzono podczas wewnętrznych spotkań przedstawicieli partnerstwa, a także konsultacji.

Strategia zawiera także nowy element, jakim jest model struktury funkcjonalno-przestrzennej. Jest to krok w kierunku integrowania planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym. Strategie rozwoju muszą zawierać model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz obszary strategicznej interwencji (obowiązkowo te wynikające ze strategii wojewódzkiej). Model funkcjonalno-przestrzennej struktury partnerstwa Aktywne Pogranicze opiera się na zasadzie kontynuacji wdrażania polityk społeczno-gospodarczych oraz przestrzennych, uwzględniając obecny stan zagospodarowania terenu. Jest to schemat przedstawiający sposób organizacji obszaru oraz stanowiący punkt odniesienia dla działań rozwojowych.
Dla wyodrębnionych układów, struktur oraz stref przewidziano różnorodne działania oraz kierunki rozwoju w ramach realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych. Zamieszczony w strategii opis i część graficzna modelu funkcjonalno-przestrzennego stanowią odzwierciedlenie zapisów diagnozy oraz celów i kierunków działań, które mogą być przedstawione w przestrzeni.

Wymiar terytorialny polityki to także określone na poziomie regionalnym obszary strategicznej interwencji (OSI). OSI to obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne. Terytorium partnerstwa

Aktywnego Pogranicza objęte zostało następującymi OSI wyznaczonymi w KSRR 2030: obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz Wschodnia Polska. Oczekiwanym efektem podejmowanych działań z poziomu krajowego powinien być rozwój lokalnych firm, wzrost liczby lokalnych miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców oraz bazy dochodowej samorządów terytorialnych.
W odniesieniu do OSI regionalnych obszar partnerstwa zlokalizowany jest na terenie dwóch OSI regionalnych: trzech OSI regionalnych: Podlaski i Polesie.

- OSI Polesie, które zgodnie ze strategią powinno skupić się na społeczno-gospodarczym wykorzystaniu zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego oraz terenów nadbużańskich.
- OSI Podlaski – priorytetem rozwoju jest „gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych

3. Badanie przewidywanej skuteczności i efektywności

Rozwinięciem struktury operacyjnej są cele operacyjne, będące w istocie kierunkami działań, które przypisano do poszczególnych celów strategicznych. Wskazują natomiast na pożądany kierunek zmian. Doszczegółowieniem kierunków działań są projekty wskazane w strategii, których realizacja pozwoli na osiągnięcie zdefiniowanych celów.

Odpowiedni dobór działań został potwierdzony w wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych Strategii. W związku z faktem niezgłoszenia zasadniczych uwag, które kwestionowałyby przyjęty układ celów i kierunków działań, należy wnioskować, że w opinii lokalnych społeczności działania zostały wybrane pod kątem osiągnięcia wyznaczonych celów i stwarzają szanse skutecznej realizacji Strategii.

Zdecydowana większość projektów to projekty własne samorządów terytorialnych. Założono, że samorząd lokalny nie jest w stanie wygospodarować pełnych środków na finansowanie inwestycji w ramach własnych zasobów. W związku z tym w Strategii określono, że źródłem finansowania będą także środki zewnętrzne, a skala i rodzaj działań będą przede wszystkim uzależnione od pozyskania funduszy zewnętrznych. Może to powodować ryzyko niezrealizowania części projektów, jednakże należy pamiętać, że gminy partnerstwa posiadają duże doświadczenie w skutecznym aplikowaniu i pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

W Strategii określono wiele możliwych źródeł finansowania podkreślając potrzebę dywersyfikacji potencjalnych środków gwarantujących możliwość realizacji projektów wpisujących się w cele strategii. Wśród zidentyfikowanych środków wskazano m.in. środki własne, środki europejskie, środki budżetu państw, a także środki prywatne, które są szczególnie istotne w przypadku realizacji części inwestycji (np. rewitalizacja).

Ocena ram finansowanych realizacji Strategii jest ogólnie pozytywna. Sytuacja finansowa podmiotów jest stabilna, co pozwala na osiągnięcie zamierzonych celów poprzez realizację zidentyfikowanych inwestycji.

Strategia w sposób prawidłowy i adekwatny identyfikuje potencjalne źródła finansowania. Jest to sposób typowy dla tego rodzaju dokumentów, a ponadto istotnym jest przywołanie możliwości finansowania w ramach unijnej perspektywy finansowej 2021-2027.

4. Badanie spójności wewnętrznej i zewnętrznej

Strategię cechuje wysoka spójność wewnętrzna. Zachowano logikę powiązań z częścią diagnostyczną dokumentu, która tworzy podstawy do formułowania celów na poziomie strategicznym i kierunków działań. Analiza adekwatności celów wskazuje, że we właściwy sposób odpowiadają one na zdiagnozowane problemy i potencjały rozwojowe partnerstwa.

Cele strategiczne zostały uszczegółowione w postaci celów operacyjnych (kierunków działań). Relacje posiadają odpowiednią hierarchię. Cele operacyjne zawierają się w celu strategicznym i stanowią jego operacjonalizację. Nie są nadmiernie szczegółowe, aby nie stwarzało to ryzyka pominięcia istotnych obszarów interwencji Strategii. Liczba celów, zarówno strategicznych, jak i celów operacyjnych, wskazuje na skupienie się na tych kwestiach, które z jednej strony służą rozwiązywaniu problemów, a z drugiej wspierają potencjały i przewagi rozwojowe partnerstwa.

Strategia zawiera klarowny przekaz, który nie jest rozmyty poprzez zbyt dużą ilość celów strategicznych oraz celów operacyjnych.

Lista projektów zawiera kompletny zestaw inwestycji realizujących cele strategiczne i wpisujących się w cele operacyjne. Propozycje przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach Strategii zostały dostosowane do uwarunkowań i możliwości finansowania z różnorodnych źródeł finansowania (w tym instrumentu Innego Instrumentu Terytorialnego). Zgodnie z logiką interwencji projekty zgrupowane są w taki sposób, aby wpisywały się w odpowiadające im cele operacyjne i realizowały poszczególne cele strategiczne. Lista projektów nie stanowi swoistej „listy życzeniowej", jest realistyczna i dostosowana do możliwości organizacyjnych, finansowych oraz prawnych samorządów partnerskich.

Lista obejmuje zestaw przedsięwzięć, które z jednej strony rozwiązują najważniejsze problemy i bariery opisane w diagnozie, z drugiej zaś wspierają potencjały i zwiększają możliwości rozwojowe gminy całego partnerstwa.

Zakres oraz tryb opracowania, opiniowania i przyjmowania dokumentu jest zgodny z obowiązującymi regulacjami prawnymi dotyczącymi strategii rozwoju ponadlokalnego zawartymi w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawie o samorządzie gminnym.

Analiza spójności zewnętrznej wykazała także silne powiązania Strategii z politykami publicznymi i celami rozwojowymi zarówno w wymiarze regionalnym.

Strategia gwarantuje możliwość współfinansowania wielu planowanych działań z różnych źródeł, w tym między innymi z budżetu Unii Europejskiej.

5. Badanie systemu realizacji

System realizacji Strategii „Aktywne Pogranicze" został oparty na porozumieniu jednostek tworzących Partnerstwo, podpisanym w dniu 10 grudnia 2021 roku, które określa strukturę zarządczą oraz wskazuje poszczególne organy odpowiedzialne za wdrażanie działań. W ramach struktury powołano Lidera Porozumienia, reprezentującego Partnerstwo w sprawach związanych z realizacją strategii. Dodatkowo powołano Radę Partnerstwa, której zadania obejmują opiniowanie dokumentu strategii, inicjowanie zmian oraz nadzór nad realizacją powierzonych zadań.

Do obowiązków partnerów należy m.in. opracowanie projektu strategii rozwoju ponadlokalnego oraz przedkładanie go do uzgodnień i zaopiniowania, natomiast Rada pełni funkcję opiniodawczo-kontrolną. Dokument strategii podkreśla znaczenie monitoringu i ewaluacji, które mają charakter stały i systematyczny, a nie wyłącznie naprawczy. Kluczowym elementem jest również włączanie interesariuszy oraz prowadzenie szerokich działań partycypacyjnych, co zwiększa transparentność procesu i jego społeczny wymiar.

Proponowany system realizacji jest przejrzysty, nieskomplikowany i trafny, umożliwiając skuteczną koordynację działań pomiędzy gminami wchodzącymi w skład Partnerstwa oraz operacjonalizację celów strategii. Szczególnie istotne będzie utrzymanie aktywności partycypacyjnej na etapie wdrażania i monitorowania oraz przeprowadzenie ewaluacji ex-post, pozwalającej oszacować jakość, wartość i znaczenie strategii w odniesieniu do założonych kierunków działań.

6. Badanie systemu monitorowania

Monitoring jest prowadzony w celu zapewnienia ciągłości, prawidłowości i efektywności realizacji Strategii. Pozwala wykryć zagrożenia i ewentualną konieczność modyfikacji planowanych działań. W ocenianym projekcie Strategii przedstawiono planowane rezultaty poszczególnych działań i do tych rezultatów przypisano odpowiednie wskaźniki pomiaru. Pomiar wartości wskaźników osiągnięcia celów strategicznych nastąpi trzykrotnie: w roku 2025, w roku 2027 i w roku 2031. Istotnym elementem ewaluacji strategii będzie także informowanie interesariuszy o realizacji procesów oraz o wynikach badań ewaluacyjnych poprzez m.in. zamieszczanie informacji na stronach internetowych, media społecznościowe, a także spotkania informacyjne.

Można stwierdzić, że system monitorowania Strategii umożliwi efektywne obserwowanie postępu w jej realizacji. Poniżej przedstawiono zestawienie przykładowych wskaźników wraz

z informacją, czy został on prawidłowo dobrany z punktu widzenia możliwości monitorowania działań określonych w strategii.

Cel / Nazwa wskaźnika przykładowego wskaźnika pomiaru	**Czy za pomocą wskaźnika można monitorować zjawiska przypisane do celu?**
Cel 1: Stworzenie marki Aktywne Pogranicze	
Liczba opracowanych systemów promocji produktów lokalnych	TAK Wskazuje na podejmowanie działań związanych ze stworzeniem systemu promocji i wsparciem przedsiębiorczości
Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła	TAK Wskazuje na prowadzenie działań związanych ze stworzeniem zielonego obszaru
Liczba wybudowanych zbiorników retencyjnych	TAK Wskazuje na prowadzenie działań związanych ze stworzeniem zielonego obszaru oraz prowadzeniem działań dotyczących stworzenia wspólnej oferty turystycznej
Liczba nowoutworzonych szlaków turystycznych	TAK Wskazuje na prowadzenie działań dotyczących stworzenia wspólnej oferty turystycznej
Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego	TAK Wskazuje na prowadzenie działań dotyczących stworzenia wspólnej oferty turystycznej
Cel 2: Rozwój gospodarczy Aktywnego Pogranicza	
Liczba wspartych inkubatorów przedsiębiorczości	TAK Wskazuje na podejmowanie działań związanych ze wsparciem i rozwojem przedsiębiorczości
Liczba zrealizowanych projektów dotyczących technologii informacyjno-komunikacyjnych	TAK Wskazuje na podejmowanie działań związanych ze wsparciem i rozwojem przedsiębiorczości
Liczba wybudowanych/zmodernizowanych połączeń drogowych	TAK Wskazuje na podejmowanie działań związanych ze wsparciem i rozwojem przedsiębiorczości
Liczba zrealizowanych projektów dotyczących lokalnego systemu zarządzania skutkami zmian klimatu	TAK Wskazuje na podejmowanie działań związanych z lokalnym systemem zarządzania skutkami zmian klimatu
Liczba stworzonych spółdzielni lub klastrów energetycznych	TAK Wskazuje na podejmowanie działań związanych z lokalnym systemem zarządzania skutkami zmian klimatu
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	TAK Jest związany z podejmowaniem działań związanych ze wsparciem i rozwojem przedsiębiorczości

Cel 3: Wspieranie lokalnych społeczności	
Liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (pomoc pieniężna razem)	TAK Wskazuje na działania dotyczące wsparcia osób starszych i zależnych
Liczba opracowanych gminnych programów rewitalizacji	TAK Wskazuje na działania dotyczące prowadzenia rewitalizacji
Liczba nowoutworzonych podmiotów ekonomii społecznej	TAK Wskazuje na działania dotyczące wsparcia osób starszych i zależnych
Członkowie kół/klubów/sekcji w ośrodkach kultury	TAK Wskazuje na działania dotyczące wsparcia osób starszych i zależnych
Liczba nowoutworzonych organizacji pozarządowych	TAK Wskazuje na działania dotyczące wsparcia osób starszych i zależnych, a także dzieci i młodzieży (w zależności od prowadzonych zajęć, projektów itp.)
Liczba zrealizowanych programów profilaktycznych	TAK Wskazuje na działania związane celem Zdrowe społeczeństwo
Przedsiębiorcy, u których zorganizowane zostały staże i praktyki zawodowe	TAK Wskazuje na działania związane ze wsparciem młodzieży